Переказ Віти Левицької

1. Тіп майструє Гарбузову Голову

У Краї Лісовиків, тому, що лежить на півночі Країни Оз, жив собі хлопчик на ймення Тіп. Щоправда, його справжнє ім'я було значно довше — Тіппетаріус, принаймні так казала бабця Момбі. Однак не кожному ж під силу вимовити: "Тіп-пе-та-рі-ус", — тому всі не надто переймалися і називали хлопця просто Тіп.

Своїх батьків Тіп не пам'ятав, бо ще в дитинстві його взяла на виховання бабця Момбі, а поголос про неї, мусимо сказати, ішов не найкращий. Тутешні мешканці трималися від неї осторонь, бо підозрювали — і не без підстав, — що вона чаклує.

Момбі, втім, була обережна: добра чарівниця, правителька тих країв, суворо заборонила у своїх володіннях будь-яке чаклування. Тому опікунка Тіпа вдавала із себе звичайну ворожку або віщунку.

До обов'язків хлопчика входило носити з лісу дрова для печі на кухні. А ще він працював у полі, вирощував і молотив кукурудзу, годував свиней і доїв улюбленицю Момбі — чотирирогу корову.

Та не думайте, ніби він працював без перепочинку вдень і вночі, гублячи своє здоров'я. Зовсім не так! Коли Тіп ішов до лісу по дрова, він розважався, як міг: лазив по деревах, розшукуючи пташині яйця, ганявся за прудконогими білими кроликами, ловив у струмках рибу на загнуті шпильки — й тільки коли вже втомлювався відпочивати, назбирував нашвидкуруч оберемок хмизу й волочив його додому. У полі теж було непогано — високі стебла кукурудзи ховали хлопчину від погляду Момбі, тому він розкопував нори ховрашків або просто дрімав на землі поміж грядками. Так що сили на роботу надміру він не тратив, а тому ріс здоровим хлопчиком.

Сусіди остерігалися чарів Момбі й поводилися з нею боязко, аж у чомусь запопадливо. А Тіп ненавидів опікунку до глибини душі й навіть не намагався приховати свої почуття. Інколи він поводився з нею дуже неввічливо, забуваючи, що треба проявляти пошану.

На кукурудзяних полях Момбі поміж рядами зелених стебел жовтіли гарбузи. Їх садили щороку на корм для чотирирогої корови. Одного прекрасного дня, коли кукурудза була вже вся зрізана і настала пора збирати гарбузи, Тіпові сяйнула чудова думка, як можна розважитися самому й налякати Момбі.

Він вибрав великого стиглого гарбуза жовтогарячої барви, взяв ножика й акуратно вирізав два великих круглих ока, трикутний ніс і рот місяцем-молодиком. Обличчя вийшло не надто гарне, але посмішка була така широка й щира, а риси настільки сяяли відкритістю й веселощами, що Тіп голосно засміявся — у повному захваті від своєї роботи.

Хлопчик зовсім не мав приятелів — звідки ж він мав знати, що зазвичай, майструючи такі забавки, діти видовбують із гарбуза м'якуш, а в порожнину ставлять запалену свічку, щоб обличчя було зловісним. Тіп вигадав усе по-своєму, і його задум був зовсім не поганим. Він вирішив змайструвати людину на повний зріст, одягнути зверху голову-гарбуз і поставити так, щоби бабця Момбі, повертаючись додому, зіштовхнулася із цим "незнайомцем".

— Вона буде вищати голосніше, — примовляв зі смішком Тіп сам до себе, — ніж наша бура свиня, коли її смикають за хвоста. І тремтітиме сильніше, ніж я сам минулого року, коли хворів на лихоманку!

Часу в нього було більш ніж достатньо: Момбі подалася, за її словами, у село по харчі, але Тіп знав із досвіду, що така мандрівка рідко коли займала в неї менше двох днів.

Хлопчина взяв сокиру й пішов до лісу, нагледів там чотири міцних і рівних молоденьких деревця, зрубав їх і почистив від гілля й листя. Із них запланував зробити руки й ноги дерев'яної ляльки. Потім він вибрав товстішу деревину — для тулуба, — зрубав її й обтесав, щоб надати необхідної форми та розміру. Потрудитися для цього довелося чимало. Нарешті, весело насвистуючи, він заходився скріплювати частини тіла дерев'яними кілками, які до того охайно вистругав ножем.

На той час уже сутеніло, і Тіп раптом схаменувся — згадав, що досі не подоїв корову й не погодував свиней. Тож хлопчина завдав на спину дерев'яного чоловічка і потяг його додому.

Увечері біля грубки він, як справжній майстер, ретельно підігнав усі з'єднання й суглоби, підстругав сучки й нерівності. Тоді обпер ляльку на стіну, відійшов убік, щоби помилуватися своєю роботою. Опудало вийшло, може, занадто довготелесим, але, на думку хлопчика, високий зріст був неабиякою перевагою, і Тіп не міг натішитися своїм витвором.

Зранку виявилося, що він забув зробити шию, куди мусила би кріпитися голова-гарбуз. Довелося знову податися до лісу й витесати там дві дощечки. Повернувшись, Тіп прикріпив їх навхрест на верхній частині тулуба, а на перетині видовбав дірку й у неї вставив круглий брусок, який мав слугувати опудалу за шию. Коли Тіп загострив цей брусок зверху й насадив на нього гарбуз-голову, то просто сам собі здивувався. Вийшло так добре! Голова вільно поверталася ліворуч і праворуч, а завдяки шарнірам, на яких кріпилися руки й ноги, дерев'яну ляльку можна було поставити як заманеться.

— По-моєму, — гордо підбив підсумки Тіп, — опудало вийшло на славу! Оце так Момбі перелякається, оце завищить від страху! А щоб воно ще більше скидалося на живу людину, його треба одягнути.

Та де роздобути одяг? Тіп вирішив понишпорити у величезній скрині, де Момбі зберігала накопичені скарби. На самому дні хлопчик знайшов

невідь-чиї пурпурові штани, червону сорочку й рожевий у білі горошки жилет. Дерев'яний чоловічок був одягнутий, і навіть зі смаком, хоча на ньому все висіло, як на вішаку. Потім знадобилися шерстяні шкарпетки Момбі та зношені черевики Тіпа. Тепер лялька не тільки була вбрана, а й взута. Тут уже Тіп не міг стримати свого захвату — він сміявся на весь голос і ледве не пританцьовував.

— Але його треба якось назвати! — раптом сяйнуло хлопчикові. — Хіба ж можна ось так просто, без імені?

Хвильку поміркувавши, юний майстер вирішив:

— Назву-но я його Джек — Гарбузова Голова!

2. Чудесний порошок

Тіп довго думав, і зрештою вирішив: найкраще буде поставити Джека на розі дороги, неподалік від дому. Він потягнув дерев'яного чоловічка туди, але це було не так то й близько, а Джек виявився громіздкий і важкий. Тіп якийсь час помучився, а потім надумав зробити інакше. Він поставив Джека на ноги й почав навпереміну пересувати їх уперед, одночасно підштовхуючи опудало ззаду. Так вони дісталися до потрібного місця. Щоправда, дорогою Джек увесь час падав. Тіпу довелося попітніти, але, по-перше, він любив бешкетувати, а по-друге, йому дуже кортіло подивитися, що вийде із цього задуму — і це додавало сил.

— Джек у мене молодець, задніх не пасе! — примовляв він сам до себе, витираючи піт рукавом. Аж раптом помітив, що опудало лишилося без лівої руки: довелося повертатися й шукати її на дорозі, а тоді ще й вистругувати новий дерев'яний стрижень для плеча — мороки було чимало. Правда, після ремонту рука трималася краще, ніж раніше. Тіп звернув увагу на те, що Джекова голова повернулася задом наперед. І цю біду він виправив. Нарешті опудало стало на дорозі обличчям у той

бік, звідки мала з'явитися бабця Момбі. На вигляд воно було точнісінько як людина — якийсь місцевий фермер — і водночас своєю дивністю так впадало в око, що випадковий перехожий неодмінно мусив перелякатися.

До повернення старої лишалося чимало часу, і Тіп подався в долину за будинком збирати горіхи.

Та цього разу бабця Момбі повернулася раніше, ніж зазвичай. У Кривого Чаклуна, який жив на високій горі, їй вдалося виторгувати кілька важливих чаклунських секретів: три нові замовляння, чотири чарівні порошки й жменьку трав, що мали чудодійні властивості. Задоволена, стара відьма поспішала додому, аби випробувати свої набутки на ділі.

Момбі так поринула у свої думки, що коли зауважила на розі якогось добродія, кивнула йому, майже не глянувши, й буркнула:

— Добрий вечір!

Однак чолов'яга мовчав і навіть не поворухнувся. Відьма спинилася й ну приглядатися. Бачить — замість голови у поселянина гарбуз, та ще й з дірками, над якими явно попрацював Тіпів ножик.

— Еге ж бо! — вичавила з себе Момбі, задихаючись від обурення. — Знову витівки цього малого негідника! Ну добре. До-о-обре… Я тобі всиплю перцю, я тобі покажу, як мене лякати!

Вона гнівно замахнулася палицею на веселий усміхнений гарбуз, але раптом їй сяйнула думка, і занесена палиця застигла в повітрі.

— Та це ж чудова нагода випробувати новий порошок! — вигукнула вона. — Зразу ясно буде, якісний товар мені продав Кривий Чаклун, чи він надурив мене так спритно, як і я його.

На цих словах вона поставила на землю свій кошичок і заходилася в ньому порпатися, шукаючи щойно придбаний чарівний порошок.

А тим часом Тіп напхав кишені горіхами й повернувся до дороги. І що ж? Виявляється, стара відьма вже там, поруч із опудалом, і вона ані на краплину не злякана.

Спочатку він дуже розчарувався, але цікавість перемогла — надто кортіло знати, що Момбі робитиме далі. Хлопчина заховався за паркан, де опікунка не могла його помітити, і приготувався спостерігати.

Стара понишпорила в кошикові ще трохи, а тоді дістала з нього пошарпану перечницю — по напівстертому надпису "Перець" рукою чаклуна було грубо нашкрябано "Порошок Оживай".

— От воно! — радісно вигукнула Момбі. — Тепер побачимо, як він діє. Чаклун, скупар, відсипав зовсім дещицю, але на дві-три порції, гадаю, має вистачити.

Тіп, звісно, ані словечка не збагнув із цієї балаканини.

Натомість він побачив, як Момбі підняла руку і потрусила перечницею над гарбузом, точнісінько як перчать печену картоплю. При цьому порошок розсипався по Джековій голові, потрапив і на його сорочку, і на рожевий жилет, і на пурпурові штани, і навіть на стоптані залатані черевики.

Вкинувши перечницю назад до кошика, Момбі підняла ліву руку вгору, відстовбурчила мізинець і сказала:

— Вау!

Потім підняла вгору праву руку, відстовбурчила великий палець і промовила:

— Тау!

Потім підняла обидві руки, розчепірила всі пальці якомога ширше й голосно крикнула:

— Пау!

Джек — Гарбузова Голова при цьому ступив крок назад і сказав із докором:

— Чому ви так верещите? Я ж не глухий!

Бабця Момбі аж підскочила на радощах.

— Він ожив! — вищала вона. — Ожив! Ожив!

Вона підкинула палицю, потім зловила її, а тоді обхопила сама себе за плечі й спробувала затанцювати джигу, і весь цей час весело приспівувала:

— Він ожив, ожив, ожив!

Можете собі уявити, що думав і відчував Тіп, спостерігаючи такі дива.

Спочатку він дуже злякався і навіть хотів утекти куди очі бачать, але не зміг — ноги були наче з вати, тремтіли й підгиналися. Потім він теж зрадів, що Джек ожив: від одного погляду на цю кумедну фізіономію неможливо було стриматися від сміху. Тому, подолавши переляк, Тіп зареготав так голосно, що Момбі його почула — вона мерщій покульгала до огорожі, схопила Тіпа за барки і витягла на дорогу.

— Ти шкодливий, брехливий, нікчемний хлопчисько! — розлючено верещала вона. — Я тобі покажу, як за мною підглядати і як із мене насміхатися!

— Я не насміхався над тобою, — виправдовувався Тіп і намагався вирватися. — Я сміявся з Гарбузової Голови. Ти тільки помилуйся на нього! Хіба ж не красень?!

— Я сподіваюся, ви не збираєтеся сказати щось образливе про мою зовнішність, — мовив Джек надзвичайно серйозно, але при цьому так само весело посміхався, і це розсмішило Тіпа ще більше.

Навіть Момбі почала з цікавістю придивлятися до істоти, яку оживила, і коли придивилася, запитала:

— Що ти знаєш?

— Важко поки що сказати, — відповів Джек. — Мені здається, що я знаю страшенно багато, а чи можна знати більше — це для мене поки що питання. Отже, мені належить з'ясувати: або я надто мудрий, або надміру дурний.

— Еге, з цим треба розібратися, — задумливо сказала Момбі.

— А що ти збираєшся з ним робити — з живим? — поцікавився Тіп.

— Подивимося, — відповіла Момбі. — Та вже треба йти додому — сутеніє. Допоможи-но Гарбузовій Голові.

— Ох, не переймайтеся за мене, — сказав Джек. — Ходити я можу не гірше, ніж ви. У мене ж є ноги, до того ж на шарнірах.

— На шарнірах? — перепитала відьма, повернувшись до Тіпа.

— Звісно, я сам їх зробив, — гордо відповів хлопчик.

Утрьох вони попрямували додому. Та, коли зайшли у двір ферми, бабця Момбі наказала Гарбузовій Голові йти в корівник, там завела його до порожнього стійла, а двері ззовні замкнула.

— Спочатку займемося тобою, — сказала вона Тіпу і її тон не віщував нічого хорошого.

Хлопчик захвилювався. Він знав, що Момбі злопам'ятна і від неї можна чекати будь-яких пакостей.

Вони зайшли в дім — круглу будівлю з дахом-куполом, — точнісінько таку, як і всі інші фермерські будиночки в Країні Оз.

Момбі звеліла Тіпу запалити свічку, потім заховала свій кошик до шафи, плащ повісила на вішак.

Тіп слухняно виконав усе, що вона наказала: правду кажучи, він був дуже наляканий.

Доки Тіп розпалював вогонь у печі, Момбі сіла вечеряти. Нарешті вогонь весело затріщав, тоді хлопчик підійшов до старої і попрохав трошки хліба й сиру. Момбі йому нічого не дала.

— Я ж голодний! — ображено запхинькав Тіп.

— Недовго тобі голодувати, — зловісно буркнула Момбі.

Така мова вже зовсім не сподобалася хлопчику бо звучала погрозливо. Аж тут він згадав, що має в кишенях горіхи, і, щоб притлумити голод, розколов та з'їв кілька штук. Бабця тим часом

підвелася, струсила крихти з фартуха й повісила над вогнем маленький чорний казанок.

Вона відміряла рівні частини молока й оцту, вилила їх до казанка, дістала купу пакуночків із сушеними травами й порошками і поступово кидала до варива дрібку то того, то іншого. Час від часу підходила до свічки й, низько схилившись над пожовклим аркушем, вичитувала рецепт зілля.

Тіп спостерігав усе це, і його тривога наростала.

— Для кого ти це готуєш? — запитав він.

— Для тебе, — буркнула Момбі.

Тіп повернувся на табуретці й уважно подивився на казанок, рідина в якому вже закипала, тоді перевів погляд на зморшкувате безжальне обличчя старої відьми. Цієї миті він волів би опинитися де завгодно, тільки не в цій темній задимленій кухні, де навіть танок тіней на стінах навівав жах. Так минула ціла година, тишу порушувало тільки булькання в казанку й шипіння полум'я.

Нарешті Тіп зважився заговорити знову.

— І що, я муситиму випити це твоє зілля? — запитав він, киваючи на казанок.

— Еге, — відрізала Момбі.

— І що зі мною буде? — несміливо поцікавився хлопчик.

— Якщо все буде зварено, як треба, — відповіла відьма, — ти перетворишся на мармурову статую!

Тіп застогнав від жаху й витер рукавом піт, що миттєво проступив на лобі.

— Але я не хочу бути мармуровою статуєю! — закричав він.

— А я хочу цього, — суворо промовила бабця Момбі. — До твоїх бажань мені байдуже.

— Але навіщо тобі перетворювати мене на мармурову статую? Тоді не буде кому на тебе працювати, — почав умовляти Тіп, не полишаючи надії відмовити стару від злодіяння.

— Працювати буде Гарбузова Голова, — відрізала Момбі.

Тіп знову застогнав.

— Може, краще перетвориш мене на баранця або курча? — запитав він у відчаї. — Нащо тобі мармурова статуя?

— А для того! — відповіла Момбі. — Навесні я облаштую квітник, а тебе поставлю посеред клумби як прикрасу. Дивно, чому це не спало мені на гадку раніше! Стільки років я терпіла твої вибрики!

При цих словах Тіп відчув, як краплинки поту стікають у нього по спині, але й далі сидів, не зводячи погляду з казанка.

— А може, зілля не подіє, — пробурмотів він ледь чутно, хоча сам не дуже вірив своїм словам.

— Думаю, подіє, — бадьоро відповіла Момбі. — Я рідко в цьому помиляюся.

Знову запанувала тиша, і тривала вона довго, потім Момбі нарешті підвелася, щоб зняти казанок із вогню. Час був близько опівночі.

— Пити треба, коли вистигне, — сказала відьма (незважаючи на всі заборони, вона була все ж таки справжньою відьмою). — Нам обом зараз час поспати, а зранку, на свіжу голову, я перетворю тебе на мармурову статую.

І вона пошкандибала до своєї кімнати, несучи паруючий казанок. Незабаром Тіп почув, як грюкнули двері й клацнув замок.

Всупереч наказу хлопчик не пішов спати, а й далі сидів біля вогню, дивлячись на тліюче вугілля.

3. Втеча

"Бути мармуровою статуєю — це жахливо, — думав Тіп, — це просто немислимо. Вона каже, що багато років мене терпіла, а тепер вирішила позбутися. Та навіщо для цього перетворювати мене на статую? Кому до вподоби стирчати нерухомо все життя посеред квітника? Ні, треба тікати, і то якнайшвидше, доки вона не примусила мене випити своє огидне зілля".

Він зачекав, доки не зрозумів із хропіння, яке долинало з сусідньої кімнати, що стара відьма міцно спить, потім тихенько підвівся і підійшов до шафи, де зберігалася їжа.

— Хто ж готується втікати, коли живіт до спини прилип? — міркував він і нишпорив по полицях.

Та знайти вдалося лише кілька скоринок хліба. У пошуках сиру Тіп вирішив зазирнути до кошика Момбі, з яким вона повернулася з села. Там хлопчина знайшов перечницю з оживлювальним порошком. "Візьму-но я його з собою, — подумав він, — інакше Момбі неодмінно використає

його для якоїсь злої справи". І він запхнув перечницю до кишені разом із хлібом та сиром.

Тіп обережно вийшов з будинку і зачинив за собою двері. На небі яскраво сяяв місяць, блищали зорі, ніч здавалася особливо мирною та свіжою після задушливої смердючої кухні.

— Добре, що я йду звідси, — тихо промовив Тіп, — я ніколи не любив стару каргу. Дивуюся, як я взагалі до неї потрапив.

Він повільно закрокував дорогою, але тут раптова думка примусила його зупинитися.

— Я не хочу залишати Джека — Гарбузову Голову на ласку бабці Момбі, — вирішив він. — Джек мій, хоча це вона його оживила, але ж я його зробив.

Він подався до корівника, де було замкнено Гарбузову Голову, відчинив двері й зазирнув досередини.

Джек сумирно стояв у стійлі. При світлі місяця Тіп розгледів його обличчя, що весело посміхалося, як завжди.

— Ходімо! — сказав хлопчик і махнув йому рукою.

— Куди? — відгукнувся Джек.

— Я сам поки що не знаю, — зізнався Тіп і посміхнувся у відповідь на його посмішку. — Певно, куди очі дивляться.

— Чудово, — відповів Джек і, незграбно переставляючи ноги, вийшов із корівника у двір, залитий місячним світлом.

Вони рушили в путь, крокуючи по дорозі. Джек ішов накульгуючи, у його суглобах раз-по-раз щось хрускало, і нога, замість того, щоб згинатися вперед, раптом прогиналася назад, й бідолаха частенько падав. Та незабаром він наловчився боротися з цією напастю.

Ішли вони хоча й не дуже швидко, але без зупинок, і до того часу, коли місяць збляк і з-за гір почали пробиватися перші промені сонця, вже були досить далеко і могли не боятися переслідування. Та ще й Тіп вирішив схитрувати — кілька разів змінював напрямок руху, тому, якби хтось захотів їх вистежити, нелегко було би здогадатися, куди вони прямують і де їх шукати.

Щасливий тим, що врятувався, бодай на якийсь час, від жахливої долі бути перетвореним на мармурову статую, хлопчик вирішив нарешті дати відпочинок собі та своєму товаришу. Вони присіли на траву біля дороги.

— Поснідаймо, — запропонував Тіп.

Джек — Гарбузова Голова з подивом подивився на нього і від їжі відмовився.

— Гадаю, ти влаштований якось по-іншому, ніж я, — сказав він.

— Ще б пак, — відповів Тіп, — хто ж, як не я, тебе змайстрував.

— Невже? Ти мене змайстрував? — здивувався Джек.

— Саме так. Я зібрав тебе. Я вирізав твої очі, ніс і рот, — гордо відповів Тіп. — І одягнув тебе також я.

Джек критично оглянув себе з усіх боків.

— По-моєму, ти чудово впорався, — вирішив він.

— Так, виглядає нічогенько, — скромно погодився Тіп, бо ж він сам уже ясно бачив недоліки й недоробки у своїй роботі. — Та якби я знав, що нам доведеться разом мандрувати, то взявся б до справи ще серйозніше.

— Виходить, — раптом із подивом вигукнув Гарбузова Голова, сам вражений своїм відкриттям, — виходить, що ти — мій майстер, мій творець, мій батько!

— Краще сказати — твій винахідник, — сміючись відповів хлопчик. — Так, сину мій, це я тебе винайшов і зробив!

— Отже, я повинен тебе слухатися, — зробив висновок дерев'яний чоловічок, — а ти повинен мене оберігати та опікуватися мною.

— Хай так і буде, — погодився Тіп, підводячись із землі. — А тепер — час у путь.

— Куди ми йдемо? — запитав Джек, коли вони знову закрокували по дорозі.

— Поки що не знаю точно, — зізнався хлопчик, — але сподіваюся, що на південь. А якщо ми йдемо на південь, то рано чи пізно потрапимо в Смарагдове Місто.

— А яке це місто? — поцікавився Гарбузова Голова.

— О, це столиця і найбільше місто Країни Оз. Сам я ніколи не був у ньому, але чув чимало. Наприклад, що колись там правив могутній чарівник, і ще — там усе зеленого кольору, так само як у нашому Краї Лісовиків усе фіолетового кольору.

— А хіба тут усе фіолетове?

— Звісно, хіба ж ти сам не бачиш? — відповів хлопчик.

— Здається, я не розрізняю кольори, — розгублено зізнався Гарбузова Голова, озирнувшись навсібіч.

— Трава фіолетова, і дерева фіолетові, і будинки, і загорожі — все фіолетове, — пояснив йому Тіп. — А в Смарагдовому Місті все зелене, на Сході, — все блакитне, в південному Краї Ковтачів — усе рожеве, а в західному Краї Моргунів, де править Залізний Лісоруб, — усе жовте.

— А-а, — задумливо протягнув Джек. Тоді він трошки помовчав і перепитав: — Ти кажеш, що моргунами править Залізний Лісоруб?

— Так, це він допоміг Дороті перемогти Злу Чаклунку Заходу, і на подяку за це моргуни вибрали його своїм правителем, а Страшила народ Смарагдового Міста зробив своїм королем.

— Оце так! — зітхнув Джек. — Я зовсім заплутався. Хто такий Страшило?

— Ще один друг Дороті, — відповів Тіп.

— А хто така Дороті?

— Це дівчинка, яка прилетіла з Канзасу, краю, що пролягає десь у Іншому Світі. Вона прилетіла сюди на смерчі, а в мандрівці Країною Оз її супроводжували Страшило і Залізний Лісоруб.

— А де вона тепер? — не вгамовувався Гарбузова Голова.

— Глінда, правителька ковтачів, допомогла їй повернутися додому, — відповідав хлопчик.

— А що сталося зі Страшилом?

— Я вже казав тобі. Він править Смарагдовим Містом, — терпляче розтлумачував йому Тіп.

— А я думав, що ним править чарівник — здається, ти сам так сказав, — бідолашний Джек зовсім заплутався.

— Сказав, але не так. Слухай ще раз і будь уважний, — Тіп намагався говорити повільно, дивлячись просто в очі усміхненому Джекові. — Дороті подалася до Смарагдового Міста просити чарівника, щоб той відіслав її назад до Канзасу. Страшило і Залізний Лісоруб пішли разом із нею. Та чарівник не зміг їй допомогти — він виявився не настільки й могутнім. Коли його налякали тим, що розкажуть усім правду, він зробив величезну повітряну кулю і полетів на ній невідомо куди, і з того часу ніхто його не бачив.

— Неймовірно захоплива історія, — здивовано підсумував Джек, — і я зрозумів у ній усе без винятку, крім твоїх пояснень.

— Ось і добре, — сказав Тіп. — Після того, як чарівник полетів собі, народ Смарагдового Міста вибрав Страшила своїм королем, і, подейкують, кращого правителя, ніж він, ще треба пошукати.

— Ми з ним познайомимося? — поцікавився Джек.

— Можемо познайомитися, — відповів хлопчик, — якщо ти, звісно, не проти.

— У жодному разі, дорогий батечку, — сказав Гарбузова Голова. — Я завжди тебе в усьому підтримуватиму.

4. Тіп намагається чаклувати

Невисокий і худенький на вигляд хлопчик дуже ніяковів, коли його називав батьком незграбний здоровило з гарбузовою головою. Щоб уникнути пояснень, він вирішив змінити тему розмови і запитав:

— Ти не втомився?

— Анітрошки, — відповів товариш. — Але, — далі вів він, поміркувавши, — якщо я буду так крокувати ще довго, мої дерев'яні суглоби дуже швидко вийдуть з ладу.

"А він має рацію", — подумав Тіп. І одразу ж пошкодував про те, що не підігнав дерев'яні частини тіла одна до одної акуратніше. Але хіба ж він міг подумати, що опудало, яке він змайстрував, аби посміятися над бабцею Момбі, оживлять за допомогою чарівного порошку?

Що ж, докоряти собі не було сенсу, треба було подумати про те, як допомогти Джеку.

Тим часом вони вийшли на лісову галявину і хлопчик присів відпочити на старі козла для пиляння дров, залишені тут якимось Лісорубом.

— Ти не хочеш сісти? — запропонував Тіп Гарбузовій Голові.

— Це не зашкодить моїм суглобам? — обережно поцікавився той.

— Навпаки, вони перепочинуть, — завірив його хлопчина.

Джек спробував було сісти, але ноги під ним підігнулися в колінах, і він гупнув на землю з таким тріском, що Тіп злякався, чи не розпався бідолаха на дрова.

Він кинувся до чоловічка, підняв його, розпрямив руки і ноги, помацав голову, перевіряючи, чи вона часом не тріснула. Джек виявився цілим і неушкодженим, але Тіп вирішив на майбутнє застерегти його:

— Напевно, тобі краще буде про всяк випадок стояти.

— Дуже добре, дорогий батечку, як скажеш, так і робитиму, — відповів Джек із незмінною посмішкою, зовсім не збентежений своїм падінням.

Тіп знову сів, а Гарбузова Голова одразу ж закинув нове питання:

— А що це за штука, на якій ти сидиш?

— Це козла, — відповів хлопчик і миттю розкаявся, бо Джек вимагав детальніших пояснень.

— Що таке "козла"?

— Козла? По-перше, їх не можна плутати з козлами, — почав Тіп, намагаючись говорити якомога зрозуміліше. — Козли — це тварини, у них у кожного є голова і хвіст, як, наприклад, у коня.

— Я зрозумів, — бадьоро промовив Джек. — На такому коні ти ось зараз сидиш.

— Ти знову все переплутав, це зовсім не кінь, — перебив його Тіп.

— Нічого я не переплутав: ось — чотири ноги, ось — голова, а ось — хвіст.

Тіп подивився на козла уважніше й помітив, що Гарбузова Голова, як це не дивно, не помиляється. Стовбур дерева, що слугував за

перекладину, справді скидався на тулуб, а гілка, що стирчала на одному з його кінців, була дуже схожа на хвіст. На іншому кінці відстовбурчувалися два сучки, що нагадували очі, а під ними шматок дерева був так чудернацьки вистругани, що його можна було прийняти за рот. А за ноги слугували чотири дерев'яних бруски, поперек яких клали колоду для розпилювання.

— Ця штука справді нагадує коня, — погодився Тіп. — Тільки справжні коні, як і справжні козли, бігають і їдять траву а ці козла зроблені з дерева спеціально щоб пиляти дрова.

— А якби вони були живі, то бігали би та їли траву? — запитав Гарбузова Голова.

— Ну, може, й бігали б, а от щодо трави — сумніваюся, — розсміявся хлопчик при думці про таке неймовірне й кумедне перетворення. — І як вони можуть ожити, якщо вони дерев'яні?!

— Але ж я ожив, — заперечив Гарбузова Голова. Тіп здивовано подивився на нього.

— Так не сам по собі! — вигукнув він. — А лише завдяки чарівному порошку, який зараз лежить у мене в кишені!

Раптом хлопцеві сяйнула думка, він дістав перечницю і з цікавістю подивився на неї.

— Цікаво, — промовив він задумливо, — чи зможе порошок оживити козла?

— Якщо їх оживити, — незворушно міркував Джек, якого, здавалося, нічим не здивуєш, — я зможу їхати верхи й не перенапружуватиму свої суглоби.

— Ну що ж, спробую! — вигукнув хлопчик, підхоплюючись на рівні. — От тільки, боюся, вже забув, що саме казала бабця Момбі і як вона розводила руками.

Він думав якусь хвилину, й оскільки сидів за загорожею близенько та бачив кожен рух старої відьми й чув кожне її слово, то вирішив, що зможе повторити все точнісінько так, як вона говорила та робила.

Тож спочатку він витрусив трошки оживлювального порошку з перечниці на козла. Потім підняв угору ліву руку відігнув мізинець і промовив:

— Вау!

— Що це ти таке кажеш, дорогий батеньку? — поцікавився Джек.

— Сам не знаю, — відповів Тіп. Потім він підняв праву руку, відстовбурчив великий палець і сказав: — Тау!

— А це що означає, дорогий батеньку? — і далі напосідав Джек.

— Це означає, що тобі краще помовчати! — відповів хлопчик, не бажаючи, щоб йому заважали в такий відповідальний момент.

— Розумію, розумію! — закивав Гарбузова Голова зі своєю незмінною посмішкою.

Тіп тепер підняв обидві руки над головою, широко розчепірив пальці й голосно закричав:

— Пау!

Миттю козла заворушилися, потягнулися, позіхнули, широко роззявивши при цьому рота-зарубку й струшуючи залишки порошку зі спини.

— Молодець! — закричав Джек, а хлопчик стояв, не вірячи своїм очам. — Ти в мене хоч куди, дорогий батеньку!

5. Живі ко́зла

Кінь, який за мить до цього був усього лише козлами, відчував подив не менший, ніж Тіп. Він витріщав очі на всі боки, розглядаючи світ, у якому йому тепер випало жити. Потім спробував роздивитися себе самого, але не мав шиї, тому, на жаль, не міг повернути голову і змушений був крутитися дзиґою. Він так незграбно рухався, що зрештою налетів на Джека — Гарбузову Голову і пхнув його — той гепнувся, де стояв, на узбіччі дороги. Стурбований не на жарт, Тіп закричав:

— Тпру! Ану ж бо, тпру!!!

Козла не звернули на окрик жодної уваги, стрибання навколо себе тривало, і вже наступної миті нога дерев'яного скакуна гепнула ступню Тіпа з такою силою, що хлопчик підстрибнув від болю. Він відскочив убік на безпечну відстань і звідти знову закричав:

— Тпру! Тпру, я тобі кажу!

Джек примудрився сісти й тепер дивився на Коня з великою цікавістю.

— Мені здається, що ця тварина тебе не чує, — зауважив він.

— Хіба я кричу недостатньо голосно? — сердито запитав Тіп.

— Але в нього немає вух, — розважливо пояснив Гарбузова Голова.

— Точно! — вигукнув Тіп, уперше звернувши увагу на цю обставину. — І як мені тепер його вгамувати?

Та цієї миті Кінь узяв та й сам зупинився, певно, збагнув, що власний тулуб побачити йому не вдасться. Але тут він побачив Тіпа й підійшов до хлопчика ближче.

Хода цього створіння була без перебільшення сміховинна — крокуючи, воно спочатку переставляло обидві праві ноги, потім обидві ліві, наче іноходець. При цьому тулуб розхитувався з боку в бік, як люлька.

Тіп погладив його по голові і сказав, підлещуючись:

— Хороший хлопчик! Хороший!

Кінь злякано відскочив убік і витріщився на Джека — Гарбузову Голову.

— Треба для нього знайти вуздечку, — вирішив Тіп.

Понишпоривши в кишені, він знайшов моток міцної мотузки, з нею наблизився до Коня і один кінець обмотав навколо шиї, а інший прив'язав до великого дерева. Та неслухняний Кінь зробив крок убік, і мотузка луснула. Проте наміру втікати він не виказував.

— Ну й сила! — захоплено вигукнув хлопчик. — Шкода тільки, що він такий норовливий!

— А що, коли зробити йому вуха? — запропонував Гарбузова Голова. — Тоді він тебе слухався б.

— Чудова думка, — зрадів Тіп. — Як це ти додумався?

— А я зовсім і не думав, — скромно зізнався Гарбузова Голова. — Тут думати нема чого.

Тіп дістав ножа й вистругав із кори молодого дерева кілька вух на пробу.

— Не варто робити їх надміру великими, — міркував він уголос, — бо інакше він у нас перетвориться на вислюка.

— Як це? — поцікавився Джек.

— Розумієш, кінь має вуха довші, ніж козел, а вислюк — довші, ніж кінь, — пояснив Тіп.

— А якби у мене вуха були довші, ким був би я? — запитав Джек.

— Друже, — серйозно відповів йому Тіп, — ти завжди будеш Гарбузовою Головою, і вуха тут ні до чого.

— Зрозумів, — без заперечень відгукнувся Джек, а потім обережно додав: — Тобто я думаю, що зрозумів.

— Думай на здоров'я, — сказав хлопчик, — ще ніхто ніколи не думав головою, в якій нема нічого, крім насіння. Ну, здається, вуха готові. Потримай Коня, доки я їх закріплю.

— Охоче, тільки допоможи мені підвестися, — попросив Джек.

Тіп підняв його і поставив на ноги. Гарбузова Голова підійшов до Коня і обхопив руками його голову, а хлопець тим часом ножем зробив у ній два отвори, щоб вставити вуха.

— Як вони йому личать! — висловив свій захват Джек.

Однак ці слова, промовлені просто над вухом Коня, який до того був глухий, мов пробка, страшенно налякали тварину. Він вирвався, ще й так сильно, що Тіп відлетів в один бік, а Джек в інший, і кинувся скакати, страхаючись тупотіння власних копит.

— Тпру! — закричав Тіп, підводячись із землі. — Тпру! Агов, ти, телепню, тпру!

Навряд чи кінь звернув увагу на Тіпів окрик, але цієї ж миті його нога потрапила до ховрашкової нори, він спіткнувся, полетів через голову, впав на спину й лишився так лежати, несамовито молотячи всіма чотирма ногами в повітрі. Тіп підбіг до нього.

— Ото дивний Кінь! — вигукнув він. — Чого ти не зупинився, коли я тобі закричав "Тпру!"?

— Я не знав, що означає "Тпру!", — невпевнено сказав Кінь, закотивши очі, щоб розгледіти хлопчика, який стояв над ним.

— Це означає "стій", — пояснив Тіп.

— А дірка в землі теж означає "стій"? — поцікавився Кінь.

— Якщо в неї провалишся — точно, — підтвердив Тіп.

— Де це я? — далі розпитувало дивне створіння. — І що я тут роблю?

— Ти тепер живий, — пояснив йому хлопчик, — але це непогано, ось побачиш, особливо якщо будеш мене слухатися і в усьому мені допомагати.

— Звісно, я тебе слухатимусь, — покірно погодився Кінь. — Та все ж, що тут відбулося? Я почуваюся, ніби зі мною не все гаразд.

— Ти просто лежиш догори дриґом, — відповів Тіп. — Не брикайся, будь такий ласкавий, і я спробую тебе повернути до нормального положення.

— І скільки ж у мене положень? — здивувався новонароджений скакун.

— Багато, — коротко відповів Тіп. — Не брикайся, будь ласка.

Кінь лежав тепер сумирно, і хлопчик, доклавши зусиль, зумів його перевернути й поставити на ноги.

— Ось тепер, здається, все гаразд, — сказало чотириноге диво і з полегкістю зітхнуло.

— Одне вухо відламалося, — зауважив Тіп після ретельного огляду. — Треба зробити нове.

Він повів Коня назад, до Джека, що ніяк не міг упоратися з власними ногами, і допоміг Гарбузовій Голові підвестися. Потім вирізав із кори нове вухо й закріпив його на конячій голові.

— Тепер, — сказав Тіп нерозумному скакунові, — слухай мене уважно. "Тпру!" означає "стій", "Но!" — "рушай", "Вперед!" — "мчи щодуху". Тепер зрозумів?

— Зрозумів, — сказав Кінь, — і готовий виконувати.

Тіп допоміг Джеку залізти на коня.

— Тримайся добре, — застеріг він, — інакше впадеш і розколеш свого гарбуза.

— Мені про це навіть страшно подумати, — здригнувся Джек. — Та за що мені триматися?

— А бодай за вуха, — повагавшись трошки, дозволив Тіп.

— Ні, тільки не за вуха! — запротестував Кінь. — Я ж нічого не чутиму!

Це було справді вагомим доказом, і Тіп замислився.

— Здається, придумав, — сказав він зрештою. Тоді пішов до лісу, зрізав коротку гілку з міцного молодого деревця. Один кінець загострив і вставив у отвір, спеціально зроблений на спині Коня позаду голови. Потім підняв з дороги камінь і надійно ввігнав кілок у спину тварини.

— Стій, стій! — закричав Кінь. — Ти що там таке робиш?

— Тобі що, боляче? — запитав хлопчик.

— Та ні, не боляче, — відповів скакун, — але до крику лоскотно!

— Уже все, — підбадьорливо відповів Тіп. — Тепер, Джеку, тримайся собі за цей кілок, і тобі не загрожуватиме жодна небезпека.

Джек зручно вмостився, і Тіп скомандував Коневі: "Но!".

Слухняні козла миттю закрокували вперед, розхитуючись із боку в бік і високо задираючи ноги.

Тіп ішов поруч, дуже задоволений з того, що в їхній компанії поповнення. Він навіть почав насвистувати.

— Який дивний звук! Що він означає? — стривожено запитав Кінь.

— Не звертай уваги, — відповів Тіп, — це свист, і він не означає нічого, крім того, що мені весело.

— Я би теж свистів, якби міг скласти губи дудочкою, — зауважив Джек. — Боюся, дорогий батеньку що в деякому сенсі я ще дуже недосконалий.

Вузенька стежина, якою вони прямували, незабаром перейшла в широку дорогу, вимощену жовтою цеглою. На узбіччі Тіп помітив вказівник із надписом:

"ДО СМАРАГДОВОГО МІСТА П'ЯТНАДЦЯТЬ КІЛОМЕТРІВ".

Поступово згустилися сутінки, і хлопчина вирішив спинитися, щоб переночувати і продовжити подорож уже на світанку. Неподалік від дороги зеленів лужок, оточений високими пишними кущами. Тіп завів туди Коня і дуже обережно допоміг Гарбузовій Голові спішитися.

— Я думаю, тобі вночі краще полежати, — порадив хлопчик, — краще зберігатимешся.

— А я? — запитав Кінь.

— Тобі й постояти не зашкодить, — відповів Тіп. — Оскільки ти все одно не спиш, можеш стояти на чатах і стежити, щоб нас ніхто не потурбував.

На цих словах Тіп уклався на траві біля Гарбузової Голови й миттю заснув, бо за день страшенно натомився.

6. Джек — Гарбузова Голова в'їжджає до Смарагдового Міста

На світанку Гарбузова Голова розбудив Тіпа. Тіп протер очі, вмився у струмку і з'їв кусень хліба з сиром. Коли хлопчик відчув, що готовий до походу, сказав:

— Тепер вирушаймо! До Смарагдового Міста п'ятнадцять кілометрів, і, якщо нічого не станеться, ми будемо там опівдні.

Гарбузова Голова знову сів верхи на Коня, і мандрівка продовжилася.

Тіп звернув увагу, що фіолетовий колір трави й дерев помітно потьмянів, став блідо-ліловим, і що ближче вони підходили до Смарагдового Міста, то виразніше проступали в ньому зелені відтінки.

Маленьке товариство дружно крокувало вперед, але не встигли вони пройти і двох миль, як дорога з жовтої цегли обірвалася — шлях перегородила широка і швидка річка. Тіп заходився міркувати, як їм перетнути перепону, й раптом помітив пором, що прямував просто до їхнього берега, а правив ним якийсь чоловік.

Коли пором пристав, Тіп звернувся до його господаря з ввічливим проханням:

— Чи не буде ваша ласка перевезти нас на той бік?

— За гроші — перевезу, — відповів поромник, на вигляд сердитий і непривітний.

— Але в мене немає грошей, — розгубився Тіп.

— Зовсім немає? — перепитав поромник. — Тоді якого доброго дива я маю надриватися — везти тебе на той берег?

Тут до бесіди несподівано долучився Гарбузова Голова.

— Щасливий познайомитися з вами, — забелькотів він з радісною посмішкою. — Ви просто дивовижно приємна людина!

Поромник зміряв його презирливим поглядом, але нічого не сказав. Тіп зовсім носа похнюпив: скидалося на те, що їхня мандрівка закінчилася, ледве розпочавшись.

— Але мені дуже потрібно в Смарагдове Місто, — сказав він поромнику, — а без вашої допомоги через річку не перебратися.

Чолов'яга засміявся, і сміх його був недобрий.

— Ці твої козла, що надумали, ніби вони стали конем, попливуть, наче колода, — а верхи на колоді переплисти річку дуже просто. А от про гарбузоголового розтелепу, який у тебе в служках ходить, і переживати не варто: якщо він і потоне, нічого страшного не станеться.

— Про мене не турбуйтеся, — мовив Джек, приязно посміхаючись буркотливому поромнику, — особисто я впевнений, що випливу.

Тіп подумав-подумав і вирішив ризикнути. Кінь не був проти: він ще не знав на власному досвіді, що таке небезпека. Хлопчик завів його у воду й сів верхи. Джек теж зайшов у воду й схопився за кінський хвіст. Тепер над водою виднілася лише його голова-гарбуз.

— Ну ж бо, — звернувся Тіп до Коня, намагаючись висловлюватися зрозуміло, — починай з усіх сил бовтати ногами. Може, з твоєю допомогою ми переберемося на інший бік.

Кінь заходився перебирати ногами, загрібаючи воду, як веслами, і повільно потягнув мандрівників через річку на протилежний бік. Незабаром вони вже вибралися на траву, мокрі, але дуже задоволені.

Кінь плив так охайно, що в Тіпа вимокли тільки черевики й штани до колін. Гарбузова Голова, зрозуміло, змок до нитки.

— На осонні ми швидко обсохнемо, — заспокоїв його Тіп. — Головне, що ми без проблем перебралися через річку, навіть без допомоги поромника, а отже, можемо тепер мандрувати далі.

— Мені сподобалося плавати, — відзначив Кінь.

— І мені, — додав Джек.

Незабаром вони знову вийшли на дорогу із жовтої цегли, і Тіп посадив Гарбузову Голову верхи.

— Якщо скакати швидко, — порадив він, — одяг миттю висушиться вітром. Я можу бігти позаду, тримаючись за хвіст Коня. Тож ми всі троє і обсохнемо.

— Тоді нехай Кінь рушає швидше, — запропонував Джек.

— Із великим задоволенням, — бадьоро озвався Кінь.

Тіп схопився за кінець гілки, що слугувала за хвоста, і голосно скомандував: "Но!".

Кінь різко рушив уперед. Тіп — за ним, позаду. Незабаром він вирішив, що вони могли би рухатися ще швидше, і крикнув: "Уперед!".

Кінь уже знав, що це слово означає наказ бігти якомога швидше, і рушив галопом, та ще й так хутко, що Тіп, поспішаючи за ним, ледве встигав перебирати ногами. Він мчав, як не бігав ніколи в житті, і незабаром так засапався, що не міг навіть гукнути: "Тпру!". Та ще й кінчик хвоста, за який він тримався, — адже це була всього-на-всього суха гілка, — раптом відірвався, і хлопчик полетів сторчголов у пилюку на дорозі. Кінь із Гарбузовою Головою і далі неслися вперед, й незабаром їх уже не було видно.

Коли Тіп за якийсь час оговтався, підвівся і прокашлявся, він уже міг крикнути: "Тпру!" — але кричати не було кому.

Найрозумніше рішення в такому становищі — присісти й відпочити. Тож хлопчик так і зробив, а вже потім підвівся і рушив далі.

— Рано чи пізно я їх неодмінно дожену, — вирішив про себе Тіп. — Дорога веде до воріт Смарагдового Міста, тому ми не розминемося.

Кінь тим часом хвацько скакав уперед, Джек сидів верхи, вчепившись в опору обома руками. Ані один, ані другий і гадки не мали, що Тіп відстав, бо Гарбузова Голова боявся озирнутися, а Кінь і взагалі не міг крутити головою.

Ідучи верхи, Гарбузова Голова встиг помітити, що трава й дерева дуже позеленіли, і за цим здогадався, що вони наближаються до Смарагдового Міста, ще до того, як помітив його високі куполи й шпилі.

Раптом просто перед ними виросла висока стіна, складена із зеленого каменю й густо всипана смарагдами. Кінь і не подумав зупинятися (він цього просто поки що не вмів), і точно сталась би біда, та, на щастя, Джек останньої миті закричав щосили: "Тпру!"

Кінь зупинився так несподівано, що, якби Джек не тримався за опору, він просто перелетів би через голову, а можливо, й зовсім лишився би без голови.

— Оце так скачка була, дорогий батеньку! — вигукнув він. Коли не почув ані слова у відповідь, озирнувся і лише тут помітив, що Тіп зник.

Ця обставина дуже засмутила і стурбувала Гарбузову Голову. Доки він зітхав і бідкався, намагаючись придумати, що ж робити далі, ворота в зеленій стіні відчинилися, і через них вийшов чоловік.

Це був низенький товстун із круглим доброзичливим обличчям. Одягнутий він був у зелене вбрання, на голові красувався великий гостроверхий капелюх, а на очах — зелені окуляри. Він уклонився Гарбузовій Голові і сказав:

— Я — вартовий брами Смарагдового Міста. Дозвольте поцікавитися, хто ви і що тут робите?

— Мене звати Джек — Гарбузова Голова, — відповів новоприбулий із посмішкою, — а що роблю — мені й самому поки що невідомо.

Вартовий міської брами дуже здивувався і похитав головою, явно не задоволений відповіддю.

— То все ж таки, хто ви: людина чи гарбуз? — перепитав він ввічливо.

— Те або інше, як вам заманеться, — люб'язно відповів Джек.

— А цей дерев'яний кінь невже справді живий? — знову запитав вартовий.

Кінь скосив на нього кругле око, а іншим хитро підморгнув Джеку. Потім дуже граційно звівся на диби й, нібито випадково, наступив копитом вартовому на ногу.

— Ой! — скрикнув той. — Перепрошую за питання. Відповідь цілком переконлива. Ви, певно, прибули до Смарагдового Міста у справах?

— Певно, що так, — відповів Гарбузова Голова дуже серйозно, — але які справи, я не знаю. Усе знає мій батенько, але його зараз тут нема.

— Дивно, дуже дивно! — почухав потилицю вартовий. — Втім, виглядаєте ви хоча й підозріло, але не загрозливо. Хіба ж може зловмисник так приязно посміхатися?

— А я по-іншому не вмію, — сказав Джек. — Бо моя посмішка вирізана на обличчі ножем.

— Ну добре, ходімо до мене, — підсумував вартовий, — а там уже щось придумаємо.

І Джек заїхав верхи на Коневі спочатку у ворота, потім до зали, влаштованої в міській стіні. Вартовий смикнув за шнурок дзвінка, і миттю з інших дверей з'явився дуже високий солдат, вбраний у все зелене. На плечі він ніс зелену рушницю, обличчя було обрамлене розкішними зеленими бакенбардами неймовірної довжини. Вартовий звернувся до нього:

— Ось мандрівник, який не знає, для чого прибув до Смарагдового Міста і що йому тут треба. Як мені слід із ним вчинити? Порадь.

Солдат із зеленими бакенбардами із цікавістю подивився на Джека, тоді енергійно труснув головою, аж бакенбарди сколихнулися в різні боки пухнастою хвилею, і сказав:

— Треба цього мандрівника відвести до його величності Страшила.

— А нащо він, власне кажучи, його величності Страшилу? І хіба він має якесь діло до його величності? — розгубився вартовий.

— Про це нехай думає його величність, — відповів солдат, — або хай удвох щось вигадають. А в мене і власних справ під зав'язку. Тож одягни на цього хлопа окуляри, і я поведу його просто до королівського палацу.

Вартовий відкрив велику скриньку, в якій лежало багато окулярів, і почав підбирати для Джека щось путнє.

— Боюся, у мене для тебе нічого не знайдеться, — зрештою зітхнув він. — Голова дуже велика, доведеться окуляри позаду зв'язати мотузком.

— А нащо взагалі мені окуляри? — запитав Джек.

— Це у нас в Смарагдовому Місті такий звичай, — пояснив солдат. — Без них ти можеш осліпнути від блиску та сяйва коштовних каменів, якими оздоблено все довкола.

— Овва! — вигукнув Джек. — Тоді мерщій дайте мені окуляри, я не хочу осліпнути!

— І я не хочу, — втрутився Кінь, і спеціально для нього зі скриньки дістали ще одну пару зелених окулярів — вони дуже оригінально виглядали на парі вирячених сучків, що слугували очима для дерев'яного скакуна.

Потім солдат із зеленими бакенбардами провів їх через внутрішні ворота, і вони опинилися на ошатній головній вулиці Смарагдового Міста.

Коштовності, які переливалися всіма відтінками зеленої барви, прикрашали фасади будинків, дахи й башти. Навіть тротуар був із зеленого мармуру і це все справляло невимовне враження на гостей міста, особливо тих, які бачили все це вперше.

Проте Гарбузова Голова і Кінь не надто розбиралися в красі й ще менше тямили в багатстві, а тому досить байдуже поставилися до чудового видовища, що відкривалося їм крізь зелені окуляри. Вони поважно ступали слідом за зеленим солдатом крізь натовпи цікавих. Якийсь зелений собака вискочив було на них із гавкотом. Та Кінь не розгубився і стусонув його дерев'яною ногою, тому собаці довелося повернутися до свого закутка. Більше нічого серйозного дорогою до палацу не сталося.

Гарбузова Голова хотів було заїхати верхи по зелених мармурових сходах палацу просто до приймальні Страшила, але солдат заборонив. Джеку довелося спішитися і ввірити Коня турботам слуги, після чого він у супроводі солдата із зеленими бакенбардами увійшов до палацу через парадний вхід.

Вірний підданий залишив чужинця у розкішній приймальні, а сам пішов доповісти про нього. Його величність саме в той час був цілком вільний і нудьгував без діла, тому відвідувача звеліли мерщій провести до тронної зали.

Не дуже тямковитий Джек не відчував ані страху, ані трепету від думки про те, що на нього чекає зустріч із правителем настільки величного міста. Та коли він зайшов до зали й побачив його величність Страшила на сяючому троні, оздобленому діамантами, він завмер, неймовірно здивований.

7. Його величність Страшило

Читачу цієї книги вже відомо, хто такий Страшило, але Джек — Гарбузова Голова нічогісінько не знав про неповторного правителя Смарагдового Міста, а тому його подиву не було меж. Страшило був одягнутий у костюм тьмяно-блакитного кольору, його голова була нічим іншим, як невеликим мішком, напханим соломою, з грубо намальованими на ньому очима, вухами, носом і ротом. Одяг теж був напханий соломою, але вкрай недбало — де густо, де пусто. Руками його величності слугували рукавиці, щільно набиті ватою. Місцями із костюма його величності — з-за горловини, із штанів — стирчали жмутки соломи. Голову Страшила прикрашала золота корона, рясно всипана сяючими коштовностями, — під її вагою на лобі набігли зморшки, й вони надавали намальованому обличчю глибокодумного виразу. Певно, якби не корона, Страшило-Король був би просто Страшилом, тобто звичайним городнім опудалом — недолугим і незграбним.

Якщо Джека вразила зовнішність його величності, то й Страшила вигляд Гарбузової Голови приголомшив не менше. Пурпурові штани, червона сорочка й рожевий у білий кружечок жилет висіли на дивному відвідувачеві, як на вішаку, а на обличчі-гарбузі застигла дурнувато-щаслива посмішка.

Спочатку Страшило подумав, що гість сміється з нього, і хотів було на нього образитися. Та не випадково ж правитель Смарагдового Міста прославився мудрістю. Він уважніше придивився і помітив, що риси Джекового обличчя вирізані один раз і назавжди, тому серйозного вигляду йому вже не набрати, хоч би як сильно цього хотілося.

Протягом якогось часу два опудала мовчки розглядали одне одного. Правитель почав розмову першим. Він запитав:

— Звідки ти прийшов і яким чином ожив?

— Перепрошую, ваша величносте, — відповів Гарбузова Голова, — але я вас не розумію.

— Як то — не розумієш? — здивувався Страшило.

— Ну, я не знаю вашої мови, — пояснив Джек. — Розумієте, я іноземець, прибув із Краю Лісовиків.

— А, он воно що! — вигукнув Страшило. — Сам я розмовляю мовою жувачів, як і всі в Смарагдовому Місті. А ти, наскільки я розумію, розмовляєш мовою гарбузових голів?

— Чистісінька правда, ваша величносте, — відповів його співрозмовник, енергійно киваючи, — тому порозумітися нам, на жаль, не вдасться.

— Оце так прикрість! — засмутився Страшило. — Але нічого, пошукаємо тлумача.

— Хто такий тлумач? — запитав Джек.

— Це людина, яка розуміє одразу дві мови — мою і твою. Коли я тобі щось скажу, тлумач пояснить тобі сенс моїх слів, а коли ти мені відповіси, він перекаже, що ти маєш на увазі. Бо тлумач не лише розуміє обидві мови, а й розмовляє ними однаково легко.

— Це чудова ідея, — похвалив Джек, задоволений тим, що зі складної ситуації знайшовся такий простий вихід.

Страшило миттю наказав солдату із зеленими бакенбардами пошукати серед мешканців Смарагдового Міста когось, хто розумів би мову лісовиків, і без зволікань доправити цього мудрагеля до палацу.

Коли солдат вийшов, Страшило запропонував:

— Не хочеш поки що присісти?

— Ваша величність забули, що я їх не розумію, — відповів Гарбузова Голова. — Якщо ви пропонуєте мені присісти, зробіть якийсь знак.

Страшило зійшов із трону і підсунув крісло до Гарбузової Голови позаду. Потім він несподівано штовхнув Джека в груди, так, що той повалився на м'які подушки, склавшись при цьому з голосним стуком, наче кишеньковий ніж.

— Ти зрозумів мій знак? — ввічливо поцікавився Страшило.

— Цілком, — відповів Джек, руками повертаючи свою голову обличчям уперед. Час від часу в цьому виникала потреба, бо гарбуз надто вільно обертався на кілкові, що служив за шию.

— Робили тебе, схоже, нашвидкуруч, — зауважив Страшило, спостерігаючи за безуспішними спробами Джека розпрямити довгі ноги.

— Схоже, вас теж, ваша величносте, — була відповідь.

— Проте, зрештою, є різниця: я гнуся, але не ламаюся, а ти ламаєшся, але не гнешся.

Саме в цей момент повернувся солдат. Він привів молоденьку дівчину, дуже хорошу й скромну на вигляд. Обличчя в неї було вродливе, а очі й волосся чудесного зеленого кольору. Гарненька зелена спідниця з шовку сягала за коліна, відкриваючи зелені шовкові панчохи з вишитими стручками гороху й зелені атласні черевички, прикрашені замість бантиків або пряжок пучками салату. На пояску були вишиті листочки конюшини, ошатний маленький жакет був оздоблений смарагдами.

— Ого, то це Джелія Джемм! — вигукнув Страшило, коли дівчина ввічливо вклонилася. — Ти розумієш мову лісовиків, дорогенька?

— Так, ваша величносте, — відповіла дівчина, — адже я народилася в тому краї.

— Тоді будь нашим тлумачем, — попрохав Страшило, — і передай Гарбузовій Голові все, що я йому скажу, а мені передай усе, що він мені скаже. Ти пристаєш на таку пропозицію? — запитав правитель, повертаючись до гостя.

— Краще не придумаєш, — погодився той.

— Тоді почнемо. Запитай його, — звернувся Страшило до Джелії, — що привело його до Смарагдового Міста?

Та дівчина, пильно поглянувши на Джека, раптом сказала йому:

— Ну й дивовижне ти створіння! Хто тебе зробив?

— Хлопчик на ім'я Тіп, — відповів Джек.

— Що він каже? — поцікавився Страшило. — Мої вуха, певно, мене підводять. Що він таке сказав?

— Він сказав, що мозок вашої величності, здається, зовсім розпорошився, — сором'язливо відповіла дівчина.

Страшило закрутився на троні й заходився мацати голову обома руками.

— Певно, це неймовірне щастя — розуміти дві різні мови, — розгублено промовив він. — Ану ж бо, запитай його, дорогенька, чи він не буде проти, якщо я запроторю його до в'язниці за образу правителя Смарагдового Міста!

— Але я не ображав вас! — обурено вигукнув Джек.

— Тихше! — зупинив його Страшило. — Зачекай, доки Джелія перекладе мою промову. Нащо нам тлумач, якщо ти сам влазиш без черги?

— Добре вже, зачекаю, — понуро відповів Гарбузова Голова, попри те, що його обличчя й далі посміхалося так само весело й доброзичливо, як завжди.

— Переклади його промову, шановна.

— Його величність цікавиться, чи ти не голодний, — сказала Джелія.

— О, аніскілечки! — значно бадьоріше відповів Джек. — Тим більше, що я взагалі ніколи не їм.

— І я теж, — кивнув Страшило. — Що він каже, дорогенька?

— Він запитує, чи відомо вам, що у вас одне око більше, ніж інше, — лукаво сказала дівчина.

— Не вірте їй, ваша величносте! — вигукнув Джек.

— А я і не вірю, — спокійно відповів Страшило. Змірявши дівчину пронизливим поглядом, він запитав: — Ти справді розумієш і мову лісовиків, і мову жувачів?

— Саме так, ваша величносте, — відповіла Джелія Джемм, з усіх сил намагаючись не розсміятися в обличчя королівській персоні.

— То чому ж я сам розумію обидві мови? — поцікавився Страшило.

— Бо це одна й та сама мова! — відкрито розсміялася дівчина. — Невже ваша величність не знає, що в Країні Оз усі розмовляють однією мовою?

— Правда?! — вигукнув Страшило з явною полегкістю. — Отже, тлумач нам зовсім ні до чого!

— Це моя вина, ваша величносте, — покаявся Джек, і виглядав при цьому, треба зізнатися, досить пришелепувато. — Я чогось думав, що коли ми походимо з різних місць, то неодмінно мусимо розмовляти різними мовами.

— На майбутнє порада: не думай, — суворо попередив його Страшило. — Якщо з думанням не склалося, краще будь звичайним опудалом — теж гідне покликання.

— Буду звичайним опудалом, — погодився Джек.

— Здається мені, — вів далі Страшило вже м'якшим тоном, — що пиріг зі смачною начинкою міг вийти кращим, ніж абияка голова.

— Перепрошую, ваша величносте, іншої я собі вибрати не міг, — зітхнув Джек.

— Шкода! Втім, я теж, — доброзичливо посміхнувся Страшило. — А якщо вже ми з тобою товариші по нещастю, то давай дружити!

— Із задоволенням — від щирого серця! — зрадів Джек.

— Як? Ти маєш серце? — здивовано запитав Страшило.

— Ні, — знітився його співрозмовник, — це лише мовиться так, для красного слівця.

— Ти й сам писаний красень, — завірив його Страшило. — Красномовством я на твоєму місці не надто переймався б — адже для цього, як не крути, треба мозок, а його в тебе катма.

— Згоден! — про всяк випадок не сперечався Джек, хоча майже нічого не зрозумів.

Милостиво відпустивши Джелію Джемм і солдата із зеленими бакенбардами, його величність узяв свого нового друга за руку й повів його в двір — метати кільця в ціль.

8. Армія повстанців генерала Джинджер

Тіп дуже поспішав, щоб наздогнати Джека і Коня, тому майже половину шляху до Смарагдового Міста пройшов без зупинок. До цього часу він сильно зголоднів, але, на жаль, усі запаси: і сухарі, й сир — уже закінчилися.

Так він ішов собі й думав, що б це його поїсти, як раптом помітив біля узбіччя дороги дівчину. Вона сиділа на траві, вбрана, як здалося хлопчику, по-царськи розкішно: шовковий жилет смарагдово-зеленого кольору, спідниця з різнокольорових клинців: попереду блакитний, зліва жовтий, позаду червоний, а справа — фіолетовий. Ґудзики на жилеті теж були чотирьох кольорів: верхній — блакитний, потім жовтий, тоді рожевий, а нижній — фіолетовий.

Насилу відірвавши очі від красивої яскравої сукні, Тіп перевів погляд на обличчя її власниці й помітив, що воно дуже вродливе, але надто задерикувате й викличне. Доки хлопчина стояв так, роззявивши рота, дівчина теж звернула на нього увагу. Біля її ніг стояв кошик із їжею, в одній руці вона тримала апетитний бутерброд, а в другій — зварене накруто яйце. Від такої картини Тіп ще більше захотів їсти.

Він збирався було попрохати шматочок, але тут дівчина підвелася і струсила крихти із сукні.

— Ну, — сказала вона, — мені вже час. Можеш понести цей кошичок, а якщо ти голодний — дозволяю тобі поласувати тим, що там лежить.

Тіп підхопив кошика й почимчикував слідом за дивною дівчиною, не набридаючи їй запитаннями, адже його рот був зайнятий їжею. Вона швидко крокувала попереду і виглядала при цьому навдивовижу рішуче й поважно.

Втамувавши голод, хлопчик наздогнав господиню кошика й пішов з нею поруч, намагаючись не відставати, що було не так і просто, бо дівчина мала довгі ноги, на зріст була значно вища, ніж Тіп, і, схоже, неабияк поспішала.

— Дякую за бутерброди, — ввічливо сказав Тіп. — Як тебе звати? Скажи, будь ласка.

— Генерал Джинджер, — була коротка відповідь.

— Ого! — здивувався хлопчик. — Ти генерал?

— Я командую Армією повстанців, — відкарбувала дівчина з надмірною, здалося, різкістю.

— Ого! — ще більше здивувався Тіп. — А я й не знав, що точиться війна.

— Ти не міг цього знати, — пояснила Джинджер, — бо це особлива війна. Дивно, що про неї досі ніхто не пробалакався, бо ціла Армія складається виключно з дівчат. Війна триває, хоча про це ніхто й не здогадується.

— Он воно що, — Тіп аж присвиснув. — А де ж твоя Армія?

— Десь за кілометр звідси, — сказала генерал Джинджер. — За моєю командою повстанці зібралися з усієї Країни Оз. Сьогодні ми збираємося перемогти і скинути з престолу його величність Страшила. Армія повстанців чекає лише мого прибуття, щоб вирушити в похід на Смарагдове Місто.

— Нічого собі, — зітхнув Тіп. — Хто міг би подумати?! Але дозволь усе ж таки поцікавитися: навіщо ви хочете скинути з престолу його величність Страшила?

— Баста! Скільки може Смарагдовим Містом правити чоловік? — заявила дівчина з викликом. — Крім того, місто прикрашене коштовностями, які значно більше підходитимуть для перснів, браслетів і кольє, а на гроші, які без пуття лежать у королівській скарбниці, можна для кожного повстанця купити не менше дюжини нових суконь. Ось чому ми збираємося завоювати Місто, скинути уряд і правити віднині самостійно.

Ці слова Джинджер промовила з енергією та рішучістю, що свідчили про серйозність її намірів.

— Але війна — це жахливо! — нагадав Тіп.

— Ця війна буде дуже приємною, — бадьоро відповіла дівчина.

— Багато кого з вас, певно, вб'ють! — далі вів хлопчик страшним голосом.

— Еге ж бо! — виклично посміхнулася Джинджер. — Жоден чоловік не може протистояти вродливій дівчині, а тим більше образити її. А в моїй Армії всі вродливі.

Тіп розсміявся.

— Може, твій розрахунок правильний, — зізнався він, — але вартового міської брами недарма знають як найвірнішого вартового, та й королівське військо не здасть місто без бою.

— Ха! Військо зледащіло і втратило свою колишню силу, — із презирством кинула генерал Джинджер. — Тільки й клопоту має, що відрощувати бакенбарди, та й то — половину жінка повисмикувала. Коли правив Чарівник, солдат із зеленими бакенбардами був у розквіті сил, тому й Чарівника багато хто боявся. Але хто, скажіть, будь ласочка, боїться Страшила? Е ні, королівське військо для війни вже зовсім не годиться.

Якийсь час вони йшли мовчки і незабаром прибули на велику лісову галявину, де зібралося кілька сотень дівчат. Вони сміялися і гомоніли між собою, як сороки, — так весело, наче зібралися не на війну, а на пікнік.

Тіп зауважив, що повстанці були розділені на чотири загони. Форма у них була точнісінько така, як у генерала Джинджер. Однак у представниць Краю Жувачів попереду на спідницях був голубий клин, Краю Ковтачів — рожевий, Краю Моргунів — жовтий, а в дівчат із Краю Лісовиків — фіолетовий. Кожна мала зелений жилет на честь Смарагдового Міста, яке вони збиралися завоювати, а колір верхнього ґудзика вказував на місцевість, звідки прибула власниця жилета. Загалом армія виглядала дуже вишукано й ефектно.

Тіп подумав спочатку, що дивні повстанці геть беззбройні, але він помилявся. У кожної із закрученої на потилиці зачіски стирчали дві довгі блискучі спиці для плетіння.

Генерал Джинджер залізла на великий пеньок і звернула до армії з промовою.

— Подруги, співгромадянки і вродливі панянки! — промовила вона. — Ми починаємо велике повстання проти чоловіків Країни Оз! Ми завоюємо Смарагдове Місто, — скинемо з престолу короля Страшила, захопимо тисячі дорогоцінних каменів, безліч коштовностей, розграбуємо королівську скарбницю і будемо владарювати над нашими колишніми гнобителями!

— Слава-а-а! — закричали ті, хто її почув. Більша частина армії, як здалося Тіпу, була надміру захоплена балачками й навіть не звернула увагу на промову свого генерала.

Тут пролунала команда вирушати, дівчата розбилися на чотири загони і швидким кроком рушили до Смарагдового Міста.

Хлопчик плентався позаду всіх, навантажений кошиками, пледами й тюками — все це добро скинули на нього браві вояки. Незабаром вони підійшли до зелених стін міста і спинилися біля воріт.

Вартовий міської брами вийшов і заходився з цікавістю розглядати військо, наче перед ним був цирк. Зв'язка ключів висіла в нього на шиї, а руки були недбало засунуті до кишень. Вартовий явно не підозрював, що біля стін Міста стоїть ворог, тому звернувся до дівчат дуже галантно:

— Доброго ранку, люб'язні панночки! Чим можу прислужитися?

— Здавайся одразу! — наказала генерал Джинджер. Вона спинилася просто перед ним і суворо нахмурилася, наскільки це дозволяло її вродливе обличчя.

— Як — здавайся? — вражено перепитав товстун. — Чому? Для чого? Це беззаконня. Це нечувано!

— А все ж таки — здавайся! — розлючено повторила Джинджер. — Ми повстанці!

— Оце б ніколи не сказав! — похитав головою вартовий, переводячи захоплений погляд з однієї дівчини на іншу.

— Слухайте, що я кажу: ми повстанці! — крикнула Джинджер і нетерпляче тупнула ногою. — Ми прийшли, щоб завоювати Смарагдове Місто!

— Боже мій! — здивувався вартовий міської брами. — Хто це вам таку нісенітницю вклав у гарненькі голівки? Ідіть додому, дівчатка, ідіть до своїх добрих матусь — доїти корів та пекти хліб. Чи ж це жарти — завойовувати Місто!

— Ми нічого не боїмося! — відгукнулася генерал, і її рішучий вигляд уже всерйоз стурбував вартового.

Він задзеленчав у дзвіночок, щоб викликати солдата із зеленими бакенбардами, але одразу ж пошкодував про це, бо вмить його оточив натовп дівчат. Вояки повисмикували з волосся шпиці для плетіння й заходилися розмахувати ними небезпечно близько від товстих щік та розгублених очиць нещасного вартового.

Бідолаха заголосив, щоб над ним змилостивилися, і не чинив жодного опору, коли Джинджер зірвала з його шиї в'язку ключів.

Уся армія на чолі з генералом кинулася до воріт й одразу ж зіткнулася з королівським військом Країни Оз — тобто солдатом із зеленими бакенбардами.

— Ані руш! — голосно вигукнув він, спрямовуючи свою довгу рушницю на генерала.

Кілька дівчат із вереском кинулись навтьоки, але Джинджер навіть не ворухнулася, а тільки промовила з докором:

— Невже ти зможеш застрілити бідолашну беззахисну дівчину?

— У жодному разі, — відповів солдат. — Та й рушниця в мене не заряджена.

— Справді не заряджена?

— Ага. Щоб уникнути нещасних випадків. Я вже й забув, куди заховав порох і кулі. Та якщо ви згодитеся трошки зачекати, я збігаю і пошукаю.

— Не варто так старатися, — відповіла Джинджер, після чого повернулася до армії й оголосила: — Дівчата! Рушниця не заряджена!

Від цієї новини повстанці зшаленіли на радощах. Вони пронизливо закричали "слава!" і пішли в наступ на солдата таким дружним натовпом, що лишалося тільки дивуватися, як шпицями не поранили одна одну.

І тут королівське військо Країни Оз не наважилося прийняти бій. Воно мерщій розвернулося і щосили помчало через ворота до королівського палацу. Галаслива ватага, очолена генералом Джинджер, подалася слідом.

Так Смарагдове Місто здалося на ласку ворога без кровопролиття, і армія повстанців стала армією завойовників.

9. Страшило планує втечу

Тіпу було нескладно втекти від дівчачого війська й податися слідом за солдатом із зеленими бакенбардами. Коли армія вступала до міста, браві вояки неабияк забарилися: дехто з повстанців заходився видовбувати шпицями смарагди із міських стін та з бруківки. Тому

солдат із хлопчиком дісталися до палацу значно швидше, ніж устигла розлетітися новина про те, що Смарагдове Місто захоплене ворогами.

Страшило й Джек — Гарбузова Голова по черзі метали кільця, коли в двір увірвалося королівське військо, розпелехане, з непокритою головою та бородою, що розвівалася на вітрі.

— Один-нуль на мою користь, — незворушно промовив Страшило й додав, звертаючись уже до солдата. — Щось сталося, друже?

— Ох, ваша величносте, ваша величносте! Місто захоплене бунтівниками! — перевівши подих, викрикнуло Військо.

— Чесно кажучи, не очікував, — здивувався Страшило. — Піди, будь ласка, зачини вікна й двері, а я поки що покажу Гарбузовій Голові ще один майстерний кидок.

Солдат поспіхом виконав наказ. У цей час Тіп, який зайшов слідом за військом і до цього часу стояв, ніким не помічений, із великим подивом розглядав Страшила.

Його величність далі насолоджувався грою, ніби нічого не сталося. Гарбузова Голова помітив хлопчика й поспішив до нього так прудко, як тільки могли нести його дерев'яні ноги. При цьому він кричав:

— Вітаю, шановний батеньку! Нарешті ми знову разом! Цей жахливий Кінь ледве не завіз мене бозна-куди.

— Так я і думав, — сказав Тіп. — Ти не поранений? Не забився?

— Ні, ні, зі мною все гаразд, — відповів Джек. — А ще й можу похвалитися увагою його величності.

Саме цієї миті повернувся солдат із зеленими бакенбардами, і Страшило поцікавився у нього:

— До речі, доповідай: хто влаштував бунт?

— Армія дівчат з усіх кінців Країни Оз, — відповів солдат, досі блідий від страху.

— А де ж було в цей час моє відважне військо? — запитав його величність, суворо подивившись на солдата.

— Ваше відважне військо рятувалося втечею, — чесно зізнався солдат. — Та запевняю вас, перед грізною зброєю, якою володіють загарбники, встояти просто неможливо.

— Ну, — сказав Страшило після роздумів, — на мою думку, трон — не надто велика втрата. Мені, якщо чесно, вже набридло правити Смарагдовим Містом, корона дуже важка — в мене від неї голова болить. Сподіваюся, що бунтівники не мають нічого проти мене особисто і здійняли всю цю бучу лише тому, що я випадково став королем.

— Якраз усе не так, — похитав головою Тіп, — я чув, що вони планують із вашої ганчір'яної персони зшити клаптиковий килим, а нутрощами напхати диванні подушки.

— Отже, мені й справді загрожує небезпека, — вирішив Страшило. — Тому буде цілком доцільно подумати про втечу.

— І куди ж ти хочеш утекти? — запитав Джек — Гарбузова Голова.

— Найімовірніше, до мого друга Залізного Лісоруба, правителя або, як він сам воліє себе називати, імператора моргунів, — була відповідь. — Я впевнений, що знайду в нього притулок.

Тіп визирнув у вікно.

— Палац уже оточили, — сказав він. — Утікати надто пізно. Ось-ось вони вторгнуться й роздеруть вас на шмаття.

Страшило зітхнув.

— У критичному становищі, — повідомив він присутнім, — важливо відволіктися і зосередитися. Перепрошую, але я мушу на хвильку відволіктися і зосередитися.

— Але ж ми також у небезпеці, — злякано заголосив Гарбузова Голова. — Якщо бодай одна з дівчат уміє готувати, мені кінець!

— Дурниці! — вигукнув Страшило. — Навіть якщо вони вміють поратися на кухні, їм зараз не до того.

— Та й полон для мене небезпечний, — похмуро заперечив Джек, — у мене голова може загнитися.

— Еге ж бо, голова в тебе — найслабше місце, — поспівчував Страшило. — Наше становище справді дуже небезпечне.

— Ви ще можете прожити багато років, — лепетав Гарбузова Голова, — а мені недовго жити. Мушу цінувати кожну годиноньку!

— Вгамуйся, не розкисай раніше, ніж треба, — заходився втішати його Страшило. — Дайте мені як слід поворушити мізками, і я обов'язково вигадаю, як нам звідси вибратися.

Товариство примовкло й приготувалося терпляче чекати, а Страшило відійшов чимдалі, став обличчям до стіни й так стояв хвилин п'ять. Коли він повернувся, його намальоване обличчя сяяло радістю.

— Де Кінь, на якому ти сюди прибув? — запитав він Гарбузову Голову.

— Я сказав, що це буде цінна штукенція, і твій слуга вирішив відвести його до королівської скарбниці, — відповів Джек.

— Я вирішив, що йому там буде найкраще, ваша величносте, — мовив на своє виправдання солдат — він було злякався, що припустився помилки.

— Ти вирішив правильно, — сказав Страшило. — Кінь ситий?

— Атож! Я насипав повну годівницю стружки.

— Чудово! — вигукнув Страшило. — Мерщій веди його сюди.

Солдат поспішив виконати доручення. Незабаром долинуло цокотіння дерев'яних копит, і Кінь постав перед ним.

Його величність критично оглянув скакуна.

— Не можу сказати, що красень, — зауважив він задумливо, — але бігає, очевидно, незле.

— Відмінно бігає! — підтвердив Тіп, поглядаючи на Коня із захватом.

— Отже, ми зможемо прорватися на ньому крізь ворожі лави й дістатися до мого доброго друга Залізного Лісоруба, — заявив Страшило.

— Навряд чи він витримає чотирьох, — із сумнівом промовив Тіп.

— Але трьох витримає безперечно, — вирішив його величність. — Доведеться не брати із собою королівське військо. Тим більше, остання війна довела, що сподіватися на нього не варто.

— Але бігає воно також непогано, — розсміявся Тіп.

— Ну що ж, я чекав на це, — похмуро буркнув солдат, — і стійко витримаю удар. Доведеться, звісно, змінити зовнішній вигляд — зголити мої улюблені бакенбарди. А загалом, ще невідомо, що небезпечніше: лишитися тут поруч із цими розгнузданими панянками чи скакати невідомо-куди на необ'їждженому дерев'яному коні.

— Тут ти маєш рацію, — погодився його величність. — Але я не солдат і надаю перевагу не розрахунку, а ризику. Сідай на Коня, мій хлопчику, і, певно, ближче до шиї.

Тіп прудко скочив на Коня, потім солдат і Страшило із неабиякими зусиллями посадили на нього Гарбузову Голову. Для короля залишилося так мало місця, що він мусив неминуче впасти, тільки-но Кінь рушить.

— Принеси мотузку для білизни, — наказав король своєму війську, — і зв'яжи нас один із одним. Якщо вже падати, то всім разом. — Доки солдат виконував доручення, Страшило міркував далі: — Мені треба бути ДУЖЕ обережним, бо моє життя в небезпеці.

— А хіба мені треба бути обережним не ДУЖЕ? — образився Джек.

— Не настільки ДУЖЕ, як мені, — повчальним тоном промовив Страшило. — Якщо зі мною щось трапиться, то вже нічого не вдієш. А якщо так буде з тобою, то принаймні можна з голови виколупати насіння.

Тут повернувся солдат із довгою мотузкою і надійно зв'язав усіх трьох, ще й прив'язав їх до тулуба Коня: тепер можна було не боятися падіння.

— А тепер біжи відчини ворота, — скомандував Страшило. — Ми мчимо назустріч свободі або смерті.

У внутрішній дворик палацу можна було потрапити через невеликі ворота, які солдат нещодавно замкнув за наказом його величності. Він підвів до них Коня, відсунув засув, і стулки зі скрипом хитнулися в різні боки.

— Тепер твоя черга, — прошепотів Тіп Коневі, — ми на тебе сподіваємося! Ти мусиш нас врятувати. Мчи, скільки стане сили, до міських воріт, не зупиняйся ані на мить!

— Добре вже, — грубувато відповів Кінь і рушив уперед, ще й так несподівано, що в Тіпа забило дух і він обома руками вчепився в кілок, так завбачливо встромлений у шию дерев'яного скакуна.

Кілька дівчат, які стояли на варті біля зовнішньої стіни палацу, були знесені бравою кавалерійською атакою. Інші з вереском кинулися врозтіч, і тільки одна чи дві хоробріші встигли наосліп штрикнути шпицями у втікачів. Тіпа вкололи в ліву ногу, і вона боліла в нього потім цілу годину. А ось Джека і Страшила шпиці не здатні були налякати — втікачі навіть уколів не відчули.

Кінь проскакав вулицями, перекинув візок із фруктами, збив із ніг кількох поважних громадян і з розгону перестрибнув через метушливу пухкеньку панночку, призначену за наказом генерала Джинджер новим вартовим міської брами.

Однак і тут запальний Кінь не спинився. Вирвавшись зі стін Смарагдового Міста, він помчав дорогою на захід так стрімко і рвучко, що Тіп майже перестав дихати, а Страшило від подиву занімів.

Джекові ця шалена скачка вже була знайома, неймовірну тряску він переносив дуже спокійно, єдине, чим він переймався — чи не зіскочить голова-гарбуз зі свого дерев'яного стрижня.

— Притримайте його! Притримайте! — простогнав Страшило, коли до нього повернулася мова. — З мене так уся солома витруситься.

На жаль, Тіп не міг навіть зітхнути, не те щоб слово промовити, тому Кінь і далі скакав, не стишуючи кроку, — складалося враження, ніби він геть забув про своїх вершників.

Коли скакун опинився на березі широкої річки, він і не подумав зупинятися: відштовхнувся, скільки було сили, від землі й високо-високо підстрибнув у повітря. За якусь мить вони вже крутилися й бовталися, підхоплені стрімкою течією. Кінь, судячи з усього, досі не збагнув, куди потрапив, тому так само нестримно молотив ногами, а вершники, спочатку з головою поринувши в потік, одразу ж спливли й стирчали з води, схожі на поплавці.

10. До Залізного Лісоруба

Тіп, зрозуміло, змок до останнього рубчика, вода цебеніла з нього, але він оговтався і здогадався нахилитися вперед, щоб гаркнути Коневі в самісіньке вухо: "Вгамуйся, ти, дурню! Вгамуйся!".

Кінь одразу ж перестав бовтатися і спокійно поплив за течією, як невеликий, але надійний пліт.

— Що означає "дурень"? — поцікавився він.

— Це дуже неприємне слово, — відповів Тіп. Хлопцеві було соромно за свою грубість. — Я вживаю його, лише коли дуже розізлюся.

— Тоді і я, зі свого боку, міг би назвати тебе дурнем, — зауважив Кінь. — Хіба ж я придумав, щоб у цьому місці протікала річка? І хіба годиться злитися на мене за те, в чому я зовсім не винен?

— Ти маєш рацію, — погодився Тіп, — а я винен, тому прошу пробачення. — Потім він звернувся до Гарбузової Голови. — Як ти почуваєшся, Джеку?

Відповіді не було. Тоді хлопчик гукнув до Короля:

— Ваша величносте, з вами все гаразд? Страшило застогнав.

— Про яке гаразд ідеться? — просипів він слабким голосом. — Вода мокра до неймовірності!

Тіп був так міцно зв'язаний, що не міг навіть озирнутися, щоби подивитися на приятелів. Тоді він попрохав Коня:

— Греби, будь ласка, до берега.

Кінь трудився, як міг, і зрештою, хоча й не без зусиль, вони таки дісталися до протилежного берега річки й вибралися на суходіл.

Хлопчик вивернувся і зумів дістати кишенькового ножа, щоби перерізати мотузки, якими вершники були прив'язані один до одного й до дерев'яного скакуна. Він почув, як важко гепнувся додолу Страшило, потім швидко зістрибнув сам і лише тоді зумів роздивитися свого гарбузоголового друга.

Його дерев'яний тулуб у розкішному хоча й мокрому вбранні, й далі сидів на спині скакуна, але вже без голови-гарбуза — на її місці сиротливо стирчав кілок, який слугував Джекові за шию. А оту Страшила вся солома перемістилася в нижню частину, тому бідолаха обличчям скидався на японського мопса.

Певно, все це виглядало дуже смішно, але Тіпові було не до сміху — він дуже злякався за Джека. Страшило, звісно, теж постраждав, але принаймні лишився живий. А Джекова голова, яка була йому життєво необхідна, зникла невідомо куди. Хлопчик схопив довгу тичину, що підвернулася під руку, й подався вниз за течією на пошуки.

Жовтогарячого гарбуза серед хвиль від помітив здалеку. Дотягнутися до нього було неможливо, але через якийсь час він сам підплив ближче до берега, потім ще ближче, і зрештою хлопчик зміг підчепити його тичиною і підтягнути до себе. Він обережно витер хустиною воду з гарбузового обличчя, побіг назад до Джека й почепив голову туди, де їй було місце.

— Жах! Яка небезпечна пригода! — такими були перші Джекові слова. — Цікаво, чи псуються гарбузи від води?

Тіп не відповів, бо його допомоги потребував Страшило. Хлопчик обережно дістав солому з королівського тулуба й ніг та розклав її сохнути на осонні. Мокрий одяг він розвісив на Коні.

— Якщо гарбузи псуються від води, — глибокодумно розмірковував тим часом Джек, — то мені лишилися лічені дні.

— Я ніколи не бачив, щоб гарбузи псувалися від води, — сказав на це Тіп, — звісно, якщо вода — не окріп. Поки голова в тебе не тріснула, друже, ти можеш не турбуватися про своє здоров'я.

— О, моя голова зовсім ціла, — одразу відгукнувся Джек, явно збадьорений.

— Тоді все гаразд, — сказав хлопчина, — і нема чого переживати: від турботи коні дохнуть.

— Оце пощастило, — серйозно сказав Джек, — що я не кінь.

Сонце швидко висушило їхній одяг. Тіп раз у раз ворушив солому його величності, й незабаром вона стала сухою і шарудливою, як зазвичай.

Тоді він акуратно напхав Страшила й розгладив його обличчя так, що воно набуло свого звичного веселого й симпатичного виразу.

— Дуже вдячний, — бадьоро сказав монарх після того, як трошки пройшовся бережком і переконався, що знову здатен ходити і тримати рівновагу. — Бути солом'яним опудалом іноді навіть дуже зручно. Якщо поруч є друзі, які завжди готові надати допомогу, можна без страху прямувати назустріч будь-якій небезпеці.

— Цікаво, а гарбузи лускають від спеки? — знову стурбовано забелькотів Джек.

— Та не переймайся ти! — відгукнувся життєрадісний Страшило. — Тобі нема чого боятися, мій хлопчику, хіба тільки старості. Коли твоїм молодим літам настане кінець — тут нам настане пора прощатися. А наперед турбуватися не варто: що судилося, те й буде. А зараз час у дорогу. Вирушаймо! Мені кортить чимшвидше побачити свого друга — Залізного Лісоруба!

Усі троє знову вмостилися на Коня, Тіп ухопився за опору, Гарбузова Голова — за Тіпа, а Страшило обхопив обома руками дерев'яний тулуб Джека.

— Їдь, але нешвидко, за нами більше ніхто не женеться, — промовив напутнє слово Джек своєму скакунові.

— Добре вже, — грубувато кинув той.

— Мені здається, ти трошки захрип. Чи ж не застудився? — співчутливо запитав Гарбузова Голова. Кінь сердито хвицнув і скоса поглянув на Тіпа.

— Глянь, — пирхнув він, — цьому теж треба докоряти мені.

— Та ну, припини, — почав заспокоювати його Тіп, — Джек зовсім не хотів тебе зачепити. Ну навіщо ці сварки, ми ж друзі!

— Я не хочу мати нічого спільного із цим Джеком, — вперся Кінь, — він надто легко втрачає голову, і взагалі, він мені не товариш!

Нікому не спало на гадку, як відповісти, і тому деякий час компанія їхала мовчки.

Раптом Страшило промовив:

— Мені все тут нагадує старі добрі часи! Ось на цьому зеленому пагорбі я колись урятував Дороті від бджіл Злої Чаклунки Заходу.

— А гарбузи псуються від бджолиних укусів? — сторожко оглядаючись навсібіч, запитав Джек.

— Зайве питання: бджоли давно мертві, — відповів Страшило. — А ось на цьому місці Лісоруб переміг сірих вовків Злої Чаклунки.

— А хто такий Лісоруб? — запитав Тіп.

— Мій друг, Залізний Лісоруб, — відповів його величність. — А ось тут летючі мавпи захопили нас у полон і забрали із собою маленьку Дороті, — сказав він через якийсь час.

— А як летючі мавпи ставляться до гарбузів? — запитав Джек, уже наперед тремтячи від страху.

— Не знаю, але хвилюватися, знову ж таки, нема причин, — заспокійливо пояснив Страшило, — адже летючі мавпи давно й вірно служать правительці Глінді, яка нині володіє золотою шапкою.

І напханий соломою король надовго замовк, поринувши у спогади. А Кінь усе трюхикав розвальцем серед заквітчаних полів — ніс вершників уперед.

Незабаром звечоріло. Коли сутінки згустилися в ніч, Тіп зупинив Коня, і всі спішилися.

— Я так втомився, — зізнався хлопчик, позіхаючи, — а трава така м'яка і прохолодна! Приляжмо тут і поспімо до ранку.

— Але я не вмію спати, — заперечив Джек.

— І я теж ніколи не сплю, — погодився Страшило.

— А я навіть не знаю, що таке спати, — додав Кінь.

— Ми, проте, повинні бути уважні до бідолашного хлопчика, бо він зроблений усього-на-всього з плоті й кісток, — розмірковував Страшило. — Точнісінько так поводилася, пригадується мені, маленька Дороті. Вночі вона завжди спала, а ми сиділи поруч і охороняли її.

— Перепрошую, — ввічливо сказав Тіп, — але без сну я ніяк не зможу обійтися. До того ж я страшенно голодний!

— Ось вам ще одна небезпека! — зойкнув Джек. — Може, ти ще й гарбузами любиш ласувати?

— Тільки вареними і в пирогах, — сміючись, відповів хлопчик. — Так що, приятелю, тобі нема чого мене боятися.

— Гарбузова Голово, та ти ж просто боягуз! — презирливо форкнув Кінь.

— Мимоволі будеш боягузом, знаючи, що можеш зіпсуватися або стати комусь їжею, — сердито огризнувся Джек.

— Годі! — утрутився Страшило. — Не треба сваритися. У кожного із нас свої слабкості, шановне товариство, тож слід бути уважнішими один до одного. Бідолашний хлопчик голодний, а їсти йому все одно нема чого, тому принаймні помовчмо: хто спить, той обідає.

— Щиро дякую! — зворушено вигукнув Тіп. — Ваша величність настільки ж добрий, наскільки розумний, — цим усе сказано!

Він розлігся на траві й незабаром поринув у глибокий міцний сон, поклавши голову, як на подушку, на м'який живіт Страшила, напханий соломою.

11. Нікельований імператор

Коли Тіп прокинувся на світанку, Страшило вже встиг попрацювати. Своїми м'якими невправними пальцями він нарвав із кущів, що росли поблизу, дві пригоршні соковитих стиглих ягід. Хлопчик із апетитом з'їв їх і був цілком задоволений сніданком. Незабаром маленьке товариство вирушило в дорогу. Уже через годину їзди вони дісталися до вершини

гори, звідки відкривалась панорама на Місто Моргунів: купол і башти імператорського замку височіли над іншими, скромнішими будівлями. Коли Страшило все це побачив, його настрій поліпшився, і він голосно вигукнув:

— Нарешті я знову побачу мого старого друга Залізного Лісоруба! Сподіватимемося, що його правління виявилося щасливішим, ніж моє.

— То виходить, це правда, що Залізний Лісоруб — імператор моргунів? — поцікавився Кінь.

— Саме так. Вони запросили його на цю посаду після того, як звільнилися від Злої Чаклунки, — й імператор із Лісоруба вийшов неабиякий, щоб ви навіть не сумнівалися, — адже благороднішого серця не знайдеш у цілому світі!

— А я ж бо думав, що "імператор" — це правитель імперії, — сказав Тіп. — Наскільки я знаю, Край Моргунів входить до складу країни Оз.

— Тільки не кажи про це Залізному Лісорубу! — застеріг його Страшило. — Ти можеш його цим страшенно образити. Він направду гідна людина, а отже, заслуговує на те, щоб іменуватись імператором, якщо це йому подобається.

— Як на мене, немає жодної різниці, — зауважив хлопчик.

Кінь скакав так швидко, що вершникам вартувало чималих зусиль утриматися в нього на спині, тому їм було не до розмов. Незабаром вони вже під'їжджали до сходинок замку.

Моргун у літах, одягнутий у розшиту сріблом ліврею, допоміг їм спішитися. Страшило скорчив поважну міну і промовив:

— Веди нас без зволікань до свого правителя — імператора.

Слуга був очевидно спантеличений, тому стояв, переводячи погляд із одного гостя на іншого. Зрештою він відповів:

— Боюся, вам доведеться трошки почекати. Саме цього ранку імператор не приймає.

— Чому? — занепокоївся Страшило. — Сподіваюся, він здоровий?

— Цілком і повністю, — відповів моргун. — Просто час від часу його величність проводить сеанс полірування, і зараз його вельмиповажне тіло все від голови до п'ят вкрите маззю для полірування.

— Ясно! — вигукнув Страшило із полегкістю. — Мій друг завжди був не проти причепуритися, а тепер, очевидно, всерйоз вирішив стати франтом.

— Саме так, — підтвердив слуга і ввічливо поклонився. — Зовсім нещодавно наш могутній імператор звелів себе занікелювати.

— Нічого собі! — заволав Страшило, коли почув цю новину. — Уявляю, як засяяв його мозок, якщо і його не забули відполірувати! Але ж не хочеться чекати, я впевнений, що імператор влаштує нам прийом без умовностей, навіть якщо він сам не в найблискучішому стані.

— Наш імператор завжди в однаково блискучому стані, — заперечив вірний слуга. — Та все ж таки я ризикну доповісти йому про ваше прибуття, а тоді нехай уже він вирішує.

У супроводі моргуна в лівреї мандрівники зайшли до ошатної вітальні. Кінь важко тупав слідом: він ще не знав, що зазвичай коні очікують своїх господарів у дворі.

Кожного, навіть Страшила, обстановка замку вразила своєю розкішшю. Багаті портьєри виблискували срібною вишивкою. На

витонченому столику посеред вітальні стояв великий срібний слоїк для мастила, на якому вельми майстерно були вибиті сцени з пригод Залізного Лісоруба, Дороті, Лякливого Лева й Страшила. На стінах висіло чимало картин: серед інших вирізнявся дуже вправно написаний портрет Страшила, а також величезне, не менш як на півстіни, полотно, на якому був зображений Чарівник Смарагдового Міста у момент, коли він вручав Залізному Лісорубові серце.

У відвідувачів очі розбігалися від невимовного захвату, аж тут із сусідньої кімнати почувся радісний вигук:

— Не може бути! Оце так сюрприз!!!

Миттю двері відчинилися й до вітальні вбіг Лісоруб. Першим ділом він кинувся до Страшила й так сильно стиснув його в дружніх обіймах, що той ледве не перетворився на гармошку — став суцільними згинами, складочками і зморшками.

— Мій добрий старий друже! Мій благородний приятелю! — нетямився від щирого захвату Залізний Лісоруб. — Я неймовірно радий бачити тебе знову.

Тут він на мить розімкнув свої обійми й підняв Страшила на витягнутих руках, щоби помилуватися намальованими рисами, настільки дорогими його серцю.

От халепа! По обличчю й тулубу Страшила розпливлися велетенські плями від мазі для полірування. На радощах Залізному Лісорубові геть вилетіло з голови, в якому стані його костюм, і товстий шар мастила із його залізного тіла перейшов на одяг і лице його приятеля.

— Лишенько! — сумно промовив Страшило. — Що це зі мною сталося?

— Не засмучуйся, друже, — втішив його Залізний Лісоруб. — Ось побачиш: щойно відвідаєш мою імператорську пральню — одразу станеш як новенький.

— А мене там не зіпсують? — із сумнівом запитав Страшило.

— Гарантую, що не зіпсують, — була рішуча відповідь. — Та скажи мені: яка доля чи недоля привела сюди твою величність і хто тебе супроводжує?

Дотримуючись усіх норм ввічливості, Страшило відрекомендував господарю замку Тіпа та Джека — Гарбузову Голову; до цієї персони Залізний Лісоруб виявив особливий інтерес.

— На перший погляд, ти не видаєшся дуже міцним, — заявив Імператор, обдивившись нового знайомого з усіх боків, — натомість ти геть ні на кого не схожий, а тому гідний того, щоб увійти до нашого кола обранців.

— Вельми втішений, ваша величносте, — скромно промовив Джек.

— Сподіваюся, на здоров'я не скаржишся? — запитав Лісоруб.

— Зараз — ні, — із зітханням відповів Гарбузова Голова, — але більше за все на світі я боюся потрапити на кухню.

— Дурниці! — сказав Імператор суворо, але голосом добрим і привітним. — Навіщо боятися наперед? Ти ж розумієш, що твою голову можуть не зварити, а, наприклад, законсервувати, і тоді вона буде дуже довго зберігатися.

Протягом цієї бесіди здивований Тіп розглядав Лісоруба. Прославлений імператор весь складався із листів заліза, охайно підігнаних один до одного, спаяних і склепаних, так що вийшла досить

непогана імітація людської фігури. Під час ходіння він подзенькував і погрюкував, але зроблений був неабияк, його зовнішність псував тільки товстий шар мастила, що вкривав Імператора з голови до ніг.

Коли Залізний Лісоруб відчув на собі погляд хлопчика, то зрештою згадав, що має не найкращий вигляд. Тому він ввічливо запропонував їм відпочивати, доки слуги закінчать полірування. Це не забрало багато часу. Коли імператор повернувся, його нікельоване тіло було начищене до блиску, і Страшило від щирого серця висловив захват настільки блискучою зовнішністю.

— Переконаний, що думка про нікелювання була мудрою, — сказав Лісоруб. — Я ж бо неабияк подряпався за час наших мандрів та пригод. Погляньте, на моїх грудях ліворуч вигравірована зірка: вона не тільки позначає місце, де знаходиться моє прекрасне серце, а й дуже вдало маскує латку, яку зробив Чарівник після того, як власними руками поставив мені цей неоціненний орган.

— Виходить, ваше серце — штучне? — із цікавістю запитав Гарбузова Голова.

— Аж ніяк, — з гідністю заперечив імператор. — Я переконаний, що це найсправжнісіньке серце, хоча, зрозуміло, воно більше та палкіше, ніж серця більшості людей.

Потім він повернувся до Страшила й запитав:

— Як поживають твої підданці, мій друже? Процвітають у мирі й достатку?

— Ну, я б так не сказав, — зізнався той. — Насправді вийшло так, що панночки Країни Оз підняли бунт, і тепер я не правитель, а вигнанець Смарагдового Міста.

— Оце так шкода! — вигукнув Залізний Лісоруб. — Я тобі дуже співчуваю. І чим їм не вгодив король, який так мудро й милосердно правив ними?

— Розумієш, вони вважають, що кожне правило можна переписати, — поскаржився Страшило. — Ну, і що чоловіки занадто довго керують Країною. Ось чому вони захопили моє місто, розграбували скарбницю і взагалі, зараз коять різні безчинства, які тільки спадуть їм на думку.

— Оввa! Таке хіба у страшному сні примариться, — здивовано розвів руками імператор.

— А дехто з них, як я чув, — додав Тіп, — навіть говорять про те, щоб піти сюди й захопити замок і місто Залізного Лісоруба.

— Ну, цього ми не збираємося чекати, — рішуче мовив імператор. — Ми без зволікань вирушаємо в похід, щоб відбити в них Смарагдове Місто і знову посадити на трон Страшила.

— Я знав, що ти мені допоможеш, — зрадів Страшило. — Наскільки велика твоя армія?

— Та навіщо нам армія? — здивувався Лісоруб. — Хіба ж учотирьох, та й за допомогою моєї блискучої сокири, ми не наженемо страху на бунтівниць?!

— Нас п'ятеро, — виправив імператора Гарбузова Голова.

— Як п'ятеро? — не зрозумів Залізний Лісоруб.

— Ще є Кінь — він сильний і безстрашний, — нагадав Джек. Він був дуже добрий і вже навіть не згадував про свою сварку з дерев'яною твариною.

Залізний Лісоруб озирнувся із подивом. Кінь до цього часу стояв у кутку вітальні так тихо, що імператор його навіть не помітив. Відгукнувшись на оклик Тіпа, скакун протупотів через кімнату й ледве не звалив по дорозі витончений столик.

— Схоже, дива не закінчаться ніколи! — щиро вражений, вигукнув Залізний Лісоруб, коли роздивився Коня. — Як вам вдалося оживити цю дивовижну тварину?

— Це я зробив, за допомогою чарівного порошку, — скромно зізнався хлопчик. — У дорозі Кінь нас дуже виручив.

— Тільки завдяки йому ми врятувалися від бунтарів, — додав Страшило.

— Тоді, безперечно, ми мусимо прийняти його до наших лав, — оголосив імператор. — Живі козла-кінь — це дивовижа, яких світ не бачив! А чи варить у нього голова?

— Багатим життєвим досвідом похвалитися не можу, — сам за себе відповів Кінь. — Але мені здається, що я досить тямовитий, а інколи виникає враження, що навіть надзвичайно мудрий і обізнаний.

— Цілком можливо, — погодився імператор. — Адже досвід і мудрість — поняття далеко не тотожні. Та не гаймо часу: треба виряджатися в мандри.

Імператор викликав до себе лорда-канцлера і розповів, як правити королівством на час його відсутності. Тоді ж із Страшила витрусили солому випрали розмальований мішок, який слугував за голову, а потім випрасували і знову напхали мозком, колись отриманим із рук Чарівника. Його одяг також вичистили й відпрасували імператорські кравці, а корону відполірували до блиску й знову пришили до голови. Залізний Лісоруб умовив приятеля в жодному разі не відмовлятися від

цього символу королівської влади. Тепер Страшило виглядав дуже пристойно й аж трішки загордився, хоча від природи був геть не марнославний. Тіп тим часом підрихтував і де-не-де укріпив дерев'яні деталі Гарбузової Голови, ретельно оглянув Коня й переконався, що той готовий до нових випробувань. Наступного ранку на світанку вони вирушили до Смарагдового Міста. Попереду йшов Залізний Лісоруб зі своєю блискучою сокирою, за ним верхи на Коні їхав Джек, а по боках від нього крокували Страшило й Тіп. Хлопчик уважно стежив за тим, щоб його гарбузовий приятель не впав і не пошкодив свою цінну голову.

12. Жук-Шкеребертник, В. З. і Д. О

Генерала Джинджер — звісно, ви пам'ятаєте, що саме вона очолювала Армію повстанців, — неабияк стривожила втеча Страшила зі Смарагдового Міста. Вона злякалася, що коли його величність укладе воєнний союз із Залізним Лісорубом, її Армії буде непереливки: мешканці Країни Оз, безперечно, підтримають своїх давніх улюбленців.

Тоді Джинджер вирішила послати Момбі звісточку, в якій пообіцяла щедру винагороду за чаклунську допомогу повстанцям.

Бабцю Момбі настільки розізлила бешкетна вигадка Тіпа, і ще більше — його втеча з викраденням дорогоцінного оживлювального порошку, що вона і без запрошення була готова податися до Смарагдового Міста й усіляко сприяти розгрому Страшила та Залізного Лісоруба, які стали тепер Тіповими друзями та союзниками.

Однак перш ніж вирушити в дорогу, Момбі з'ясувала за допомогою чарів, що її вороги в цей самий час збираються туди ж, куди й вона. Відьма зачинилася в маленькій комірчині на самісінькому вершечку своєї башти і там потайки чаклувала, щоб створити на шляху Страшила та його друзів безліч перешкод.

Ось чому Залізний Лісоруб раптово зупинився посеред дороги й розвів руками:

— Нічого не збагну!.. У цих місцях, я, здається, зміг би пройти із заплющеними очима, і на тобі — заблукав!

— Справді? — стурбувався Страшило. — А чому ти думаєш, друже, що ми заблукали?

— Ви бачите це величезне поле соняхів? Клянуся, що жодного разу тут його не бачив, скільки не ходив.

На цих словах усі роззирнулися, і що ж? Широке поле довкола них насправді всуціль поросло високими стеблами, на кожному з яких красувалася велика квітка. Ці квіти, сліпучо яскраві, золоті та руді, до всього ще й поверталися, наче крихітні вітряки.

Від такого безперервного руху мандрівникам зовсім памороки забило.

— Це чари! — вигукнув Тіп.

Якийсь час товариство стояло, зовсім розгублене. Потім Залізний Лісоруб зважився, розмахнувся з усієї сили сокирою і заходився рубати стебла, що стояли перед ним стіною. Квіти соняхів миттю перестали обертатися, але тепер у серцевині кожного з'явилося вродливе дівоче личко. Ці обличчя кокетливо посміхалися, а коли побачили, який подив та навіть переляк викликала в мандрівників їхня поява, то дружно й весело розсміялися.

— Спинися! Зачекай! — закричав Тіп, схопивши Лісоруба за залізну руку. — Хіба не бачиш — вони живі!

І тієї ж миті квіти знову почали обертатися, а обличчя зникли.

Залізний Лісоруб викинув сокиру і вкрай засмучений сів на землю.

— Підняти руку на таке вродливе створіння було би безсердечно! — гірко вигукнув він. — Однак я й гадки не маю, як нам тепер рухатися далі.

— Ці дівчата дуже нагадують мені повстанців, — задумливо промовив Страшило. — Незрозуміло тільки, як вони змогли так швидко вистежити і наздогнати.

— А в мене нема сумнівів: тут не обійшлося без чарів, — твердо промовив Тіп. — Хтось вирішив наслати на насману, і, швидше за все, цей хтось — бабця Момбі. Цілком можливо, що тут узагалі немає соняхів — вони просто ввижаються нам.

— Тоді спробуймо заплющити очі і пройти крізь них, — запропонував Залізний Лісоруб.

— Цього я зробити не зможу, — зітхнув Страшило, — адже мої очі намальовані розплющеними. Якщо у тебе є залізні повіки, не думай, що всі ми влаштовані так, як ти.

— А Кінь, наприклад, замість очей має сучки, — сказав Тіп, а тоді нахилився до свого чотириногого друга і дуже уважно на нього подивився. — Ану ж бо, — скомандував Тіп Коню, — рушай уперед, а ми подамося за тобою, і так, може, позбудемося омани. У мене вже в очах мерехтить і голова тріщить від болю.

Відтак Гарбузова Голова пришпорив Коня, а Тіп вирушив услід. Позаду кавалькади крокували Страшило та Залізний Лісоруб. Вони ступили всього кілька кроків і раптом виявили, що дорога зовсім вільна. Соняхів наче й не було ніколи.

Товариство бадьоро рушило вперед, але бабця Момбі не бажала поступатися так просто — вона вигадувала все нові хитрощі. Краєвиди весь час змінювалися, і мандрівники неодмінно заблукали би знову, якби не мудрість Страшила: він вирішив, що напрямок руху треба визначати тільки за сонцем — а оскільки жодним чарам небесне світило не підвладне, надійнішого вказівника годі було шукати.

Без пригод, звісно, обійтися не вдалося. Кінь провалився ногою в кролячу нору й полетів сторчголов. Гарбузову Голову при цьому підкинуло високо в повітря, і цей політ закінчився б для нього трагічно, якби Залізний Лісоруб не примудрився спритно, просто на льоту, зловити гарбуза, який дивом лишився цілий. Тіп миттю приладнав його туди, де йому було місце. А ось Коневі пощастило менше: нога, яку витягнули з кроликової ноги, виявилася поламаною — її треба було полагодити або замінити на нову. Без цього про подальші мандри не могло бути й мови.

— Кепські справи, — сказав Залізний Лісоруб, — якби поблизу росли бодай якісь дерева, я б за лічені хвилини змайстрував для бідолахи нову ногу, але щось навколо не видно навіть кущів.

— У цій частині Країни Оз немає, як на зло, житла — ані будинків, ані загорож, — нарікав Страшило.

— Невже нічого не можна зробити? — засмутився хлопчик.

— Уся надія на мої мізки, — сказав його величність. — Знаю з досвіду: навіть із найбезвихіднішого становища завжди знайдеться вихід, треба тільки краще його пошукати.

— То пошукаймо разом, — запропонував Тіп, — не може такого бути, щоб не знайшлося способу допомогти Коневі!

Вони сіли поруч на траву і глибоко задумались. Кінь лежав збоку і похмуро розглядав зламану ногу.

— Боляче? — співчутливо запитав його Залізний Лісоруб.

— Зовсім не болить, — відповів Кінь, — просто мені гірко усвідомлювати, що мене зробили не дуже майстерно.

Довгий час ніхто не промовив ані слова. Нарешті Залізний Лісоруб підняв голову і подивився кудись удалечінь.

— Хто це до нас поспішає? — здивовано запитав він.

Коли друзі прослідкували за його поглядом, то помітили, що до них наближається досить дивне створіння. Воно мчало по м'якій траві швидко й беззвучно, та вже за кілька хвилин постало перед маленьким товариством і заходилося розглядати їх з не меншим здивуванням, ніж вони його.

Страшило, треба зазначити, вмів зберігати спокій за будь-яких обставин.

— Доброго ранку! — сказав він першим, дуже ввічливо. Дивне створіння зірвало з голови капелюха, низько вклонилося і промовило:

— Доброго ранку всім. Сподіваюся, що ви всі разом і кожен зокрема гарно почувається. Дозвольте вручити вам мою візитівку.

І незнайомець ввічливо простягнув Страшилові картку. Той покрутив її так і сяк, похитав головою і передав Тіпу. Хлопчик прочитав уголос:

"Жук-Шкеребертник, В. З. і Д. О."

— Буває ж таке! — вигукнув Гарбузова Голова, витріщаючи очі на прибульця.

— Дивовижно, справді дивовижно, — буркотів собі під носа Залізний Лісоруб.

Очі Тіпа полізли на лоба, і тільки один Кінь байдуже зітхнув і відвернувся:

— Ви що, і є Жук-Шкеребертник? — поцікавився Страшило.

— Атож, шановний приятелю, — жваво підтвердив незнайомець. — Хіба ж на візитівці нема мого імені?

— Ім'я є, — сказав Страшило, — але що, скажіть на милість, означає В. З.?

— В. З. означає Вельми Збільшений, — гордо відповів Жук-Шкеребертник.

— Ясно, — Страшило критично оглянув прибулого. — Ви й справді вельми збільшені?

— Що за питання? — ображено відгукнувся Шкеребертник. — У мене склалося враження, ніби ви розсудливий та проникливий пан. Невже ви не помітили, що я в багато тисяч разів більший за будь-якого звичайного жука? І невже ця обставина не свідчить безсумнівно про те, що я Вельми Збільшений? Сумніватися в настільки очевидному факті — це просто неймовірно.

— Перепрошую, — засмутився Страшило. — Мій мозок, схоже, зазнав струсу під час останнього прання. Та чи не будете ви такі ласкаві пояснити, що означають літери Д. О.?

— Вони означають науковий ступінь, — пояснив Жук-Шкеребертник, зверхньо посміхаючись. — Д. О. — Дуже Освічений.

— Он воно що! — протягнув Страшило з певною полегкістю.

Тіп не міг відвести погляду від дивовижного створіння. У нього був чималий, круглий, як зазвичай буває у жуків, тулуб — досить плаский, зі спини темно-коричневий, попереду — в кремово-білу смужечку. Верхні лапки були такі ж тендітні, як нижні, а голова, що сиділа на довгій шиї, мало чим відрізнялася від людської, хіба тільки тим, що на кінчикові носа висіло щось схоже на антену або щупальце, і такі ж антени, що дуже нагадували закручені поросячі хвостики, стирчали на кінчиках вух по обидва боки голови. Очі в Жука були круглі, чорні, витрішкуваті, але загалом вираз обличчя був досить приємний.

На дивному жукові елегантно сидів темно-синій фрак із жовтою шовковою підкладкою і квіткою в петельці, біла сорочка щільно облягала його широкий тулуб, плюшеві штанці пісочного кольору на колінцях були прикрашені позолоченими пряжками, а на маленькій голівці красувався високий шовковий капелюх.

Коли Жук-Шкеребертник стояв перед здивованими мандрівниками на задніх лапках, на зріст він був не нижчий від Залізного Лісоруба. Іншу комаху настільки гігантського розміру в Країні Оз, зрозуміло, ніхто ніколи не бачив.

— Мушу зізнатися, — почав Страшило, — що ваша раптова поява вразила і мене, і моїх друзів. Будь ласка, не ображайтеся. З часом ми, певно, до вас звикнемо.

— Вибачатися не варто, — пихато відповів Жук. — Мені дуже приємно вражати інших. Як комаха, я справді незвичайний, а отже, гідний всезагального подиву і цікавості.

— Не сумніваюся, — погодився його величність.

— Якщо ви дозволите мені присісти у вашому високоповажному товаристві, — вів далі новоприбулий, — я із великим задоволенням розповім вам свою історію. Це допоможе вам глибше збагнути своєрідність моєї незвичайної, насмілюся навіть сказати — видатної особистості.

— Потіште нас, — коротко кивнув Залізний Лісоруб.

І, присівши на траві поряд із компанією мандрівників, Жук-Шкеребертник розповів їм таку історію.

13. Вельми збільшена історія

— На початку моєї правдивої оповіді я змушений чесно й відверто зізнатися, що народився я звичайним жуком-шкеребертником, — почало розповідати створіння цілком по-дружньому та щиро. — Рухався за допомогою лапок, тобто лазив у траві й між камінням, харчувався дрібними комашками і був таким життям цілком задоволений. Коли траплялися холодні ночі, я замерзав, бо, на жаль, не мав одягу; зранку теплі промені сонця повертали мене до життя. Жалюгідне існування, скажете ви, але так живуть усі звичайні жуки-шкеребертники і ще безліч інших крихітних мешканців нашої землі.

Та доля змилостивилася до мене! Одного разу я повзав поблизу сільської школи, і мою увагу привернув монотонний гул, що долинав зсередини. Мені здалося, що це галасують учні, тож я вирішив потрапити до класу й подивитися, що там відбувається. Тож я поліз уздовж тріщини між двома дошками підлоги, доки не досягнув дальнього кінця кімнати, де біля розпаленого каміну стояв учительський стіл.

Ніхто не звернув на мене уваги. А я виявив, що тепло вогню жаркіше та затишніше, і вирішив оселитися біля нього у щілині між двома цеглинами. Я влаштував собі затишне гніздечко, де й ховався багато-пребагато місяців.

Кілька днів потому я почав слухати лекції професора Всезная, без сумнівів, найвидатнішого вченого у всій Країні Оз. Жоден із його учнів не був настільки старанний і уважний, як скромний, до якогось часу нікому не відомий Жук-Шкеребертник. Завдяки цьому мені вдалося отримати такі ґрунтовні знання, що, зізнаюся, аж самому страшно. Тому на моїх візитівках зазначено — Д. О., тобто Дуже Освічений. Ще не було й немає жука, який мав би бодай десяту частину моєї вченості, це факт, і ним не можна не пишатися.

— Освіченістю пишатися не гріх, — сказав Страшило. — Тут я з тобою згоден. Я ж бо й сам славлюся ясною головою. З мозком, яким обдарував мене Чарівник Смарагдового Міста, ніхто не може позмагатися, — так мені всі друзі кажуть.

— Проте я все ж таки переконаний, — перебив його Залізний Лісоруб, — що добре серце важить більше, ніж освіченість, та навіть і мозок.

— Як на мене, — вставив свої п'ять копійок Кінь, — нема нічого важливішого, ніж міцна нога.

— А я так думаю: треба ще подивитися, що дорожче — мозок чи насіння! — раптом запально промовив Гарбузова Голова.

— Краще би ти помовчав! — прошепотів йому Тіп.

— Добре, шановний батеньку, — слухняно погодився Джек.

Жук-Шкеребертник ввічливо, навіть із повагою вислухав усі ці міркування, а потім повів далі свою історію.

— Я жив аж три роки в скромному затишному світочі освіти, — розповідав він, — невтомно всотуючи знання, якими була насичена шкільна атмосфера.

— Ти просто поет! — схвально кивнув головою Страшило.

— Та одного прекрасного дня, — вів далі Шкеребертник, — завдяки дивовижному збігові обставин моєму звичному скромному існуванню настав кінець, і я возвеличився до своїх теперішніх масштабів. Одного разу, коли я ліз над каміном, мене помітив професор, зловив і затис між великим і вказівним пальцями.

"Любі діти! — оголосив професор. — Я зловив жука-шкеребертника, дуже рідкісний та цікавий екземпляр. Чи відомо комусь із вас, що таке жук-шкеребертник?"

"Ні!" — хором закричали учні.

"Тоді, — сказав професор, — я дістану своє знамените збільшувальне скло та спроектую комаху на екран у вельми збільшеному вигляді, так, щоб ви могли ретельно вивчити особливості його будови та ознайомитися з його поведінкою і способом життя".

Тут він дістав із шафи якийсь прилад, і я, навіть не встигнувши зрозуміти, що зі мною відбувається, виявився спроектованим на екран у вельми збільшеному вигляді — саме таким я з'явився перед вами сьогодні.

Щоб краще мене розгледіти, учні заходилися витягувати шиї, ставати на табуретки, а дві дівчинки залізли навіть на підвіконня відчиненого вікна.

"Дивіться! — гучно промовив професор. — Перед нами вельми збільшений жук-шкеребертник, якого можна вважати чи не найцікавішою комахою з усіх, які тільки існують у світі".

Оскільки я був Дуже Освіченим, то чудово знав, як мусить повестися джентльмен у такій ситуації, — звівся на задні лапки, передню приклав до грудей і ввічливо вклонився. Ці мої дії стали справжньою несподіванкою — я так усіх вразив, що одна з дівчаток, які стояли на підвіконні, з вереском випала назовні, а заодно потягла за собою подружку.

Професор злякався і з криками кинувся надвір подивитися, чи не забилися бідолашні дітки. Учні подалися за ним галасливою юрмою, а я лишився у класі сам-один, до того ж Вельми Збільшений.

Зрозуміло, я одразу збагнув: це доля дарує мені щасливу можливість утекти. Завдяки своїм новим розмірам я міг безпечно мандрувати по світу, тамуючи спрагу спілкування зі славетними мудрецями, яку в мені пробудила освіта.

І доки професор клопотався біля дівчаток, що більше злякалися, ніж забилися, а учні з простої цікавості стовбичили довкола них, я спокійнісінько вийшов зі школи, завернув за ріг і незабаром, ніким не помічений, дістався до сусіднього гаю.

— Оце так дива! — вигукнув Гарбузова Голова, щиро приголомшений.

— Справжні дива, — погодився Жук-Шкеребертник. — Те, що мені вдалося втекти у вельми збільшеному стані, направду фантастичне везіння, бо ж хіба є пуття нікчемній крихітній комасі навіть від найглибших знань?

— Я раніше не думав, що комахи носять одяг, — здивовано зауважив Тіп, розглядаючи Шкеребертника.

— Вони його не носять — у природному стані, — відповів новий знайомий. — Та під час мандрів мені якось довелося врятувати дев'яте життя кравця — кравці, як вам відомо, мають по дев'ять життів, так само, як коти. Хлопчина був невимовно вдячний мені, адже, якби він втратив дев'яте життя, йому точно настав би кінець. Він просто вмовляв мене прийняти від нього в подарунок шикарний костюм, який ви тепер на мені бачите. Сидить чудово, чи не так? — Шкеребертник підвівся і повільно покрутився, щоб слухачі могли краще розгледіти його персону і костюм.

— Майстерний трапився кравець, — не без заздрості відзначив Страшило.

— І з добрим серцем, це ясно, — додав Лісоруб.

— А куди, власне кажучи, ти прямуєш? — запитав Тіп Жука.

— Та, в принципі, нікуди, — відповів той. — Але я маю намір у найближчому майбутньому відвідати Смарагдове Місто, щоби прочитати там лекцію для обраної публіки на тему "Про переваги збільшення".

— Ми зараз саме прямуємо до Смарагдового Міста, — сказав Залізний Лісоруб, — якщо хочеш, підемо разом.

Жук-Шкеребертник граційно вклонився.

— Із превеликим задоволенням, — заявив він. — Приймаю ваше люб'язне запрошення, бо де ще в Країні Оз я міг би знайти товариство, яке ще більше мені пасувало би?

— Що правда, то правда, — погодився Гарбузова Голова. — Та ми тут усі один одному підходимо — просто як мухи та мед.

— Прошу пробачити мені зайву цікавість, — знову промовив Шкеребертник, з неприхованою цікавістю розглядаючи нових знайомих одного за одним, — але не здається вам, що ви всі… гм… трошки дивнуваті?

— Але ж і ти сам, скажімо, дивнуватий, — відповів Страшило. — Загалом усе в житті дивує, доки не звикнеш.

— Яка оригінальна філософія! — захоплено сплеснув лапками Жук-Шкеребертник.

— Еге ж бо, мізки в мене сьогодні працюють відмінно, — не без гордості визнав Страшило.

— Тоді, якщо ви вже достатньо відпочили й набралися сил, чи не час нам вирушити в путь до Смарагдового Міста? — запропонував Збільшений Жук.

— На жаль, — зітхнув Тіп, — Кінь зламав ногу й тепер не може пересуватися. В окрузі нема жодного дерева, з якого можна було б змайструвати заміну. А без Коня ми не можемо вирушати: Гарбузова Голова має слабкі суглоби, і пішохід із нього зовсім нікудишній.

— Шкода, дуже шкода, — пройнявся співчуттям Жук-Шкеребертник. Потім він уважно оглянув своїх попутників і раптом запропонував: — Чому ж не приладнати Коню одну із ніг Гарбузової Голови, якщо вже він усе одно їде верхи? І той, й інший — із дерева, наскільки я розумію.

— Оце так блискучий розум! — захоплено промовив Страшило. — Дивуюся, як це мій мозок до цього не додумався! До роботи, шановний Лісорубе!

Джеку ідея не надто сподобалась, але він підкорився і беззаперечно дав відрубати собі ліву ногу, яку Залізний Лісоруб одразу ж приладнав Коню. Той захвату також не виказував — навпаки, бурчав, що нова нога, яку йому нав'язали, осоромила б будь-якого порядного коня.

— Будь обережніший, коли говориш, — образився Гарбузова Голова. — Не забувай, що йдеться про мою ногу!

— Я був би радий забути, але не можу, — відбив удар Кінь. — Нога ж нікудишня, так само, як і твоя персона.

— Я нікудишня персона?! — обурено закричав Джек. — Як ти посмів?

— Нікудишня, недолуга, незграбна й недоладна! — далі викрикував Кінь, сердито крутячи очима. — У тебе навіть голова не тримається, як треба: чи то вперед дивишся, чи то назад — спробуй розберися.

— Друзі, дуже прошу, не сваріться, — закликав обох Залізний Лісоруб. — Пам'ятайте, що жоден із нас не досконалий, давайте терпляче ставитися один до одного.

— Чудова пропозиція, — примирливо промовив Жук-Шкеребертник. — Ви, я бачу, маєте навдивовижу добре серце, мій металевий друже.

— О так, — погодився Лісоруб, дуже задоволений. — Моє серце — моя гордість. Та нам уже час вирушати.

Вони посадили одноногого Джека — Гарбузову Голову верхи на Коня, надійно прив'язали його мотузками. І маленький загін, очолений Страшилом, знову вирушив до Смарагдового Міста.

14. Чаклунство бабці Момбі

Незабаром виявилося, що Кінь накульгує: нова нога виявилася задовгою для нього. Довелося зробити привал і чекати, доки Залізний Лісоруб укоротить її новою сокирою, після чого дерев'яний скакун закрокував уже значно бадьоріше.

— І як це я не об'їхав нору?! От біда, так біда! — буркотів собі під носа.

— Ну, яка ж це біда? — неуважно докинув Шкеребертник, який дріботів поряд. — По-моєму, тобі дуже пощастило, що ти її не об'їхав. Від необ'їждженого коня в господарстві мало пуття.

— Перепрошую, — сердито сказав Тіп, який близько до серця приймав усе, що стосувалося Коня і Джека, — але жарт несмішний і безглуздий.

— Жарт це жарт, — самовпевнено заявив Шкеребертник. — Усім відомо, що гра слів походить від гри розуму.

— Що ти сказав? — розгубився Гарбузова Голова.

— Я сказав, мій дорогий друже, — пояснив йому Жук-Шкеребертник, — що в нашій мові є багато слів, які мають не одне, а два і навіть більше значень. Жартувати, обігруючи значення одного і того самого слова, — а це називається каламбур — здатна лише особистість висококультурна, витончена і з досконалим володінням мовою.

— Тут я з тобою не згоден, — вперто сказав Тіп, — каламбур може вигадати хто завгодно.

— Аж ніяк, — зарозуміло заперечив Жук-Шкеребертник. — Це потребує найвищого рівня освіченості. Ти сам, мій друже, освіту маєш?

— Ну, не можу цим похвалитися, — чесно зізнався Тіп.

— Тоді ти не можеш вести цю дискусію предметно. Особисто я — а це вам уже відомо, — Дуже Освічений, і тому повірте мені: схильність до каламбурів — неодмінна ознака геніальності. Скажу тільки, що наш Кінь — ходяче непорозуміння. Якщо звернути увагу на його походження з козел, йому більше пасувало би мекати й буцатися.

На цих словах Страшило ледве не задихнувся, Залізний Лісоруб спинився як укопаний і з докором поглянув на Жука. Кінь обурено зафоркав, і навіть Гарбузова Голова закрив рот рукою, щоб приховати посмішку, — адже змінити вираз обличчя він не міг.

Сам Жук-Шкеребертник ішов собі, ніби нічого не сталося, і, здавалося, не помічав реакції товариства. Тому Страшило вирішив, що необхідно сказати йому таке:

— Я чув, люб'язний друже, що освіта не всім іде на користь. Мозок — чудова річ, але його треба використовувати правильно, а в твоїй голові, здається, зчинилася плутанина. Тому, якщо хочеш мандрувати разом із нами, тримай-но краще свою вченість при собі.

— Ми народ простий, — додав Залізний Лісоруб, — і дуже щирий. Та якщо ти своєю освіченістю знову кого-небудь… — він не закінчив фразу й покрутив у повітрі своєю блискучою сокирою так красномовно, що Жук-Шкеребертник перелякано відскочив від нього на пристойну відстань.

Довгенько йшли мовчки. Нарешті Жук-Шкеребертник струснув головою і сказав винувато:

— Я намагатимусь виправитися.

— От і добре, — кивнув Страшило, і в маленькому загоні відновилася злагода.

Коли вони знову зупинилися, щоб дати Тіпу перепочити — хлопчик єдиний серед них потребував відпочинку — Залізний Лісоруб звернув увагу на те, що на поростому густою травою лузі видніється безліч круглих нірок.

— Схоже, тут живуть польові миші, — сказав він Страшилу. — А може, й наша давня приятелька Королева Мишей поблизу.

— А вона могла б нам неабияк допомогти, — зауважив Страшило: йому раптом сяйнула блискуча думка. — Як ми можемо її покликати, друже Лісоруб?

Залізний Лісоруб підніс до губів срібний свисток, що висів у нього на шиї, і голосно свиснув. Миттю з найближчої нірки вискочила маленька сіра мишка — і безстрашно до них наблизилася. Залізному Лісорубу Королева Польових Мишей довіряла повністю, адже він одного разу врятував їй життя.

— Доброго дня, ваша величносте, — шанобливо звернувся Лісоруб до Миші. — Сподіваюся, ви живі-здорові?

— Дякую вам на доброму слові, — пискнула Королева, присідаючи на задні лапки. Тепер кожен із мандрівників зміг розгледіти на її голові маленьку золоту корону. — Чи можу я чимось прислужитися давнім друзям?

— Звісно, можете, — нетерпляче втрутився в розмову Страшило, — якщо відпустите зі мною до Смарагдового Міста десяток-другий ваших підданців.

— А їм не завдадуть шкоди? — із сумнівом запитала Королева.

— Аж ніяк, — відповів Страшило, — вони можуть заховатися в соломі, якою напхане моє тіло, а тоді, коли я подам знак, нехай

вискакують назовні і притьмом поспішають додому. Їм це буде неважко, а мені допоможе повернути трон, незаконно захоплений Армією бунтівників.

— Ну що ж, — сказала Королева, — я згодна. Щойно ви будете готові, я покличу сюди найкмітливіших із моїх підданців.

— Я готовий хоч зараз, — відповів Страшило. Він улігся на землю, розщібнув одежину й розсунув солому, якою був напханий.

Королева коротко пискнула, і миттю дванадцять симпатичних польових мишок вискочили з нір і вишикувались перед своєю правителькою, чекаючи наказу.

Що Королева їм сказала своєю мишачою мовою, ніхто з мандрівників, зрозуміло, не збагнув, але миші хутенько підбігли до Страшила й заховалися в нього в пазусі.

Коли всі дванадцять мишок потрапили до соломи, Страшило підвівся, защебнув сюртук на всі ґудзики і щиро подякував Королеві.

— Ви могли б допомогти нам у ще одній справі, — сказав Залізний Лісоруб, — якби побігли попереду, указуючи нам дорогу до Смарагдового Міста. Хтось уперто заважає нам до нього дістатися.

— Я зроблю це з радістю, — відповіла Королева. — Коли вирушаємо?

Залізний Лісоруб поглянув на Тіпа.

— Я вже відпочив, — запевнив хлопчик. — Не будемо гаяти часу.

І вони знову подалися в мандри: Королева Польових Мишей бігла попереду, то спиняючись і чекаючи на решту, то знову ховаючись між травами.

Без її допомоги Страшило та його друзі, певно, ніколи не дісталися б до Смарагдового Міста, бо завдяки зусиллям бабці Момбі на їхньому шляху виростала перешкода за перешкодою. Усі вони не були справжніми — просто вводили мандрівників в оману. Коли на їхньому шляху постала широка стрімка річка, маленька Королева незворушно бігла далі і успішно перетнула потік, адже він існував лише в уяві, а за нею подолали перешкоду і решта мандрівників.

Наступного разу на їхньому шляху виросла висока — ледве не до неба — гранітна стіна. Та Королева Мишей пройшла прямісінько крізь стіну, те ж саме зробили й інші, і варто їм було опинитися на іншому боці, як стіна розвіялася, наче дим.

Одного разу, спинившись на хвилинку, щоб дати перепочинок Тіпу, вони раптом опинилися на перехресті доріг, що розходилися в них з-під ніг на сорок різних напрямків. Ба більше: ці сорок доріг закрутилися, наче крила велетенського вітряка, спочатку в один бік, потім в інший. Друзі завмерли на місці, спантеличені та розгублені.

Та Королева звеліла їм іти за нею і рушила вперед. Вони зробили всього кілька кроків, і коловерть доріг зникла, ніби її ніколи не існувало.

Останній із фокусів, вигаданих Момбі, був, напевно, найстрашнішим. Мандрівники побачили, як через луку просто на них насувається вогняний стовп. Страшило вперше по-справжньому злякався і ледве не кинувся навтьоки.

— Якщо полум'я мене наздожене, я вмить зникну, — сказав він, тремтячи так, що аж солома шурхотіла. — Для мене на світі немає нічого небезпечнішого від вогню.

— І для мене теж, — хропнув Кінь і почав стурбовано крутитися на місці, — дерево зовсім сухе — спалахне, й від мене лишиться тільки купка попелу.

— А для гарбузів вогонь небезпечний? — злякано запитав Гарбузова Голова.

— Із тебе вийде запіканка, та й із мене теж, — відповів Жук-Шкеребертник і опустився на всі лапки, щоб у разі потреби втікати якомога швидше.

Та Залізний Лісоруб, який не боявся вогню, розвіяв їхні підозри та побоювання кількома розумними словами.

— Ви подивіться на Королеву Мишей! — вигукнув він. — Її вогонь зовсім не пече. Бо це не полум'я, а всього лише міраж.

І справді, маленька мишка спокійно дріботіла крізь грізний вогонь, і один її вигляд додав мужності іншим, — вони подалися слідом за мишкою і пройшли крізь вогонь неушкодженими.

— Оце так пригода! — дивувався Жук-Шкеребертник. — Це суперечить усім законам природи, які викладав у школі професор Всезнай!

— Так воно і є, — сказав мудрий Страшило, — будь-які чари є протиприродними, тому їх бояться та уникають люди і звірі. Та я вже бачу ворота Смарагдового Міста, а це означає, що ми подолали ворожі підступи і майже досягли мети.

Попереду й справді ясно виднілися стіни Смарагдового Міста, і Королева Польових Мишей, яка до цього часу слугувала їм вірним провідником, підійшла востаннє — попрощатися.

— Ми дуже вдячні вашій величності за допомогу, — сказав Залізний Лісоруб, низько кланяючись мишці.

— Я завжди готова допомогти друзям, — відповіла Королева й не зволікаючи подалася додому.

15. У полоні в Королеви

Ворота Смарагдового Міста охороняли дві вартові з числа бунтівниць. Побачивши мандрівників, вони витягнули із зачісок шпиці для плетіння і попередили, що проткнуть ними першого, хто підійде ближче.

Залізного Лісоруба це зовсім не злякало.

— Найгірше, що може статися, — це подряпини на нікелюванні, — сказав він. — Але до "найгіршого" діло не дійде, налякати цих горе-вояків дуже просто. Мерщій за мною!

І він рушив до воріт, широко розмахуючи сокирою, за ним без вагання пішли інші.

Дівчата цього зовсім не очікували, вони дуже злякалися блискучої сокири і з вереском кинулися в місто. А наші мандрівники без перешкод пройшли крізь ворота і закрокували по широкій, мощеній зеленим мармуром вулиці до королівського палацу.

— Так ми не встигнемо спохопитися, як знову побачимо вашу величність на троні, — сміявся Залізний Лісоруб, адже легка перемога над вартовими неабияк поліпшила його настрій.

— Дякую, друже, — розчулено промовив Страшило, — хіба ж хтось може встояти перед твоїм чулим серцем і гострою сокирою!

У відчинені двері будинків було видно, що відбувається всередині: чоловіки підмітали підлогу й мили посуд, а жінки сиділи без діла й весело балакали.

— Що у вас тут сталося? — запитав Страшило в якогось дуже сумного чоловіка із розпатланою бородою та у фартушку. Бідолаха саме котив тротуаром дитячий візочок.

— Сталася революція, ваша величносте, але ж ви, певно, і самі про це чули, — відповів чоловік. — З того часу, як ви нас покинули, жінки чого тільки не виробляють! Я радий, що ви вирішили повернутися і відновити лад, бо в домашніх клопотах і турботах про дітей чоловіча половина населення зовсім збилася з ніг.

— Гм! — задумливо промовив Страшило. — Якщо домашня робота настільки важка, як ти кажеш, то як жінкам удається з нею справлятися?

— Чесно, не знаю, — відповів перехожий, глибоко зітхнувши. — Вони, певно, мають чавунні нерви й невичерпні сили.

Так вони йшли вулицею, і ніхто не ставав їм на перешкоді. Кілька жінок, щоправда, ненадовго перервали свою балаканину й хихотіння, щоб розгледіти краще наших друзів, але цим усе й обмежилося. Дівчата з Армії повстанців, які траплялися їм на шляху, не виявляли ані подиву, ані занепокоєння, а ввічливо давали дорогу.

Страшила цей факт неабияк насторожив.

— Боюся, ми з вами прямуємо просто до пастки, — припустив він.

— Дурниці! — примирливо промовив Лісоруб. — Легковірні дівчатка просто злякалися нас.

Однак Страшило, глибоко сумніваючись, похитав головою, і Тіп приєднався до нього:

— Щось у нас надто легко все виходить. Пахне смаленим.

— Ось і я так думаю, — відповів його величність. Так, ніким не зупинені, вони дісталися до королівського палацу, піднялися мармуровими сходами, які ще недавно були щедро прикрашені смарагдами, а тепер рясніли дірками, бо майже всі коштовності були безжально виколупані зі своїх гнізд. Проте навіть тут жодна із бунтарок не стала їм на перешкоді.

Друзі пройшли звивистими коридорами і наблизилися до тронної зали. Коли вони розсунули шовкові занавіски біля входу, то побачили перед собою таку цікаву картину.

На троні, що сяяв самоцвітами, сиділа генерал Джинджер, на її голові красувалася запасна корона Страшила, в руці вона тримала королівський скіпетр. На колінах панночки стояла величезна банка з карамеллю. Джинджер смакувала цукерки й усім своїм виглядом демонструвала, що вже цілком освоїлася з королівським саном.

Страшило ступив крок до трону. Залізний Лісоруб став поруч із ним і зіперся на сокиру, а решта розташувалися півколом позаду.

— Тобі не соромно сидіти на моєму троні? — суворо і владно звернувся Страшило до узурпатора. — Хіба не розумієш, що ти зрадниця, а отже, порушуєш закон?

— Хто трон захопив, той на ньому і сидить, — відповіла генерал Джинджер і незворушно потягнулася по чергову карамельку. — Я, як ти бачиш, на ньому сиджу, отже, я королева. А всі, хто проти мене, — зрадники, а якщо зрадники, отже — за твоїми ж словами! — порушують закон.

Такий несподіваний поворот спантеличив Страшила.

— Що ти на це скажеш, друже? — розгублено запитав він у Залізного Лісоруба.

— Про закон нічого сказати не можу, — відповів той, — закони, я вважаю, не для того написані, щоб ми їх розуміли, тож не варто й голову цим забивати.

— Але що ж нам робити? — запитав Страшило, очевидно, не на жарт перелякавшись.

— Може, тобі варто одружитися з королевою? — запропонував Жук-Шкеребертник. — Тоді ви зможете правити разом.

Джинджер кинула на комаху розлючений погляд.

— А чому б нам не послати її додому, до мами? — підкинув ідею Джек — Гарбузова Голова.

Джинджер спохмурніла.

— Може, зачинити її в коморі й нехай там сидить, доки не виправиться і не пообіцяє добре поводитися? — підказав Тіп.

Джинджер презирливо відкопилила губу.

— А краще за все дати їй прочухана, — порадив Кінь.

— У жодному разі, — відповів Залізний Лісоруб. — Навіщо карати бідну дівчинку? Ми краще дамо їй коштовностей, скільки вона зможе підняти, і відпустимо її на всі чотири сторони.

На цих словах королева Джинджер голосно розреготалася і тричі ляснула в долоні, неначе подавала комусь знак.

— Оце так дурноверхі створіння! — вигукнула вона. — Я не маю бажання більше з вами тут товктися. Мені набридло вислуховувати ці нісенітниці.

Його величність Страшило та друзі здивовано слухали цю різку промову, але цієї миті сталося дещо зовсім несподіване. Сокира зненацька вислизнула з рук Залізного Лісоруба, той спробував її зловити, але відчув, що не може поворухнутися. Так за одну мить він став не лише беззбройним, а й безпомічним. Тут пролунав загальний регіт: друзі озирнулися і помітили, що з усіх боків вони оточені бунтівницями, до того ж усі дівчата в кожній руці тримали по шпиці для плетіння. Тронна зала була під зав'язку напхана озброєними повстанцями, і Страшило з друзями були змушені визнати, що вони потрапили в полон.

— Жіночим хитрощам чинити супротив неможливо, — весело промовила Джинджер, — і це вкотре доводить, що я — краща кандидатура на місце правителя Смарагдового Міста, ніж Страшило. Хлопчиська я збираюся повернути бабці Момбі. З рештою істот, які навіть і не люди, зроблю, що мені заманеться. Коня й Джека порубаю на дрова для печі, а із гарбуза вийде солодкий пиріг. Страшило підійде на розпал, а Залізного Лісоруба ми розламаємо на дрібні частинки. Щодо долі цього велетенського Жука-Шкеребертника…

— З вашої ласки, Вельми Збільшеного, — вставив Жук.

— Я попрохаю кухаря приготувати з тебе зелений черепаховий суп, — задумливо промовила Королева.

Жук-Шкеребертник затремтів.

— Втім, із тебе може вийти і непоганий гуляш, головне — потушкувати довгенько, посолити й приправити, — жорстко додала Джинджер.

Майбутнє, яке приготувала для друзів королева, навіювало жах. Полонені розгублено перезирнулися. Один тільки Страшило не впадав у відчай. Він стояв мовчки і глибокодумно морщив лоба — схоже, вперто намагався придумати спосіб порятунку.

Раптом він відчув, що солома в нього в грудях ворушиться. Миттю збадьорившись, він підняв руку до сюртука й без поспіху почав розщібати ґудзик за ґудзиком.

Його дії, звичайно ж, не залишилися непоміченими, але їхньої мети жодна з дівчат не розуміла до тієї миті, коли з-за пазухи в Страшила раптом не вискочила маленька сіра мишка. Вона кинулася просто в натовп бунтарів, за нею — ще одна, і ще... Повстанська армія зчинила страшний вереск, від якого здригнулося би наймужніше серце. За вереском почався — ні, не відступ! — суцільний хаос, панічна втеча. Страшило встиг помітити тільки вихор спідниць і миготіння ніг — із відчайдушною штовханиною та у величезній тисняві панянки помчали геть із палацу.

А сама королева, щойно помітила небезпеку, заскочила з ногами на трон і застрибала навшпиньки по м'якому сидінню. Коли ж одна, найменша, мишка почала дертися вгору по трону, бідолашна Джинджер від переляку шугнула через голову Страшила, стрілою помчала коридором, не зупиняючись ні на мить, доки не добігла до воріт міста.

Миттю тронна зала спорожніла. Коли в ній не лишилося нікого, крім Страшила та його друзів, Жук-Шкеребертник із полегкістю зітхнув і вигукнув:

— Слава Богу, ми врятовані!

— Боюся, ненадовго, — сказав на це Залізний Лісоруб, — ворог може будь-коли повернутися.

— Треба спорудити барикади біля всіх входів до палацу, — вирішив Страшило. — Так ми виграємо час, а що робити далі — буде видно.

І всі, крім Джека — Гарбузової Голови, який ще й досі був міцно прив'язаний до сідла, помчали до різних входів до королівського палацу, щоб зачинити важкі двері, закрити засуви і замкнути замки. Тепер вони були в безпеці, принаймні на кілька днів. Коли всі приготування до оборони були завершені, наші шукачі пригод знову зібралися в тронній залі на військову нараду.

16. Страшило думає

— Не можна не визнати, — почав Страшило, коли друзі знову зібралися в тронній залі, — що панночка Джинджер має стільки ж прав на престол, скільки й будь-яка інша людина. А отже, якщо в неї є таке право, то виходить, що я не правий. Запитання: навіщо ми з вами взагалі сюди припхалися?

— Але ж до цього часу королем був ти, — заперечив Жук-Шкеребертник. Він запхав руки до кишень і поважно крокував туди-сюди. — І якщо подивитися на ситуацію з цього ракурсу, то самозванка все ж таки вона.

— Тим більше, що ми її перемогли і примусили тікати, — додав Гарбузова Голова, двома руками повертаючи власну голову обличчям до Страшила.

— А хіба ми її перемогли? — засумнівався Страшило. — Подивіться хто-небудь у вікно і скажіть, що звідти видно.

Тіп підбіг до вікна і визирнув.

— Палац оточений подвійним кільцем озброєних дівчат, — оголосив він.

— Так я і думав, — відгукнувся Страшило. — Мишей вони злякалися, але ми, на жаль, як були, так і лишилися полоненими.

— Мій друг має рацію, — зітхнув Лісоруб. Він стояв віддалік і ретельно полірував груди шматком замші, — Джинджер і досі королева, а ми так само її полонені.

— Сподіваюся, вона не зможе до нас дістатися! — здригаючись від страху, вигукнув Гарбузова Голова. — Ви ж пам'ятаєте, вона пообіцяла зробити з мене пиріг.

— А чи варто через це засмучуватися?! — махнув рукою Залізний Лісоруб. — Ти ж можеш зіпсуватися й в інший спосіб, наприклад, від довгого сидіння в духоті. А як на мене, краще вже стати начинкою хорошого пирога, ніж безславно згнити.

— Згоден, — кивнув Страшило.

— Ох, горе мені, горечко! — застогнав Джек. — От нещаслива в мене доля! Чому, ну чому, дорогий батеньку, ти не зробив мене із заліза або принаймні із соломи, — тоді я міг би жити вічно!

— Досить! — обірвав його ниття Тіп. — Подякуй, що я взагалі тебе зробив. — Він трошки подумав і додав: — Рано чи пізно все закінчується.

— Зі свого боку нагадую, — долучився до розмови Жук-Шкеребертник, поглянувши на друзів своїми круглими сумними очима, — що жорстока королева Джинджер збирається приготувати з мене гуляш. До того, що світ втратить у моїй особі єдиного й неповторного Вельми Збільшеного, Дуже Освіченого Жука-Шкеребертника, їй нема діла.

— А загалом думка непогана, — задумливо буркнув Страшило.

— Але суп, здається мені, був би смачнішим, — прошепотів Залізний Лісоруб, нахилившись до друга.

— Згоден, — підтримав його Страшило.

Шкеребертник застогнав.

— У моїй уяві, — гірко сказав він, — постає жахлива картина: іржавіють гвинтики й детальки, що залишилися від нашого дорогого друга Залізного Лісоруба, суп особисто з мене вариться на багатті, на якому догорають тіла Коня і Джека — Гарбузової Голови, а королева Джинджер мішає вариво в казанку й підкидає у вогонь пучки соломи, яка зовсім нещодавно наповнювала тіло нашого Страшила.

Від цих гнітючих фантазій компанія затужила, всім стало незатишно й страшно.

— Ну, якийсь час ми ще зможемо протриматися, — заявив Залізний Лісоруб, щоби повернути друзям бадьорий настрій.

— Щоб зайти до палацу, Джинджер доведеться спочатку вибити двері.

— До того часу я помру від голоду, так само, як і Шкеребертник, — зауважив Тіп.

— Ну, якийсь час я зміг би прогодуватися за рахунок Гарбузової Голови, — сказав Шкеребертник. — Не можна сказати, що я страшенно люблю гарбузи, але вони, як усім відомо, дуже поживні, а Джекова голова навдивовижу велика й стигла.

— Оце так безсердечність! — вигукнув Залізний Лісоруб, неприємно вражений почутим. — Невже ми, щирі друзі, які стільки пройшли разом, будемо пожирати один одного?!

— Ясно, що в палаці нам довго залишатися не можна, — рішуче сказав Страшило, — а тому годі цих похоронних розмов; краще подумаймо, як звідси врятуватися.

Коли всі почули ці слова, то поспішили до трону, на якому сидів Страшило. Тіп вирішив улаштуватися поруч на табуретці, й тут у нього з кишені випала й покотилася по підлозі перечниця.

— Що це таке? — поцікавився Лісоруб, піднімаючи баночку.

— Обережно! — закричав хлопчик. — Це оживлювальний порошок. Його і так мало лишилося.

— А що таке оживлювальний порошок? — запитав Страшило, дивлячись, як Тіп обережно кладе баночку назад до кишені.

— Це чарівний засіб, який Момбі виміняла у Кривого Чаклуна, — пояснив хлопчик. — За його допомогою вона оживила Джека, а потім я — Коня. Думаю, цей порошок може оживити кого завгодно, але залишилася, на жаль, усього одна порція.

— Тим більше вона дорогоцінна, — зауважив Залізний Лісоруб.

— Згоден, — сказав Страшило. — Ба більше: мені здається, що саме в ній наше спасіння. А тепер я мушу подумати кілька хвилин, тому прошу тебе, друже Тіп, візьми ножа й допоможи мені звільнитися від цієї важезної корони.

Тіп хутко перерізав нитки, якими корона була пришита до голови Страшила. Колишній правитель Смарагдового Міста із полегкістю зняв її та почепив на цвях поряд із троном.

— Це було останнє, що зв'язувало мене з королівським саном, — сказав він, — і я, чесно кажучи, радий її позбутися. У передостаннього короля, якого звали Пасторія, корону відібрав Чарівник Оз, він передав її мені. Тепер вона знадобилася панночці Джинджер — що ж, щиро бажаю їй не отримати на додачу головний біль.

— Неабияка шляхетність! — схвально закивав Залізний Лісоруб.

— Тепер я зосереджусь ненадовго, щоби подумати, — оголосив Страшило і вмостився зручніше на троні.

Усі мовчали і намагалися не ворушитися, свято вірячи в незвичайні розумові здібності Страшила.

Мислитель провів у повній тиші чимало часу — принаймні так здалося його друзям, — а потім підвівся, окинув товариство лукавим поглядом і сказав таке:

— Мізки мої сьогодні працюють відмінно. Справді, є чим пишатися. Слухайте: якщо ми спробуємо вибратися з палацу крізь двері, нас, звісно, спіймають. А отже, по землі ми не втечемо, тому лишається одне: втікати повітрям.

Він трошки помовчав, насолоджуючись ефектом від своїх слів, але слухачі були радше спантеличені, аніж вражені його мудрістю.

— Чарівник Оз врятувався на повітряній кулі. Правда, ми з вами не знаємо, як робити повітряну кулю. Однак полетіти можна на чому завгодно, аби тільки воно літало. Тому я пропоную: нехай наш друг і знаменитий майстер Залізний Лісоруб побудує якусь машину з великими

крильми. А наш друг Тіп нехай посипле штукенцію своїм чарівним порошком і оживить її.

— Браво! — вигукнув Залізний Лісоруб.

— Дивовижно, який мозок, — зрадів Джек.

— Мушу визнати: вигадливо, — погодився вчений Шкеребертник.

— План, як на мене, цілком путній, — сказав Тіп, — зрозуміло, в тому випадку, якщо Залізному Лісорубу вдасться змайструвати летючу машину.

— Буду старатися з усіх сил, — бадьоро відгукнувся Лісоруб. — А мені, до речі, рідко не вдається те, за що я беруся. Проте будувати машину треба на даху палацу, щоб вона змогла безперешкодно піднятися в повітря.

— Точно, — погодився Страшило.

— А якщо так, ми мусимо обшукати весь палац знизу догори, — вів далі Залізний Лісоруб. — Хай кожен усе корисне, що знайдеться, несе на дах, а я там візьмуся до роботи.

— Та спочатку, — попрохав Гарбузова Голова, — нехай мене знімуть із Коня і приробляють мені нову ногу. У своєму теперішньому стані я тягар для всіх і навіть для себе самого.

Залізний Лісоруб одразу ж відрубав ніжку від красивого різьбленого столика у вітальні та приладнав її Джекові, якому обновка була дуже до смаку.

— Гарно, — сказав він, спостерігаючи за роботою Залізного Лісоруба. — Тепер ліва нога стане наймічнішою і найкрасивішою частиною мого тіла.

— І водночас іще одним свідченням твоєї оригінальності, — додав Страшило. — Я переконаний: ніхто не заслуговує на таку увагу, як оригінальна особистість. А той, хто пересічний і навіть сам собі не цікавий, живе й помирає непомітно, як листок на дереві.

— Дуже глибока думка! — похвалив Шкеребертник, допомагаючи Залізному Лісорубу підняти Джека на ноги.

— Ну, як самопочуття? — турботливо запитав Тіп, спостерігаючи за тим, як Гарбузова Голова шкандибає залою на своїй новій нозі.

— Ніби знову народився, — радісно відгукнувся Джек, — і готовий тепер усім вам бути підтримкою і опорою.

— Тоді до справи, — діловито скомандував Страшило.

Отже, товариство вирішило за будь-яку ціну вирватися з полону. Друзі розбрелися по палацу в пошуках матеріалів для спорудження летючого апарата.

17. Фантастичний політ Рогача

Незабаром друзі знову зібралися на даху, і чого тільки вони з собою не принесли: адже ніхто до пуття не знав, що знадобиться для летючої машини! Шкеребертник зняв зі стіни в залі голову Рогача, прикрашену розкішними рогами, і ледве потягнув її по сходах на дах. Рогач, треба зазначити, дуже схожий на лося, тільки ніс у нього легковажно задертий, а борідка схожа на козлину. Чим саме Шкеребертнику сподобалося це опудало і чому він вирішив захопити його з собою — пояснити не міг ніхто, навіть він сам.

Тіп удвох із Конем витягнули на дах величезний старий диван із високою спинкою і боками, такий важкий, що хлопчик зовсім засапався, хоча йому допомагала могутня й невтомна тварина.

Гарбузова Голова приніс мітлу — перше, що потрапило йому на очі. Страшило з'явився із мотком мотузки для білизни, він підібрав її у дворі, а коли ліз із нею по сходах, так заплутався, що на дах вивалився, як клубок. Мабуть, він так і покотився би вниз, якби Тіп його вчасно не підхопив.

Залізний Лісоруб прийшов останнім. Він також спускався у двір і зрубав чотири широких розлогих листки із великої пальми, яка там росла і якою дуже пишалися мешканці Смарагдового Міста.

— Друже! — вигукнув Страшило, коли побачив, що зробив його приятель. — У Смарагдовому Місті неможливо вчинити важчий злочин! Наскільки мені пригадується, за кожен зрубаний листок із королівської пальми злочинця засуджують до семиразової смертної кари із подальшим довічним ув'язненням.

— Що вже вдієш? — сказав Залізний Лісоруб, скидаючи величезні листки на дах, — тепер можна врятуватися тільки втечею.

Друзі із великим сумнівом оглянули купу непотребу, яка виросла перед ними. Страшило похитав головою і сказав:

— Якщо Лісоруб зможе змайструвати із цього летючу машину, яка врятує нас, я готовий визнати його найвправнішим майстром у цілому світі.

Сам Залізний Лісоруб, схоже, був не надто впевнений в успіху. Досить довго він енергійно полірував шматинкою замші собі лоба й лише після цього взявся до справи.

— Дуже важливо, — сказав він, — щоб корпус був досить великим і ми на ньому могли розміститися. Найбільше з того, що ми тут маємо, це диван. Проте якщо машина нахилиться вбік під час польоту, ми всі разом попадаємо додолу!

— А може, варто з'єднати разом два дивани? — запропонував Тіп. — Внизу є ще один такий самий.

— Дуже розумна пропозиція! — вигукнув Залізний Лісоруб. — Тягніть сюди другий диван.

Тіп і Кінь із неабиякими зусиллями витягли на дах другий диван, поставили їх сидіння до сидіння, тож боки і спинки утворили щось схоже на огорожу всередині якої всі могли безпечно розміститися.

— Чудово! — зрадів Страшило. — У такому затишному гніздечку можна літати із задоволенням.

Два дивани друзі міцно-преміцно зв'язали мотузкою для білизни, а з одного краю Лісоруб прив'язав голову Рогача.

— Тепер ясно, де в нашої машини перед, — сказав він, дуже задоволений своєю вигадкою. — Рогач прикрашатиме ніс нашого корабля. А пальмові листки, заради яких я сім разів ризикував своїм життям, будуть крильми.

— А вони достатньо міцні? — засумнівався хлопчик.

— Атож, — відповів Лісоруб. — Виглядають вони, щоправда, значно слабшими від корпуса, але нам нема з чого вибирати.

І він прив'язав пальмові листки до диванів, по два з кожного боку.

Шкеребертник був у захваті.

— Вийшло! — закричав він. — Залишилося тільки оживити.

— Зачекайте, — згадав раптом Джек. — А як же моя мітла?

— До чого тут мітла? — здивувався Страшило.

— Ну, можна прив'язати її позаду, вийде хвіст, — відповів Гарбузова Голова. — Хіба можна вважати летючу машину готовою без хвоста?

— Гм, — не погодився Залізний Лісоруб, — зізнаюся: я не надто розумію, навіщо їй хвіст. Ми ж не робимо звіра, чи птаха, чи рибу. Нам треба тільки одне: щоб наша машина могла літати.

— А може, коли вона оживе, то використовуватиме хвоста як кермо, — висловив припущення Страшило. — Оскільки вона літає у повітрі, то все ж таки схожа на птаха, а я не раз звертав увагу, що всі птахи мають хвости, якими вони скеровують себе під час польоту.

— Ну добре, — погодився Лісоруб, — нехай мітла буде хвостом. — І він міцно прив'язав її позаду корпуса-дивана.

Тіп дістав із кишені перечницю.

— Щось ця машина занадто велика, — занепокоївся він, — не знаю навіть, чи вистачить порошку щоб оживити її всю. Але я спробую розтягнути, наскільки це можливо.

— Сип побільше на крила, — порадив Лісоруб, — вони мусять бути особливо сильними.

— І про голову не забудь! — нагадав Шкеребертник.

— І про хвіст, — додав Джек — Гарбузова Голова.

— Ану, помовчить краще, — перебив їх Тіп (видно було, що він нервує), — бо я щось наплутаю у чарах.

Дуже обережно він почав розсипати дорогоцінний порошок по машині. Передусім посипав тоненьким шаром кожне із чотирьох крил, потім посипав дивани і навіть крихту струсив на мітлу.

— Голову! Голову! Дуже прошу, не забудь про голову! — збуджено підказував Шкеребертник.

— Але порошку лишилося зовсім трошечки, — сказав Тіп, зазираючи до коробочки, — мені здається, важливіше оживити ніжки диванів.

— Помиляєшся! — заперечив Страшило. — Голова найголовніша! А оскільки ця істота буде літати, а не ходити, ноги оживляти не обов'язково.

Із таким зауваженням Тіп погодився і висипав залишки порошку на голову Рогача.

— А тепер, — сказав він, — помовчте, я мушу вимовити заклинання.

Тіп чув, як чарівну формулу промовляла бабця Момбі, й уже оживляв сам Коня, тому досить упевнено вимовив усі три слова, щоразу супроводжуючи фразу відповідним жестом. Це була урочиста і вражаюча церемонія.

Машина здригнулася всім своїм громіздким тілом, заревіла, як зазвичай ревуть Рогачі в лісі, й шалено залопотіла всіма чотирма крильми.

Від потужного вітру, який здійнявся, Тіпа ледве не знесло з даху — добре, що він встиг ухопитися за димар. Страшило важив менше за інших, тому відлетів далеко вбік, і невідомо, де він опинився б, якби Тіп, на щастя, не встиг схопити його за ногу. Шкеребертник ліг пластом, притулився до даху і так уник біди, а Залізний Лісоруб був досить важкий і сам прислужився замість якоря для Джека — Гарбузової Голови, якого обхопив обома руками. Кінь упав від пориву вітру й тепер лежав на спині, безпорадно дриґаючи ногами.

18. У гнізді галок

— Я досі ніколи не чув про такі дива, — пропищав Рогач несподівано тонким голосом, який геть не пасував до такої могутньої статури. — Іду якось лісом, раптом чую страшний грім і більше нічого не пам'ятаю. Нібито мене щось ударило, я аж подумав, що мені вже кінець. Та ж ні, помилуйтеся: живий-живісінький, та ще й маю чотири страхітливих крила й тулуб, котрого соромилась би кожна тварина, яка себе поважає. Як усе це розуміти? Поясніть, хто я тепер — Рогач чи страховидло безрідне?

На цих словах недолуге створіння смішно заворушило вусами.

— Ти — Летюча Машина, — пояснив Тіп, — а голова і справді тобі дісталася від Рогача. Це ми тебе змайстрували, і ми тебе оживили, щоб ти ніс нас у повітрі, куди ми побажаємо.

— Он воно що?! — вигукнула Летюча Машина. — Якщо я не Рогач, отже, в мені не лишилося рогачової гордості. Одна втіха: я, здається, не надто міцно збитий, а тому волею-неволею протягну недовго.

— Не кажи так, дуже прошу тебе! — закричав Залізний Лісоруб, чиє благородне серце зачепила за живе ця жалісна промова. — Ти, напевно, кепсько почуваєшся сьогодні.

— Звідки мені знати? — розгублено буркнув Рогач. — Я живу всього лише перший день: кепсько почуваюся чи добре — хіба ж розбереш так одразу? — і він задумливо помахав хвостиком-мітлою.

— Та досить уже, — став утішати його Страшило. — Не сумуй! Ми будемо для тебе добрими господарями, даю слово. Сил не пошкодуємо, аби тобі жилося добре. А ти згоден нести нас у повітрі, куди ми побажаємо?

— Напевно, — кивнув Рогач. — У повітрі мені навіть краще. А то якби довелося зіткнутися в дорозі з кимось із родини, я помер би від сорому!

— Як я тебе розумію! — співчутливо похитав головою Залізний Лісоруб.

— Втім, — Рогач раптом змінив тему розмови, — якщо подивитися на вас, люб'язні господарі, — не скажеш, що бодай хтось тут зроблений майстерніше, ніж я.

— Не вір своїм очам, — повчально промовив Шкеребертник. — Візьмімо, на приклад, мене: Вельми Збільшений і до того ж іще й Дуже Освічений.

— Це ж треба, — буркнув Рогач, втім, не надто вражений.

— Мій мозок — рідкісного виду, — нібито між іншим зазначив Страшило, — це всім відомо.

— Та невже? — похитав головою Рогач.

— Ну, а в мене, хоча я сам залізний, — заявив Залізний Лісоруб, — найбільш благородне й любляче серце в світі.

— Радий чути, — ввічливо відповів Рогач і кахикнув.

— Раджу придивитися до моєї посмішки, — не відставав від решти Джек — Гарбузова Голова, — вона ані на мить не сходить із мого обличчя!

— Semper idem, — поважно промовив Шкеребертник, — що в перекладі з латини означає "завжди однаковий".

Рогач незграбно повернувся і спантеличено поглянув на нього.

— Я також у певному значенні унікальний, — і собі обізвався Кінь, щоб перебити незручну мовчанку, — тим більше, в інших речах нічим особливим не відзначаюся.

— Якщо чесно, мені дуже лестить мати таких виняткових господарів, — зізнався Рогач. — Сам я, на жаль, похвалитися нічим не можу.

— Зачекай, — підбадьорив його Страшило. — Пізнати себе — справа не з легких, тут і місяця забракне, скажу з власного досвіду. До того ж ми старші за тебе, врахуй цей факт. Але ж ми поспішаємо, — додав він, звертаючись до решти. — Займаймо свої місця — і вирушаймо!

— Куди летимо? — запитав Тіп, умощуючись на м'якому сидінні дивана й допомагаючи залізти Гарбузовій Голові.

— Повелительку південного краю звати Глінда, — пробелькотів Страшило, коли із чималими зусиллями вилазив на Машину. — Летімо до неї, попросимо поради.

— Оце так ідея! — підтримав друга Лісоруб. Він підсадив Шкеребертника, а потім закинув Коня на заднє сидіння.

— Глінду я знаю добре — вона нас не покине в біді.

— Усі готові? — запитав хлопчик.

— Готові! — за всіх відповів Залізний Лісоруб, сідаючи біля Страшила.

— Тоді, — звернувся Тіп до Рогача, — будь ласкавий, неси нас на південь і лети так, щоб не зачіпати дерева й дахи, але не надто високо, щоб у мене голова не крутилася.

— Готовий виконувати! — відповів Рогач.

Він змахнув усіма чотирма крилами і піднявся у повітря. Мандрівники щосили вчепилися в спинки й боки диванів. А Рогач розвернувся на південь і поплив у повітрі стрімко й велично.

— Який пейзаж! — глибокодумно завважив учений Шкеребертник. — Я би сказав — дуже витончено картинний!

— Знайшов час шукати картинки! — пирхнув Страшило. — Тримайся міцніше, щоб не вилетіти. Машину неабияк хитає.

— А вже скоро буде сутеніти, — сказав Тіп, споглядаючи, як сонце хилиться до крайнеба. — Певно, нам варто було дочекатися ранку. Хтозна, чи може Рогач летіти в темряві.

— Особисто я цього не знаю, — відгукнувся Рогач. — Розумієте, для мене все це нове. Раніше ноги мене носили по землі, до того ж досить швидко. А тепер усі вони наче заснули.

— Так воно і є, — кивнув Тіп. — Бо ми їх не оживляли.

— Оскільки ти мав літати, — пояснив Страшило, — а не бігати.

— Бігати ми й самі можемо, — додав Шкеребертник.

— Завдання зрозумів, — відрізав Рогач. — Старатимуся як зможу.

Якийсь час вони летіли мовчки. Раптом Гарбузова Голова закрутився на місці.

— А чи знає хтось, — запитав він стривожено, — як гарбузи переносять висоту?

— Кепсько переносять, — відповів йому Шкеребертник, — особливо якщо падають із висоти. Але в такому випадку гарбуз перестає бути гарбузом, а перетворюється на гарбузове пюре.

— Невже не можна заради друга втриматися від дотепів? Я ж просив тебе! — сердито сказав Тіп, повертаючи голову до Шкеребертника.

— Просив, просив, — погодився Жук, — і я вже стільки разів утримувався, що й не порахуєш. Та що ж поробиш, слова наче циркачі, їх просто тягне піти перевертом, шкереберть, — усе для того, щоб потішити шановну публіку.

— У таких шкеребертах нема нічого шанованого, — суворо промовив Тіп.

— Невже? — Шкеребертник щиро здивувався.

— Таке треба знати, — вів далі хлопчик. — Освічених Шкеребертників на світі, може, ще не бувало, але показна шкереберть-ученість, на жаль, стара, наче світ.

Жук присоромився і на якийсь час примовк. Коли Страшило пересідав із місця на місце, то помітив на сидінні перечницю, загублену Тіпом.

— Облиш ти її, — сказав хлопчик. — У ній нічого не лишилося, навіщо вона нам?

— А точно нема нічого? — запитав Страшило, з цікавістю розглядаючи баночку.

— Ще б пак, — знизав плечима Тіп. — Я витрусив увесь порошок.

— Але в неї, здається, два дна, — раптом виявив Страшило. — Дивіться, між внутрішнім дном і зовнішнім — проміжок на два пальці.

— Дай-но подивитися, — попросив Залізний Лісоруб, забираючи коробочку із рук приятеля.

Він обстежив її з усіх боків і голосно підтвердив:

— Так і є: дно фальшиве. Що б це мало означати?

— А не можна зазирнути всередину? — запитав Тіп, якого здолала цікавість.

— Чому ж ні? Нижнє дно відкручується, — сказав Залізний Лісоруб. — Ось тільки пальці мене сьогодні погано слухаються. Прошу, спробуй ти.

Він передав перечницю Тіпу, і той легко відкрутив дно. У заглибині знайшов три срібні пігулки та охайно складений аркуш паперу. Обережно придивившись, щоб не погубити пігулки, хлопчик побачив кілька рядків, красиво виведених червоними чорнилами.

— Прочитай уголос, — попрохав Страшило.

— "Знамениті пігулки бажань доктора Піпта. Спосіб уживання: проковтни пігулку, долічи по два до сімнадцяти і загадай бажання. Воно миттю виповниться. Прохання бути обережними! Зберігати в сухому й темному місці".

— Оце так знахідка! — вигукнув Страшило.

— Справді, знахідка цінна, — погодився Тіп. — Ці пігулки можуть нам дуже знадобитися. Цікаво, чи знала стара Момбі про те, що сховано під дном перечниці? Пам'ятаю, вона казала мені, що оживлювальний порошок дістався їй від Кривого Чаклуна, якого звати доктор Піпт.

— Напевно, це могутній чаклун! — вигукнув Залізний Лісоруб. — Порошок справді подіяв, а отже, і пігулкам можна вірити.

— Та ось задачка, — почухав потилицю Страшило, — як дорахувати до сімнадцяти по два? Сімнадцять — непарне число.

— Правда, — розчаровано протягнув Тіп. — Дорахувати по два до сімнадцяти просто неможливо.

— Виходить, на пігулки надії нема, — запхинькав Гарбузова Голова. — От шкода! А я саме хотів побажати, щоб моя голова вічно залишалася свіжою…

— Оце вигадав! — перебив його Страшило. — Якби ми могли використати пігулки, невже не знайшлося б важливішого бажання?

— Хіба може бути щось важливіше? — захвилювався бідолаха Джек. — Цікаво, що б ти назвав важливим, якби знав, що твій мозок може будь-коли згнити!

— Особисто я, — сказав Залізний Лісоруб, — співчуваю тобі від усієї душі. Але нічим допомогти не можу, бо, як не старайся, порахувати по два до сімнадцяти неможливо.

Тим часом на землю опустився вечір, над головами мандрівників нависли хмари. Місяць не проглядав. Рогач летів і далі, його величезне тіло-диван час від часу, невідомо чому, розхитувалося все сильніше. Жук-Шкеребертник заходився скаржитися на морську хворобу. Тіп теж зблід і засмутився. Решта друзів хитавицю переносили спокійно. Та й вони побоювалися випадково випасти за борт, а тому сиділи, міцно вчепившись у спинки диванів.

Темрява згущувалась, а Рогач усе летів. Незабаром уже було так темно, що пасажири не могли розгледіти один одного. Запала тривожна мовчанка.

Зрештою Тіп, який довго й зосереджено мовчав, завів розмову:

— Як ми дізнаємося про те, що долетіли до мети? — запитав він.

— Це буде нескоро, — відповів Лісоруб, — до палацу Глінди далеченько летіти.

— Але нам невідомо, з якою швидкістю летить Рогач, — наполягав хлопчик. — Землі звідси не видно — так ми можемо до ранку прилетіти хтозна-куди.

— Це було би вкрай недоречно, — хвилювався Страшило. — Треба приземлитися, але як?

Ми можемо потрапити в річку або зачепити верхівку дзвіниці й зазнати катастрофи!

І оскільки все одно не було чого робити, Рогач і далі летів уперед, плавно змахуючи велетенськими крильми, а друзям залишалося терпляче чекати ранку.

Зранку здогади Тіпа, на жаль, підтвердилися. Коли при перших променях світанку мандрівники подивилися вниз, вони побачили під собою широку рівнину забудовану дивними на вигляд будівлями. Дахи в них були не круглі, як усюди в Країні Оз, а гострі. До того ж по рівнині ходили туди-сюди дивовижні тварини. Ані Страшило, ані Лісоруб такого ніколи не бачили, хоча бували у володіннях Глінди не раз.

— Ми заблукали! — гірко визнав Страшило. — Схоже, Рогач відніс нас далеко за межі Країни Оз, через піщану пустелю в жахливий Інший Світ, про який нам розповідала Дороті.

— Мерщій назад, — у паніці закричав Лісоруб Рогачу. — Розвертайся одразу ж!

— Боюся, що перекинуся, — заперечив Рогач. — Я ще недосвідчений літун, і мені було би краще десь приземлитися, повернутися задом наперед і потім знову злетіти.

Та місця, придатного для посадки, не було видно. Знизу промайнуло якесь дуже велике село або маленьке містечко. Віддалік виднівся гірський хребет із гострими скелями і глибокими урвищами.

— Ось де можна приземлитися, — вирішив хлопчик, коли гірські вершини опинилися зовсім близько. Він повернувся до Рогача і скомандував: — Сідай одразу ж, щойно побачиш рівне місце.

— Зараз зроблю, — відгукнувся Рогач і зайшов на посадку, помітивши вузенький майданчик між двох стрімких скель.

На біду, Рогач не мав досвіду, тому не зміг правильно розрахувати швидкість і промахнувся на цілих півкорпуса, зламав при цьому два правих крила об гострий край скелі, а потім зовсім утратив рівновагу, не втримався і важко упав униз. Друзі чіплялися за дивани, доки це було можливо, але коли Рогач зачепився за виступ скелі, раптово завмер і повиснув ніжками догори, пасажири посипалися вниз, як горох.

На щастя, падати довелося недовго — просто під ними, всього за кілька метрів, виявилося неймовірної величини гніздо, збудоване колонією галок. Так що при падінні ніхто не постраждав, навіть Гарбузова Голова: його дорогоцінна макітра приземлилася, як на подушку, на груди Страшила. Тіп упав на купу якихось папірців і навіть не забився. Шкеребертник дзвінко стукнувся круглою головою об спину Коня, але, здається, без особливої шкоди для себе.

Залізного Лісоруба сильно приголомшило падіння, та коли він оговтався і оглянув свій нікельований тулуб, не знайшовши на ньому жодної подряпини, то повеселішав і звернувся до товаришів із промовою.

— Нічого не скажеш, — почав він, — наша мандрівка закінчилася несподівано. Та чи можемо ми звинувачувати в тому, що трапилося, нашого друга Рогача? Якщо чесно — ні. У скрутну хвилину він зробив усе, що міг. Як нам тепер вибратися звідси — ось у чому питання. На нього нехай відповідає той, хто має гостріший мозок, ніж мій.

На цих словах усі поглянули на Страшила. Той підповз до краю гнізда і визирнув назовні. Знизу чорніла глибока ущелина. Зверху нависала зовсім гола стрімка скеля з одним-єдиним виступом, на якому хилиталося, зачепившись одним із диванів, покалічене тіло Рогача. Вдіяти нічого не можна було, і сподіватись на допомогу було нічого. Переконавшись у цьому, маленьке товариство мандрівників зовсім засмутилося.

— Ми знову потрапили в пастку! — печально зробив висновок Шкеребертник.

— Краще би ми залишилися в палаці, — простогнав Джек. — Гірське повітря, можливо, шкідливе для гарбузів.

— Дзьоби галок точно шкідливіші, — заперечив Кінь. Коли він падав, то приземлився на спину й тепер відчайдушно дриґав ногами, намагаючись перевернутися. — Гарбузи для галок — улюблені ласощі.

— Ти думаєш, птахи повернуться? — жахнувся Джек.

— То вже точно, — кивнув Тіп, — адже це їхнє гніздо. І живе їх тут, схоже, не одна сотня, — додав він, — ви тільки погляньте, скільки всякої всячини вони сюди натягали.

Гніздо й справді було напхане різними предметами, які не становили для пташок жодної користі, — схоже, це добро галки рік за роком крали із чужих осель. А оскільки гніздо було звите в затишному, схованому від людського ока місці, до власників ці речі вже не поверталися ніколи.

Попорпавшись у смітті — бо ж галки тягнули все підряд: і цінні речі, й непотрібний мотлох, — Шкеребертник видовбав лапою чудове діамантове кольє. Помітивши захоплений погляд Залізного Лісоруба, він подарував йому свою знахідку, при цьому виголосивши урочисту промову, що неабияк пасувала до нагоди. Щасливий Лісоруб одразу ж почепив кольє собі на шию і не міг ним натішитися. Та й справді, діаманти в сонячних променях сяяли просто дивовижно.

Аж раптом почувся страшний клекіт, лопотіння тисяч крил — усе ближче, ближче…

— Галки повертаються! — закричав Тіп. — Зараз вони помітять нас, і тоді нам кінець!

— Ось чого я завжди боявся! — забелькотів Гарбузова Голова. — Надходить моя смертна годинонька!

— Та й моя, схоже, також, — засмутився Шкеребертник. — Галки — люті вороги всього мого роду.

Становище інших було не настільки безнадійним. Благородний Страшило викликався захищати своїх приятелів від дзьобів і кігтів розлючених птахів. Він звелів Тіпу зняти з Джека голову й сховатися з нею на дні гнізда. Шкеребертник умостився поруч із Тіпом. А Лісоруб уже з власного досвіду знав, що робити: він вийняв солому з усіх частин Страшилиного тіла, крім голови, і засипав нею Тіпа й Шкеребертника, надійно заховавши їх від ворогів.

Ледве він завершив цю роботу, як зграя галок наблизилася до гнізда. Помітивши незваних гостей, птахи накинулися на них із лютими криками.

19. Пігулки бажань доктора Піпта

Залізний Лісоруб за своєю натурою був дуже миролюбний, та коли вже доводилося ставати до бою, то він боровся сміливо, як римський гладіатор. І коли галки налетіли й почали бити крильми та дряпати гострими дзьобами його нікельований тулуб, Лісоруб схопив сокиру й заходився щосили крутити нею над головою. Так він розлякав чимало птахів, але на їхнє місце прилітали нові й атакували, атакували із нестримною злобою та люттю. Пташки спробували було накинутися й на Рогача, який безпомічно завис над гніздом, щоб виклювати очі, але, на щастя, очі були скляні й у них нічого вийшло. Напали галки і на Коня, але той досі лежав на спині, брикався й відчайдушно дриґав ногами, тому його дерев'яні копита завдали ворогам збитків не менших, ніж сокира Лісоруба.

Зіткнувшись із упертим опором, птахи від безсилля заходилися розтягувати солому, яка купою лежала посеред гнізда й ховала під собою Тіпа, Шкеребертника і Джекову голову-гарбуза. Жмут за жмутом летіла солома в прірву.

Голова Страшила із жахом споглядала, як по вітру розвівається солом'яний вміст його тулуба. Схаменувшись, бідолаха на все горло заголосив, закликаючи на допомогу Залізного Лісоруба, і вірний друг кинувся виручати з біди. Сокира зблискувала серед хмар лютих птахів, а тут ще й Рогач заходився розмахувати вцілілими крильми, чим остаточно спантеличив галок. Коли ж завдяки цим зусиллям Летюча Машина раптово зірвалася з виступу скелі, на якій до цього часу висіла, й важко гепнулася в гніздо, птахи страшенно злякалися. Із голосними криками вони здійнялися, наче темна хмара, й помчали геть, незабаром зникнувши за горами.

Коли останній з ворогів зник, Тіп мерщій виліз із-під дивану і допоміг вибратися звідти Шкеребертнику.

— Ми врятовані! — радів хлопчик.

— Врятовані! Врятовані! — як луна, підхоплював Освічений Жук, на радощах готовий розцілувати морду відважного Рогача. — І порятунком зобов'язані нашій Летючій Машині та гострій сокирі Лісоруба.

— Якщо і я врятований, будь ласка, дістаньте мене звідси! — попросив Джек, чия голова досі лежала під диваном.

Тіп обережно викотив її звідти й причепив на місце. Він і Коневі допоміг звестися на ноги, при цьому промовивши із вдячністю:

— Ти мужньо бився, ми тобі дуже вдячні!

— А ми, схоже, відбилися без втрат, — сказав не без гордості Залізний Лісоруб.

— Відбилися, але не всі, — почувся слабкий голос звідкись знизу.

Усі повернулися і помітили голову Страшила, яка відкотилася до краю гнізда.

— Я повністю спустошений, — поскаржилася голова. — Куди, скажіть, будь ласка, поділася солома, якою я був напханий?

Це запитання примусило всіх здригнутися. Із жахом вони оглянули гніздо — воно було порожнє. Солому, всю до останньої бадилинки, розтягнули й розвіяли люті галки.

— Мій бідний, бідний друже, — тремтячим голосом сказав Залізний Лісоруб, беручи до рук голову Страшила. — Хто би міг подумати, що на тебе чекає настільки сумний кінець?

— Я не шкодував себе заради друзів, — схлипнула голова, — і я навіть радий, що зустрів смерть у боротьбі за добру справу.

— По-моєму, ви рано сльози ллєте, — втрутився раптом Шкеребертник, — адже Страшилів одяг повністю цілий.

— Воно то так, — погодився Залізний Лісоруб, — але для чого нам його одяг, якщо ми не маємо чим його напхати?

— А чому би не напхати його грошима? — запропонував Тіп.

— Грошима?! — здивовано вигукнули всі разом.

— Атож, — і хлопчик повів рукою, показуючи на папірці, розсипані у гнізді. — Погляньте, тут є тисячі доларових банкнот, а є і дводоларові, й п'ятидоларові, й десятки, і двадцятки, й півсотенні купюри. Їх тут вистачить на дюжину Страшил. Чому би нам не скористатися цим матеріалом?

Залізний Лісоруб поворушив у купі сміття руків'ям сокири, й незабаром усі пересвідчилися, що непотрібні, як їм спочатку здалося, папірці насправді були купюрами, — зрозуміло, вкраденими. У цьому ні для кого не доступному гнізді лежали, як виявилося, незліченні багатства. Страшило погодився з таким дивним планом, тому друзі взялися до роботи.

Спочатку вони розклали гроші на кілька купок, намагаючись відібрати лише найновіші та найчистіші. Ліва нога й черевик Страшила були напхані винятково п'ятидоларовими папірцями, права нога — десятидоларовими, а тулуб — півсотнями, сотнями й тисячами, та ще й так щільно, що на бідоласі ледве защібався сюртук.

— Тепер ти найцінніший член нашої експедиції, — закінчивши роботу, заявив Шкеребертник і з натяком підморгнув. — Але ми тобі будемо надійним захистом. З нами — як у банку.

— Дякую вам, — розчулився Страшило. — Я неначе заново народився. І хоча я тепер справді схожий на банківський сейф, прошу не забувати, що мій мозок лишився незмінним. А саме він не раз рятував нас у хвилину скрути.

— Зараз саме така скрутна мить, — зауважив Тіп, — і, якщо твій мозок нас не врятує цього разу, нам доведеться стирчати в цьому гнізді до кінця днів.

— Але ж у нас є пігулки бажань! — вигукнув Страшило, дістаючи коробочку із кишені жилета. — У них наш порятунок.

— Щоб ними скористатися, треба вигадати спосіб порахувати по два до сімнадцяти, — нагадав Залізний Лісоруб. — Наш спільний друг Шкеребертник стверджує, що він дуже освічений — нехай спробує.

— До чого тут освіченість? — обурився Шкеребертник. — Уся заковика в математиці. Безліч разів я спостерігав, як професор розв'язує приклади на дошці. Якщо послухати його, то з іксами, ігреками, літерками й значечками можна робити все, що тільки заманеться, головне — намішати чимбільше плюсів, мінусів і "дорівнює". Але ж, наскільки я пригадую, навіть він не зважувався стверджувати, що непарне число можна отримати шляхом додавання парних чисел.

— Ой, як багато розумних слів! — засмутився Гарбузова Голова. — Моя довбешка аж тріщить — зараз лусне!

— У мене теж тріщить, — похмуро сказав Страшило. — Твоя математика, наскільки я бачу, нагадує банку з компотом: хочеш дістати вишню — то скільки не пхай руку, а все ловиться не те. Я переконаний: цю загадку розгадати просто. Якщо, звісно, розгадка існує.

— Згоден, — кивнув Тіп. — Бабця Момбі ані бельмеса не тямить у іксах та ігреках. Вона й у школі ніколи не вчилася.

— А що, коли рахувати від середини? — несподівано запропонував Кінь. — Взяти для початку дві половинки, а там, може, й до сімнадцяти недалеко?

Усі перезирнулися здивовано: такої блискучої ідеї від Коня не очікував ніхто.

— Знімаю капелюха, — сказав Страшило й низенько вклонився.

— Він має рацію, — зрадів Шкеребертник, — додамо дві половини, отримаємо одиницю, а вже до неї почнемо додавати по два і так дійдемо до сімнадцяти.

— Дивуюся, як я до цього не додумався першим! — буркнув Гарбузова Голова.

— А ти не дивуйся, — повчально сказав йому Страшило. — І не вважай себе розумнішим за інших.

— Тепер лишається знайти правильне бажання, — поспішав Тіп. — Хто проковтне першу пігулку? Може, ти?

— Мені не можна, — захитав головою Страшило.

— Чому це не можна? Адже рот у тебе є, — здивувався хлопчик.

— Звісно, є. Тільки намальований і ковтати із нього нема куди, — пояснив Страшило. — Чесно кажучи, — зізнався він, зітхнувши й критично оглянувши компанію, — боюся, що з нас ковтати вміють лише хлопчик і Шкеребертник.

— Тоді перше бажання загадаю я, — викликався Тіп. — Дайте мені сюди срібну пігулку.

Туго напхані рукавички Страшила не могли вхопити такий маленький предмет, і тому він простягнув хлопчику всю перечницю. Тіп дістав одну пігулку і поклав її до рота.

— Давай, рахуй! — азартно вигукнув Страшило.

Тіп заходився рахувати: "Половина, один, три, п'ять, сім, дев'ять, одинадцять, тринадцять, п'ятнадцять, сімнадцять!"

— Тепер кажи бажання! — квапив Залізний Лісоруб.

Та саме в цей момент хлопчик відчув у животі страшний біль.

— Пігулка отруєна! — закричав він перелякано. — О-ой! Убили! Рятуйте! О-ой! — він скорчився і заходився качатися по дну гнізда. Тут усі злякалися не на жарт.

— Друже, чим тобі допомогти? Скажи мерщій! — вмовляв Тіпа Залізний Лісоруб, нікельованими щоками якого котилися сльози.

— О-ох, я не знаю! — причитав Тіп. — О-ох! Хотів би я не ковтати цю пігулку!

Біль зник так само раптово, як почався. Хлопчик звівся на ноги, а Страшило здивовано втупився в чарівну перечницю.

— Що ти там побачив? — запитав хлопчик, якому одразу ж стало трошки соромно за проявлену слабкість.

— Тут знову три пігулки, — буркнув Страшило.

— Цілком зрозуміло, — пояснив Шкеребертник, — адже Тіп сказав: "Хотів би я не ковтати пігулку". Ось бажання і збулося: він нічого не ковтав. Отже, у перечниці й мусить бути три пігулки.

— Може, я її і не ковтав, — розгубився хлопчик, — але все одно мені було страшенно боляче.

— Нелогічно, — далі розмірковував Шкеребертник. — Якщо ти не ковтав пігулку, тобі не могло бути боляче. А якщо твоє бажання збулося, отже, ти її не ковтав і боляче тобі теж не було.

— Виходить, я придурювався? — образився Тіп. — Тоді ковтай сам. Шкода тільки, що бажання витратилося.

— Зовсім не витратилося! — заперечив Страшило. — У коробці як було три пігулки, так і залишилося, всі цілісінькі.

— У мене вже голова обертом, — поскаржився Тіп. — Нічого не збагну. Але ковтати більше нічого не буду, можете й не просити! — Він надув губи й відійшов у куток гнізда.

— Що ж, — сказав Шкеребертник, — виходу нема: доведеться всіх вас урятувати, не будь я Вельми Збільшений і Дуже Освічений. Загадувати бажання тут усе одно, крім мене, нема кому. Давайте пігулку.

Він проковтнув її без вагань, під захопленими поглядами оточуючих, потім дорахував до сімнадцяти по два точнісінько, як Тіп. Чому — невідомо, швидше за все, тому що шлунки в жуків міцніші, ніж у хлопчиків, — але срібна пігулка не завдала йому жодних незручностей.

— Бажаю, щоб зламані крила Рогача самі по собі відремонтувалися і стали як нові! — повільно й урочисто вимовив Шкеребертник.

Бажання збулося настільки блискавично, що ніхто й оком не встиг змигнути. Товариство озирнулося і побачило: Рогач стоїть цілий і готовий до польоту, точнісінько як у ту мить, коли його оживили на даху палацу.

20. Страшило прохає допомоги в Глінді

— Слава! — весело закричав Страшило. — Тепер ми вільні!

— Однак уже сутеніє, — зауважив Залізний Лісоруб. — Певно, розумніше буде дочекатися ранку, щоби не потрапити знову в якусь пригоду. Від цих нічних польотів добра чекати не варто.

Після наради мандрівники вирішили чекати до ранку. А доки не стемніло, щоб якось згаяти час, вони обнишпорили гніздо галок у пошуках скарбів.

Шкеребертник знайшов пару золотих браслетів й одразу ж надів їх на лапки. Страшило захопився перснями, яких у гнізді виявилося безліч. Незабаром ними були прикрашені всі пальці його туго напханих рукавичок, включно з великими. А оскільки персні він обирав із яскравими каменями: рубінами, аметистами і сапфірами, — руки його просто сяяли, незважаючи на сутінки.

— Сюди б королеву Джинджер, — сказав він задумливо. — Наскільки я розумію, їй та її війську із усього мого королівства потрібні були самі тільки смарагди.

Залізний Лісоруб милувався своїм діамантовим кольє і заявив, що більше йому нічого не треба. Тіп знайшов чудовий золотий годинник, який цокав тепер у його кишені. Крім того, він причепив кілька діамантових брошок до яскравого жилета Гарбузової Голови, а на шию Коневі почепив лорнет.

— Виглядає дуже мило, — похвалив той, — а що це таке?

Оскільки цього йому впевнено ніхто не міг пояснити, Кінь вирішив, що йому перепала якась рідкісна прикраса, і це його цілком влаштувало.

Рогачу, щоб не ображався, надягнули на роги кілька великих кілець, але він не звернув на них жодної уваги, адже був абсолютно байдужий до свого зовнішнього вигляду.

Незабаром стемніло, Тіп і Шкеребертник заснули, а всі решта всілися поруч і терпляче чекали ранку.

Щойно забринів світанок, віддалік з'явилася велетенська зграя галок. Птахи швидко наближалися, явно збираючись продовжити битву за гніздо.

Та наші мандрівники не чекали нападу, а сіли на м'які сидіння диванів, і Тіп скомандував Рогачу злітати.

Вони піднялися в повітря, і вже через кілька секунд сильні й розмірені помахи крил віднесли їх так далеко від гнізда, що галки навіть не намагалися їх переслідувати.

Машина взяла курс на північ, звідки вони прилетіли. Принаймні так думав Страшило, який, на загальне переконання, тямив у сторонах світу краще за інших. Лишаючи позаду міста й села, Рогач мчав їх над широкою рівниною, будиночки траплялися все рідше й зрештою зовсім зникли. Далі їхній шлях пролягав понад пустелею — тією самою, яка відділяє Країну Оз від решти світу, і до полудня внизу вже з'явилися будиночки з круглими дахами, а це означало, що вони нарешті потрапили додому.

— Тут усе блакитне — й будинки, й паркани, — помітив Залізний Лісоруб. — Це означає, що ми прибули до Краю Жувачів. Звідси до володінь Глінди шлях дальній, але головне — ми не знаємо, в який бік летіти.

— Що робити? — запитав хлопчик, повертаючись до лідера їхньої маленької експедиції.

— Не знаю, — чесно зізнався Страшило. — Якби ми були в Смарагдовому Місті, я би сказав: треба летіти просто на південь, і так буде правильно. Та, на жаль, у Смарагдовому Місті нам не зрадіють.

Рогач летить дуже швидко, але чи туди, куди нам треба? Оце так питаннячко.

— Нехай тоді Шкеребертник проковтне ще одну пігулку, — рішуче промовив Тіп, — і загадає бажання, щоб ми летіли у правильному напрямку.

— Згоден, — сказав Вельми Збільшений, — і зроблю це з превеликим задоволенням.

Проте коли Страшило почав нишпорити по кишенях, шукаючи перечницю з двома пігулками бажань, які в них залишилися, там виявилося порожньо. Збентежені мандрівники обшукали весь свій летючий будинок, але коштовна коробочка зникла безслідно.

А Рогач летів собі далі й відносив їх невідь-куди.

— Мабуть, я забув перечницю у гнізді галок, — висловив припущення Страшило.

— Це дуже кепсько, — зітхнув Залізний Лісоруб. — Утім, не гірше, ніж до того, як ми знайшли пігулки бажань.

— Навіть краще, — підбадьорив друзів Тіп, — адже однією з них ми встигли скористатися і врятувалися завдяки їй із жахливого гнізда.

— Дві інші нам би також стали в пригоді, якби не моя забудькуватість, — винувато зізнався Страшило. — У такій мандрівці, як наша, на кожному кроці чигають нещастя: хтозна, може, саме цієї миті ми мчимо назустріч новій небезпеці.

Ніхто не міг йому заперечити, тому запанувала понура мовчанка.

А Рогач летів собі далі.

— Погляньте! — здивовано вигукнув Тіп. — Знизу все має рожевий колір — здається, ми таки потрапили до Південного Королівства!

Друзі перехилилися через спинки диванів — усі, крім Джека, який не бажав ризикувати головою, — і заходилися оглядати місцевість. Справді: будиночки були рожеві, дерева рожеві, паркани рожеві, а це могло означати тільки одне — вони нарешті прибули до володінь Глінди. Ще кілька хвилин польоту — і Залізний Лісоруб уже впізнавав дороги та будівлі. Тепер дістатися до палацу знаменитої чарівниці було простіше простого.

— Оце так пощастило! — сяяв від радості Страшило. — Навіть без пігулок обійшлося, ми майже прибули.

Машина почала знижуватись і приземлилася на зелений оксамитовий газон у прекрасному саду Глінди. Поблизу бив фонтан, а замість водяних струменів у ньому високо в повітря летіли алмази й розсипалися по дну мармурового басейна, ніжно подзенькуючи.

Глінда мала чудові сади, мандрівники захоплено їх розглядали, аж про все забули. Тому навіть не помітили, як звідкись з'явилася сторожа. Військо великої чарівниці мало скидалося на Армію повстанців генерала Джинджер, хоча також в основному складалося з дівчат. Вони були вбрані в чепурні мундири, за зброю мали шаблі та списи, а маршували з дивовижною грацією та спритністю.

Капітан, який очолював військо, він же — особистий охоронець Глінди, — відразу впізнав Страшила й Залізного Лісоруба та дуже ввічливо з ними привітався.

— Доброго дня! — відповів Страшило, галантно піднімаючи капелюха, а Лісоруб по-солдатському козирнув.

— Ми просимо прекрасну правительку вашої країни про зустріч.

— Глінда чекає на вас у палаці, — відповів Капітан, — і вже давно.

— Дивно! — вирвалося в Тіпа.

— Аж ніяк не дивно, — оголосив Страшило. — Глінда — могутня чарівниця. Від її уваги не може приховатися жодна важлива подія в Країні Оз. Напевно, вона не гірше за нас знає, для чого ми до неї прилетіли.

— Тоді навіщо було летіли? — витріщив очі Гарбузова Голова.

— Хоча би для того, щоб з'ясувати — у кого на плечах голова, а в кого — гарбуз, — відповів Страшило. — Але не будемо примушувати чарівницю чекати!

І до палацу вирушила дивна кавалькада — очолював її Капітан, а в хвості важко тупав Кінь.

Глінда сиділа на рубіновому троні й ледве змогла втримати посмішку, побачивши незвичайну делегацію. Страшила й Залізного Лісоруба вона знала та любила давно, але дивака Гарбузову Голову та Вельми Збільшеного Шкеребертника бачила, зрозуміло, вперше. Кінь, як ми пам'ятаємо, був усього лише оживленою колодою, тож не відрізнявся спритністю й досвідом придворних церемоній: коли він спробував вклонитися, бахнувся головою об підлогу з таким тріском, що насмішив до сліз і військо, і саму Глінду.

— Насмілюся доповісти вашій неповторній величності, — урочисто почав Страшило, — що моє Смарагдове Місто захоплене бандою розбійних панянок, озброєних до зубів шпицями для плетіння. Вони перетворили на рабів усіх чоловіків у державі, розікрали всі смарагди з

вулиць та громадських будівель, а на завершення безчинств скинули мене з престолу.

— Мені це відомо, — кивнула Глінда.

— Вони насмілилися погрожувати смертю мені, а також моїм вірним друзям і союзникам, які стоять тут перед тобою, — вів далі Страшило, — і якби ми не врятувалися втечею, то давно вже попрощалися б із життям.

— Мені це також відомо, — відгукнулася Глінда.

— Тому я благаю тебе про допомогу, — завершив Страшило, — бо знаю, що ти завжди готова протягнути руку допомоги нещасним і пригнобленим.

— Це так, — неспішно промовила чарівниця, — але тепер Смарагдовим Містом править генерал Джинджер, вона проголосила себе королевою. То, може, нехай собі править?

— Але ж вона самозванка! — обурився Страшило.

— А ти пам'ятаєш, як опинився на троні сам? — запитала його Глінда.

— Мене проголосив правителем Чарівник Смарагдового Міста, заручившись згодою та доброю волею всього народу, — відповів трошки присоромлений Страшило.

— А як опинився на троні сам Чарівник? — вела далі Глінда.

— Подейкували, що він відібрав його в Пасторії, — пригадав Страшило, який під уважним поглядом чарівниці почувався дедалі незатишніше.

— Виходить, — зробила висновок Глінда, — ні ти, ні Джинджер, ані навіть Чарівник не були повноправними правителями Смарагдового Міста, ним був тільки Пасторія.

— Згоден, це так, — покірно визнав Страшило. — Але Пасторія вже давно помер, а правити комусь потрібно.

— Пасторія мав доньку, законну спадкоємицю престолу. Що ти на це скажеш?

— Ніколи про неї не чув, — здивувався Страшило, — але якщо дівчинка жива, не маю нічого проти. Як на мене, найголовніше — скинути з трону цю розбійницю Джинджер. А престол — навіщо мені престол? Ані радості з нього, ані користі, тим більше для того, хто має мозок. Я й сам починав задумуватися про більш гідне заняття. Але де ж ця дівчинка-принцеса, і як її звати?

— Звати її Озма, — відповіла Глінда. — А де вона, я й сама не знаю. Річ у тім, що коли Чарівник хитрощами заволодів троном її батька, то подбав про це і заховав десь спадкоємицю за допомогою хитрих чарів, невідомих навіть мені, а я ж майстерна й досвідчена чарівниця.

— Оце так! — вигукнув Шкеребертник. — А мені стільки разів казали, що Чарівник був звичайним шахраєм.

— Як можна вірити пустопорожній балаканині? — обурився Страшило, зачеплений за живе цими словами. — Хіба ж він не подарував мені мозок найвищого ґатунку?

— А мені — серце, найсправжнісіньке! — обурено зблиснув очима Залізний Лісоруб.

— Схоже, я чув хибну думку, — збентежився Жук. — Особисто я не був знайомий із Чарівником.

— Однак ми ж із ним знайомі, — відрубав Страшило, — і запевняю тебе, це великий маг. Звісно, він подеколи не відмовлявся від шахрайства, не без того. Та хіба під силу йому було б заховати цю дівчинку Озму, та ще й так, що її досі неможливо знайти, якби він не був справжнім чарівником?

— Забираю свої слова назад, — здався Жук.

— Нарешті щось путнє сказав, — схвально кивнув Залізний Лісоруб.

— Дівчинку треба знайти, — прокинувшись із задуми, знову заговорила чарівниця. — У моїй бібліотеці є Книга Подій, в якій записано все, що робив Чарівник, доки жив у Країні Оз, — принаймні все, про що мені доповідали. Сьогодні ввечері я ще раз уважно перечитаю цю книгу, можливо, мені вдасться натрапити на слід Озми. А ви поки що відпочивайте і розважайтеся. До завтра.

Попрощавшись із господинею палацу, мандрівники подалися на прогулянку її дивовижними садами. Скажемо відверто: тут було чим милуватися й захоплюватися.

Зранку вони знову прийшли на прийом до Глінди, і ось що вона їм сказала:

— Я уважно перечитала всі записи в Книзі про Чарівника, із них підозри викликають лише три: він їв боби з ножа, він тричі потайки відвідав бабцю Момбі й він злегка накульгував на ліву ногу.

— Це воно! Третій запис — неймовірно підозрілий! — вигукнув Гарбузова Голова.

— Хіба? — знизав плечима Страшило. — Можливо, в нього були мозолі. У мене особисто значно більше підозр викликає це дивацтво із бобами.

— Та, можливо, саме так їх їдять у великій країні Омаха, звідки Чарівник родом, — висловив припущення Залізний Лісоруб.

— І таке можливо, — погодився Страшило.

— Але для чого, — звернулася Глінда до товариства, — він тричі відвідав бабцю Момбі?

— Для чого? — луною повторив Шкеребертник.

— Усім відомо, що Чарівник навчив стару багатьом чаклунським фокусам, — вела далі Глінда, — а він би не робив цього задарма. Отже, вона йому чимось прислужилася. А раптом саме вона сховала від людських очей юну принцесу? Якби люди знали, що вона жива, її визнали би правочинною королевою.

— Дуже влучний здогад! — висловив свій захват Страшило. — Момбі безсумнівно причетна до цієї підлої справи. Це очевидно. Але що нам тепер робити?

— Передусім знайти Момбі, — запропонувала Глінда. — Нехай розкаже, де вона ховає дівчинку.

— Момбі зараз у Смарагдовому Місті з генералом Джинджер, — сказав Тіп. — Це вона влаштовувала нам різні підлі пастки на шляху сюди. Це вона підмовляла Джинджер повернути мене назад у неволю, а моїх друзів стратити.

— Якщо так, — вирішила Глінда, — ми вирушимо війною на Смарагдове Місто й захопимо Момбі в полон. Тоді їй доведеться розказати всю правду про Озму!

— Ох, це страшна відьма! — Тіп аж здригнувся від спогадів про чорний казанок. — Та ще й дуже вперта.

— Я також уперта, — чарівно всміхнулася Глінда, — і ані трошки її не боюся. Даю день на збори, завтра на світанку ми вирушаємо в похід.

21. Залізний Лісоруб зриває троянду

Військо Глінди зібралося на світанку біля замкових воріт. Треба зазначити, що виглядало воно ошатно, але разом із тим грізно. Мундири дівчат були вишукані та яскраво прикрашені, срібні наконечники списів сяяли на сонці. У руках у кожного офіцера була коротка, до блиску начищена шабля та щит, прикрашений перами павича, — навряд чи знайшовся би ворог, здатний чинити супротив настільки блискучій армії.

Чарівницю несли в паланкіні, що нагадував екіпаж, — він мав дверцята та вікна, завішені шовковими шторками, а замість коліс — дві горизонтальні жердини, що лежали на плечах у дванадцятьох носіїв.

Страшило з друзями, щоб не відстати від війська, вирішили летіти на Рогачі. Незабаром усі вирушили під музику оркестру. Рогач летів найповільніше, як тільки міг, просто над паланкіном чарівниці.

— Обережніше, — переймався Залізний Лісоруб, спостерігаючи, як Страшило перевісився через спинку дивана, намагаючись роздивитися військо.

— А чого йому боятися краху й розорення? — втулив освічений Шкеребертник. — Він у нас — мішок із грошима.

— Я ж тебе просив, — з докором похитав головою Тіп.

— Просив, — поспіхом погодився Шкеребертник. — І зі свого боку також прошу вибачення. Обіцяю надалі стримуватися з усіх сил.

— Стримаєшся, аякже, — сухо промовив хлопчик. — Доведеться. Інакше виженемо тебе з нашої компанії.

— О ні, тільки не це, я не витримаю розлуки, — злякано замахав лапками Жук, і на цьому розмова закінчилася.

Військо швидко рухалося вперед, і все ж стіни Смарагдового Міста забовваніли попереду лише коли споночіло. При слабкому світлі місяця-молодика у повній тиші місто оточили, а на зелених галявинках поставили рожеві намети. Намет чарівниці був із білосніжного шовку значно більший від інших, над ним майоріли на вітрі рожеві прапори. Для Страшила та його друзів солдати поставили окремий намет. Усе це було зроблено швидко, з військовою чіткістю, а тоді військо вклалося спочивати.

Уявіть, як здивувалася королева Джинджер, коли наступного ранку до неї увірвалися солдати з криками про те, що місто оточене незчисленним військом. Вона без зволікань зійшла на найвищу башту палацу та побачила рожеві прапори, що майоріли на вітрі, а просто навпроти воріт — білий намет Глінди.

— Усе! Нам кінець! — у відчаї заридала Джинджер. — Куди нашим шпицям для плетіння супроти довгих списів та страхітливих шабель?

— Найкраще, що ми можемо зробити, — порадила одна з дівчат, — швиденько здатися, поки вони не пішли в атаку.

— Ще чого! — обурилася Джинджер, бо ж вона не була боягузкою. — Місто не захопили, спробуємо виграти час переговорами. Вирушай до

Глінди під прапором перемир'я, запитай, навіщо вона прийшла сюди з військом і чого хоче.

Під білим прапором, який означав мирну ціль, дівчина-посол вийшла з воріт і незабаром потрапила до намету Глінди.

— Перекажи своїй королеві, — сказала дівчині чарівниця, — що я прошу видати мені в полон бабцю Момбі. Щойно вона це зробить, я з нею більше не ворогуватиму.

Коли королева дізналася про вимогу чарівниці, то дуже розгубилася. Момбі була її головною радницею, до того ж Джинджер страшенно боялася стару відьму. Проте вона послала по неї і розповіла все, як є.

— Бачу, бачу, що на всіх нас чекають великі неприємності, — забурмотіла стара, дивлячись у чарівне дзеркальце, яке завжди тримала при собі. — Але ми ще можемо виплутатися і перехитрувати чарівницю, хай не думає, що нема за неї розумніших.

— Певно, найкраще буде видати їй тебе, — нервувала Джинджер.

— Тільки спробуй — і не бачитимеш престолу в Смарагдовому Місті, як власних вух, — погрозливо промовила відьма. — А якщо будеш слухняна, то сама врятуюся і тебе витягну, от побачиш.

— Чини, як знаєш, — погодилася Джинджер, — бо мені до душі бути королевою, а повертатися додому, щоб знову складати постіль та мити посуд, зовсім не хочеться.

Тоді Момбі покликала до себе Джелію Джемм і промовила над нею якесь закляття. І дівчина раптом стала як дві краплі води схожа на Момбі, а стара відьма набула вигляду молоденької мешканки Смарагдового Міста.

— А тепер, — звернулася Момбі до королеви, — нехай твої солдати відведуть цю дівчину до Глінди.

Вона повірить, що перед нею справжня Момбі, й забереться назад до свого південного краю.

І Джелію, яка тепер накульгувала, наче бабця, вивели з міських воріт і притягнули до Глінди.

— Ось вам полонянка, — промовила одна з бунтарок. — Наша королева сподівається, що ви дотримаєтеся обіцянки й не чіпатимете нас.

— Саме так я вчиню, — сказала Глінда із доброзичливою усмішкою, — якщо ви й справді привели до мене ту, про кого йшлося.

— А як же інакше? Хіба ви не впізнаєте бабцю Момбі? — щиро здивувалася вартова, бо ж вона навіть гадки не мала про обман, задуманий відьмою.

Чарівниця покликала Страшила та його друзів до намету й почала розпитувати фальшиву Момбі про зникнення дівчинки Озми. Та Джелія на жодне запитання не змогла відповісти і зрештою так засмутилася, що розридалася, чим здивувала Глінду.

— Оце так обман! — обурилася чарівниця, і її очі гнівно зблиснули. — Це ніяка не Момбі, нас вирішили обдурити! Зізнайся, як тебе звати насправді, — звернулася вона до засмученої дівчини.

Та Джелія не посміла зізнатися, бо відьма сказала, що тоді її чекає смерть. Добре, що ніжна й прекрасна Глінда тямила в чарах більше, ніж будь-хто інший у Країні Оз. Вона промовила кілька чарівних слів та зробила рукою магічний знак, і — диво! — дівчина набула свого справжнього вигляду.

Тієї ж миті Момбі в палаці Джинджер знову стала старою горбатою бабою.

— О, то це Джелія Джемм! — вигукнув Страшило, впізнавши свою знайому.

— Це наша тлумачка, — підтвердив Гарбузова Голова, радісно киваючи.

Тепер Джелія розповіла все про вибрики Момбі, а тоді попрохала Глінду про захист, і, зрозуміло, їй не відмовили. Однак тепер чарівниця була розлючена не на жарт і послала до Джинджер гінця зі звісткою про те, що підступні хитрощі розгадані. Глінда вимагала не зволікаючи видати їй справжню Момбі, а інакше буде непереливки.

Для Джинджер ця звістка не була новиною: відьма, щойно набула справжнього вигляду, здогадалася про те, що її обман розкрито, і встигла вигадати нову пастку, вмовивши Королеву скористатися нею. Тому посланцю Глінди Джинджер відповіла таке:

— Скажи своїй господині, що Момбі зникла, я не можу ніде її знайти. Та якщо Глінда дуже хоче, вона може взяти на допомогу своїх друзів і обшукати мій палац. Втім, якщо до заходу сонця вони не знайдуть Момбі, нехай пообіцяють іти собі з миром і більше ніколи не нападати.

Глінда погодилася на ці умови, бо чудово розуміла, що Момбі заховалася десь у стінах Міста. Отже, Джинджер звеліла відчинити ворота, досередини увійшла Глінда із загоном своїх солдатів, за нею — Страшило й Залізний Лісоруб, далі їхав Гарбузова Голова верхи на Коні, а останнім чеберяв, зберігаючи при цьому гідність та поважність, Дуже Освічений і Вельми Збільшений Шкеребертник. Тіп крокував поруч із Гліндою — вони вже стали друзями.

Зрозуміло, Момбі менше за все хотілося бути знайденою, тому, доки її вороги маршували вулицями Міста, чаклунка перетворилася на червону троянду, що квітнула на видноті у палацовому саду. Це була дуже вдала вигадка — Глінда з друзями витратили цілісінький день, розшукуючи відьму, але знайти її так і не змогли.

Сонце вже сідало, і чарівниці довелося визнати свою поразку: відьмі вдалося її перехитрувати. Військо отримало наказ облишити Місто й відпочивати в наметах.

Страшило з товариством саме обшукували сад. Хоча й знехотя, але вони були змушені скоритися наказу Глінди. На прощання Залізний Лісоруб, чуле серце якого було небайдуже до квітів, зірвав із куща велику троянду, щоб вставити її у залізну петлицю на своїх нікельованих грудях.

При цьому троянда тихо застогнала, та Лісоруб не звернув на це уваги — подумав, що здалося. Так Момбі опинилася за міською стіною у таборі Глінди. Пошуки були успішними, хоча про це ніхто не знав.

22. Перетворення бабці Момбі

Коли відьма опинилася в полоні, то спочатку злякалася, але незабаром вирішила, що залізна петлиця на грудях Лісоруба — прихисток не менш надійний, ніж кущ троянд. До того ж тепер, коли вона опинилася за воротами Міста, втекти було значно легше.

"Мені нема куди поспішати, — міркувала Момбі, — я цілком можу затриматися, щоб насолодитися своєю перемогою".

Тому цілісіньку ніч троянда спокійно спала на грудях Залізного Лісоруба, а зранку, коли Глінда зібрала своїх друзів на нараду в наметі з білого шовку то з'явилася там разом із ним.

— На превеликий жаль, — промовила чарівниця, — нам так і не вдалося знайти підступну Момбі. Експедиція наша закінчилася невдачею. Ще гірше, що без нашої допомоги ніхто ніколи не знайде юну Озму і принцеса не зможе посісти своє законне місце на троні в Смарагдовому Місті.

— Може, не варто так ось одразу опускати руки? — сказав Гарбузова Голова. — Спробуємо ще щось зробити!

— Справді, здаватися не треба, — з посмішкою відповіла Глінда. — Але мені спокою не дає те, що мене перехитрувала якась відьма, — адже вона у чарах тямить значно менше, ніж я.

— А може, нам усе ж таки взяти приступом Смарагдове Місто? — запропонував Страшило. — Зрозуміло, заради принцеси Озми. А доки ми її шукатимемо, я готовий тимчасово правити, бо, чесне слово, знаюся на цьому краще, ніж Джинджер.

— Але я пообіцяла королеві, що ми не будемо з нею воювати, — заперечила Глінда.

— Тоді запрошую усіх до мого королівства, точніше, до моєї імперії, — голосно заявив Залізний Лісоруб, широким гостинним жестом обвівши присутніх. — Я буду щасливий бачити вас у себе в гостях. Місця в палаці багато — вистачить і ще залишиться. А якщо хтось побажає прикрасити себе блискучим нікелюванням, мій слуга зробить це абсолютно безкоштовно.

Доки Лісоруб виголошував цю промову Глінда уважно розглядала троянду в його петлиці — їй здалося, що великі червоні пелюстки ледь-ледь ворушаться. Підозра вмить перетворилась на впевненість — так, це ніяка не троянда, а замаскована Момбі. Та й відьма відразу збагнула, що її розкусили, і — в перетвореннях вона була великий майстер, нічого не скажеш — перекинулася тінню й ковзнула по стіні намету до виходу.

Проте Глінда була майстерніша, ніж бабця Момбі, й досвідченіша. Вона встигла випередити тінь і жестом руки перепинила їй шлях до відступу. Тепер Момбі не мала куди втікати.

Страшила та його друзів дії Глінди дуже здивували: ніхто з них не помітив тіні. Чарівниця розвіяла нерозуміння і пояснила:

— Прошу всіх залишатися на місцях і не рухатися. Відьма зараз серед нас, у цьому наметі. Я думаю, мені вдасться її зловити.

Ці слова настільки стривожили Момбі, що вона з тіні одразу перетворилася на чорну мураху, щоб заповзти в якусь ямку чи щілинку в землі й там заховатися.

На щастя, земляна підлога намету, встановленого просто навпроти міських воріт, була рівненька й добре втоптана. Глінда миттю помітила мураху на підлозі й кинулася ловити. Але тоді, коли її рука вже готова була опуститися й накрити комаху, відьма з переляку перекинулася ще раз — тепер на великого грифона, зірвалася напролом із намету, роздерши на шмаття білий шовк, і кинулася геть зі швидкістю урагану.

Глінда швидко помчала за нею. Скочила на Коня й закричала:

— Нумо, доведи, що тебе не дарма оживили! Мчи вперед що є сили!

І Кінь поскакав. Як блискавка, мчав він слідом за грифоном, аж його дерев'яних ніг не було видно — так швидко він ними перебирав. Наші друзі ще не встигли спам'ятатися, а грифон і Кінь уже зникли з поля зору.

— Вперед, за ними! — закричав Страшило. Вони побігли до Рогача і хутко розсілися хто куди.

— Лети! — схвильовано скомандував Тіп.

— Куди? — спокійно поцікавився Рогач.

— Не знаю, — сказав Тіп сердито, бо зволікання виводило його з терпіння, — але з висоти ми точно побачимо, куди прямує Глінда.

— Дуже добре, — так само незворушно відповів Рогач, розправив свої велетенські крила й піднявся високо в небо.

Віддалік серед полів вони побачили дві крихітні крапочки, які швидко пересувалися, — це були грифон і Кінь. Тіп показав їх Рогачу і звелів наздогнати.

Та хай як швидко летів Рогач, ті мчали ще швидше й за кілька хвилин зникли за обрієм.

— Уперед! Уперед! — не вгавав Страшило. — Країна Оз дуже маленька, їм рано чи пізно доведеться зупинитися.

Хитра Момбі, звісно, недарма перетворилася саме на грифона, адже за швидкістю та витривалістю він не має рівних. Та вона забула про те, що дерев'яному Коневі втома не відома, він міг бігти вдень і вночі без відпочинку. Тому після годинного переслідування грифон стомився, засапався і біг уже не так швидко, як раніше. До цього часу вони дісталися пустелі. Натомлені ноги грифона загрузли в піску, незабаром він упав і розпластався, зовсім знесилений, на голій безплідній землі.

За якийсь час його наздогнала Глінда на Коні, що як завжди був бадьорий і сповнений сил. Вона висмикнула з-за пояса золоту нитку й накинула її на голову захеканого, загнаного грифона, у такий спосіб позбавивши можливості ще на когось перекинутися.

У цю мить дивовижний звір здригнувся всім тілом і зник, а на його місці опинилася стара відьма. Злісно зблискуючи очима, вона стояла перед прекрасною, спокійною та усміхненою чарівницею.

23. Принцеса Озма із Країни Оз

— Ти моя полонянка, ти не зможеш мені більше опиратися, — промовила Глінда своїм ніжним мелодійним голосом. — Можеш полежати, відпочити трошки, а потім я відвезу тебе до свого табору.

— Чого тобі від мене треба? — прохрипіла Момбі. Вона й досі важко дихала. — Що я тобі зробила?

— Мені не зробила нічого, — відповіла прекрасна чарівниця, — але певні підозри в мене є. І коли я впевнюся, що ти використовувала чари зі злою метою, то я тебе суворо покараю.

— Тільки спробуй! — гаркнула стара відьма. — Насмілься тільки мене зачепити!

Якраз у цей час підлетів Рогач і приземлився поряд із Гліндою. Наші друзі з радістю пересвідчилися, що Момбі нарешті зловили. Після короткої наради товариство вирішило повертатися до табору на Рогачі. Коня закинули в Летючу Машину; Глінда й досі тримала свою полонянку за золоту нитку що обвивала шию Момбі. Чарівниця примусила відьму залізти на один із диванів. Потім місця зайняли всі решта, і Тіп наказав Рогачу вирушати у зворотну путь.

Цього разу мандрівка минула без пригод. Момбі сиділа похмура й набурмосена. Доки її шию обвивала золота нитка, стара відьма була геть безпорадна. Військо привітало появу Глінди дружним "слава", і незабаром друзі знову зібралися в королівському наметі, який за час їхньої відсутності встигли охайно залатати.

— А тепер, — звернулася чарівниця до Момбі, — я хотіла би знати, для чого до тебе тричі приходив Чарівник Смарагдового Міста і яким чином дівчинка Озма зникла раптом невідомо куди.

Відьма розлючено зиркнула на Глінду й не промовила ані словечка.

— Відповідай! — повторила чарівниця. Момбі й далі мовчала.

— Може, вона просто нічого не знає? — висловив здогад Джек.

— Дуже прошу, помовч, — попрохав Тіп. — Своєю пустоголовістю ти можеш усе зіпсувати.

— Добре, дорогий батеньку, — сумирно погодився Гарбузова Голова.

— Це просто щастя, що я Шкеребертник, — буркнув собі під носа Вельми Збільшений Жук, — і голова у мене — не гарбуз.

— Та все ж, — сказав Страшило, — як ми можемо примусити її говорити? Якщо вона не розповість нам те, що ми хочемо дізнатися, вийде, що ми дарма за нею ганялися.

— Може, спробуємо ласкою? — запропонував Залізний Лісоруб. — Я чув, що ласкою можна домогтися всього, навіть від закінчених негідників.

Відьма кинула на нього такий льодяний погляд, що Залізний Лісоруб замовк на півслові.

Після довгих роздумів Глінда знову звернулася до Момбі з такими словами:

— Повір, упертістю ти нічого не доможешся. Мені треба дізнатися правду про дівчинку Озму, і, якщо ти не розкажеш нам усього, що знаєш, доведеться тебе стратити.

— Ні! Тільки не це! — вигукнув Залізний Лісоруб. — Страта — це занадто жорстоко навіть для бабці Момбі.

— Ну, це просто погроза, — пояснила Глінда, — звісно, я не страчу Момбі, тим більше коли вона добровільно розкаже мені правду.

— Ох, ось як, — зітхнув із полегкістю залізний чоловік.

— Припустимо, я розкажу вам усе, що ви хочете, — заговорила Момбі так несподівано, що всі здригнулися. — Що ви тоді зі мною зробите?

— Тоді, — відповіла Глінда, — я всього лише попрошу тебе випити чарівний напій, від якого ти забудеш усі чари.

— Але без них я залишуся безпомічною старою! — вигукнула Момбі.

— Зате живою, — втішив її Гарбузова Голова.

— Ще раз прошу — помовч, — зацитьнув його Тіп.

— Я можу й помовчати, — відповів Джек, — але погодься, бути живим — велике задоволення.

— А живим і вченим — подвійне задоволення, — додав Шкеребертник і ствердно кивнув.

— Вибирай, — звернулася Глінда до бабці Момбі, — або ти помреш, якщо й далі мовчатимеш, або втратиш здатність чарувати, якщо розкажеш нам правду. Я на твоєму місці обрала б життя!

Момбі безпомічно поглянула на чарівницю і переконалася, що та каже цілком серйозно і не жартує. І тоді вона промовила дуже повільно й знехотя:

— Очевидно, я мушу відповісти на ваші запитання.

— Цього я чекала, — задоволено кивнула Глінда. — Запевняю, твій вибір розумний.

Вона гукнула одного зі своїх капітанів, і той приніс майстерно зроблену золоту скриньку. Із неї чарівниця дістала велику білу перлину на тоненькому ланцюжку, яку почепила собі на шию так, що перлина опинилася в неї просто на грудях, над серцем.

— Отже, — сказала вона, — ось моє перше питання: для чого до тебе в гості тричі приходив чарівник?

— Для того, що я до нього йти не хотіла, — відповіла Момбі.

— Це не відповідь, — суворо промовила Глінда. — Відповідай правду.

— Ну, — промовила Момбі ледь чутно, втупивши очі в підлогу, — він приходив дізнатися рецепт печива.

— Дивись мені в очі! — звеліла чарівниця. Момбі підкорилася.

— Скажи, якого кольору моя перлина? — запитала Глінда.

— Вона… вона чорна! — здивовано відповіла Момбі.

— Це означає, що ти збрехала! — гнівно вигукнула Глінда. — Перлина залишається білою лише тоді, коли при ній кажуть правду.

Момбі тільки тепер зрозуміла, що не зможе обдурити чарівницю. Хоча їй було дуже прикро, довелося в усьому зізнатися.

— Чарівник привів до мене дівчинку Озму тоді зовсім крихітку, і попрохав її заховати.

— Так я і думала, — спокійно сказала Глінда. — І що ти отримала в нагороду за службу?

— Він навчив мене всім видам чарів, які знав сам, щоправда, не все виявилося вартим уваги, дещо було просто шахрайством, але своєї обіцянки я дотримала.

— Що ти зробила з дівчинкою? — запитала Глінда, й товариство мимоволі зачаїло подих і подалося вперед, очікуючи на відповідь.

— Я її зачарувала, — відповіла Момбі.

— Як?

— Перетворила її на… на…

— На кого? — суворо запитала Глінда, бо побачила, що відьма вагається.

— На хлопчика, — тихо зізналася Момбі.

— На хлопчика?! — луною повторило кілька голосів, і всі очі повернулися на Тіпа — адже це його Момбі виховувала з пелюшок.

— Саме так, — кивнула стара відьма, — це і є принцеса Озма, дитя, яке привів до мене чарівник після того, як захопив трон її батька. Це і є законна правителька Смарагдового Міста! — і вона вказала просто на хлопчика своїм довгим кістлявим пальцем.

— Я?! — вражено вигукнув Тіп. — Хіба я можу бути принцесою Озмою? Я ж не дівчинка!

Глінда посміхнулася і, підійшовши до Тіпа, поклала свою тендітну білу руку на його маленьку засмаглу долоньку.

— Зараз ти не дівчинка, — ласкаво сказала вона, — бо Момбі перетворила тебе на хлопчика. Та народився ти дівчинкою, до того ж принцесою. Я поверну тобі справжній вигляд, і ти станеш королевою Смарагдового Міста.

— Ні, не треба, хай краще королевою буде Джинджер, — захитав головою Тіп, готовий розплакатися. — Я хочу лишитися хлопчиком, хочу мандрувати з друзями: Страшилом, Залізним Лісорубом, Шкеребертником і Джеком, Конем і Рогачем. Я не хочу перетворюватися на дівчинку!

— Не переймайся так, друже, — втішав його Залізний Лісоруб. — Дівчинкою бути, кажуть, також непогано. А я сам, чесно кажучи, завжди вважав, що дівчата кращі за хлопців.

— Не гірші — це точно, — додав Страшило і лагідно погладив Тіпа по голові.

— І навчаються дівчата дуже добре, — заявив Шкеребертник. — Коли ти перетворишся на дівчинку, я навчатиму тебе різних наук.

— Заждіть! А як же я? — захвилювався Джек — Гарбузова Голова. — Якщо ти станеш дівчинкою, хто буде моїм дорогим батеньком?

— Звісно, не я, — відповів Тіп і засміявся крізь сльози. — Чесно, я не шкодую про це анітрошки. — Він хвилинку повагався і повернувся до Глінди: — Мабуть, я спробую — подивимося, що із цього вийде. Та якщо

мені не сподобається бути дівчинкою, будь ласка, пообіцяй, що перетвориш мене знову на хлопчика.

— Ну, цього, — розвела руками чарівниця, — якраз не обіцяю. Маги, які себе поважають, перетвореннями не займаються, бо видавати одне за інше — це завжди обман. Володіють цією майстерністю тільки злі чаклуни, ось чому я вимушена зараз просити Момбі: зніми свої чари і поверни дівчинці її справжній вигляд. Для тебе це остання нагода почаклувати.

Тепер, коли відкрилася вся правда про принцесу Озму, Момбі не було жодного діла до Тіпа, але розлюченої Глінди вона ой як боялася. До того ж Тіп, який не тримав лихого в пам'яті, пообіцяв щедро забезпечити її старість, коли буде правити в Смарагдовому Місті. Тому відьма погодилася здійснити перетворення і почала готуватися до чарів.

Глінда звеліла встановити в центрі намету її королівське ложе. Згори над ним спадали завіси з рожевого шовку, цілком приховуючи простір усередині.

Для початку відьма звеліла хлопчику випити якийсь напій, від якого він миттєво поринув у міцний сон. Потім Залізний Лісоруб і Шкеребертник обережно перенесли його на ложе, поклали на м'які подушки й засмикнули завіси.

Тоді відьма присіла навпочіпки й розпалила маленьке вогнище із в'язки сухих трав, яку дістала з-за пазухи. Коли вогник розгорівся, бабця Момбі кинула в нього жменю чарівного порошку, і від нього пішов густий фіолетовий дим — увесь намет наповнився приємним ароматом. Кінь від цього заходився чхати, і всі на нього дружно зашикали.

Під зацікавленими поглядами оточуючих відьма проспівала замовляння незрозумілою мовою і сім разів низько нахилилася над вогнем. Потім вона випросталася і голосно проспівала: "Є-о-а!".

Дим розвіявся, повітря знову стало прозорим, у намет увірвався свіжий вітер, завіси над ложем захиталися, і всередині хтось заворушився.

Глінда підійшла й розсунула рожевий шовк. Потім вона простягнула руку і допомогла підвестися дівчинці, свіжій і прекрасній, наче травневий ранок. Губи її були червоні, очі сяяли, наче діаманти. На плечі спадали золотаві кучері, над лобом їх притримував золотий обруч, прикрашений коштовностями, її шовкова сукня була легкою і невагомою, наче хмарина, а на ногах красувалися тендітні атласні черевички.

На це дивовижне видіння Тіпові друзі вражено витріщалися не менше хвилини. А тоді всі схилили голови перед прекрасною принцесою Озмою. Дівчинка поглянула на Глінду, чиє обличчя світилося від радості, а потім повернулася до решти товариства. З чарівною сором'язливістю вона промовила:

— Сподіваюся, ви ставитимеся до мене так само добре, як і раніше. Адже я — той самий Тіп, якого ви знали…

— Той, але не такий! — урочисто вигукнув Гарбузова Голова, і це, безперечно, були наймудріші слова, які довелося йому сказати за все життя. З ним погодилися всі.

24. Найбагатші на світі

Коли до Джинджер дійшли дивовижні новини про те, що відьму Момбі зловили й примусили зізнатися Глінді в усіх гріхах, а хлопчик Тіп виявився — оце так! — зниклою принцесою Озмою, королева голосно й невтішно розплакалась.

— Не знаю, як я це переживу, — схлипувала вона. — Тепер, коли я вже встигла побути королевою і пожити в палаці, доведеться знову

повертатися додому, мити підлогу і збивати масло! Що може бути страшніше! Ніколи, ніколи я на це не погоджуся!

А тому коли її солдати, які свій час гайнували переважно на кухні за приготуванням ірисок, порадили їй у жодному разі не здаватися, вона послухала ці дурні балачки. Джинджер послала Глінді та принцесі Озмі різке послання із викликом. Тому почалася війна. Уже наступного дня військо Глінди з прапорами під грім оркестру рушило маршем на Смарагдове Місто.

Та коли відважне військо підійшло до стін міста, то змушене було зупинитися: Джинджер зачинила й поставила барикади біля всіх входів, а стіни Смарагдового Міста, складені з великих брусків зеленого мармуру, були неприступні. Довідавшись про те, що атака зазнала невдачі, Глінда спохмурніла й глибоко задумалася. Шкеребертник порадив:

— Треба взяти місто в облогу, вони зголодніють і будуть змушені відчинити ворота. Гарантую!

— Заждіть, — сказав Страшило, — ми ж маємо Рогача, а він уміє літати.

Чарівниця на цих словах швидко повернулася до Страшила, і її обличчя осяяла усмішка.

— Нічого не скажеш, — вигукнула вона, — мозок у тебе й справді винятковий! Мерщій ходімо до Рогача!

Вони довго крокували через стан війська, доки підійшли до Страшилового намету — саме там відпочивав Рогач. Глінда й принцеса Озма залізли на нього першими й умостилися на диванах. Потім поруч зручно розташувалися Страшило і його друзі. Зрештою залишилося

місце ще для капітана і трьох солдат — їх Глінда вирішила взяти за охорону.

За наказом принцеси летюча машина на ймення Рогач змахнула пальмовими крильми, здійнялася в повітря й миттю перенесла наших героїв через міську стіну. Кружляючи над містом, вони незабаром помітили Джинджер: вона зручно вмостилася під деревом у гамаку, читала книжку в зеленій палітурці і смакувала плитку зеленого шоколаду. Очевидно, королева була переконана в тому, що міські стіни надійно захищають її від ворогів. Слухняний Рогач приземлився у дворі. Джинджер не встигла схаменутися, як Капітан і троє солдатів підскочили до неї з усіх боків, і недавня правителька стала полонянкою.

На цьому війна закінчилася, бо коли стало відомо про ув'язнення Джинджер, Армія повстанців одразу ж здала зброю. Капітан безперешкодно пройшла головною вулицею до міських воріт і відчинила їх настіж. Оркестр заграв свої найпрекрасніші мелодії, військо Глінди зайшло під звуки музики в місто, а герольди оголосили про падіння узурпатора Джинджер і початок правління законної спадкоємиці трону — прекрасної Озми.

Цієї ж миті чоловіки Смарагдового Міста з полегкістю зняли фартухи. Подейкують, щоправда, ніби жінкам до цього часу вже так остогидла несмачна їжа, яку готували їхні благовірні, що звістку про поразку Джинджер вони зустріли захопленими вигуками. Хтозна, так це чи ні. Точно відомо тільки те, що жінки всі, як одна, кинулися на кухні й стільки смакоти наготували своїм виснаженим клопотами чоловікам, що в сім'ях одразу запанували мир і спокій.

Першим своїм наказом Озма змусила повстанців повернути смарагди, діаманти та інші коштовності, вкрадені ними з вулиць і громадських будівель. Кількість коштовних каменів, видовбаних і вкрадених марнославними панночками, виявилася настільки великою, що королівським ювелірам довелося працювати без перепочинку більше місяця, щоб привести до ладу вигляд міста.

Армію повстанців розпустили, дівчат відіслали додому. Джинджер пообіцяла поводитися якнайкраще і також отримала свободу.

У Смарагдовому Місті ще не було правительки, прекраснішої, ніж Озма. Незважаючи на зовсім юний вік, вона правила своїм народом мудро й справедливо. Їй добрими порадами допомагала Глінда, та ще й Шкеребертник — Жук отримав дуже важливу посаду Народного Просвітителя.

Рогачу за вірну службу запропонували обрати будь-яку нагороду.

— Найкращою нагородою, — відповів Рогач, — для мене буде, якщо ви мене знову розберете на частини. Я не хотів, щоб мене оживляли, і, чесно кажучи, дуже соромлюся свого недоладного вигляду. Колись я був царем лісів, про це свідчать мої могутні роги. Але в теперішньому диванному стані я позбавлений ніг і змушений літати в повітрі. Мені це дуже не подобається, тому прошу вас: звільніть мене від тулуба та крил.

Озма звеліла розібрати Рогача на частини. Голову з рогами повісили на колишнє місце в приймальні, дивани розв'язали й розставили у вітальні, хвіст-мітла повернувся до своїх обов'язків на кухні, а мотузка для білизни — на цвяшок, звідки її зняв Страшило у видатний день народження Летючої Машини.

Це не означало, однак, що Рогачу настав кінець, — він просто перестав бути летючою машиною. Голова переважно мовчки висіла на стіні, однак подеколи була не проти побалакати, ошелешуючи відвідувачів несподіваними запитаннями.

Кінь жив привільно, як сир у маслі. Озма любила кататися на своєму чотириногому скакуні вулицями Смарагдового Міста. На його дерев'яні копита вона звеліла набити золоті підкови — коли підданці Озми здаля чули їхній мелодійний передзвін, вони сповнювалися шанобливого трепету: "Чарівник і наполовину не був такий могутній, як наша нова

правителька, — перешіптувалися містяни, — він більше хвалився, а вона вміє творити дива, про які ніхто раніше не чув".

Джек — Гарбузова Голова жив у палаці Озми до кінця своїх днів, жив довго, але, на жаль, анітрошки не порозумнішав. Шкеребертник намагався навчити його якихось премудростей, але учень виявився дуже слабеньким, і учитель зрештою махнув на нього лапкою.

Коли солдати Глінди пішли додому і в Смарагдовому Місті запанували мир та спокій, Залізний Лісоруб заявив, що збирається повернутися до Краю Моргунів.

— Звісно, у мене невеличке королівство, — сказав він Озмі, — але ним неважко правити. Я — абсолютний монарх, до того ж збираюся проголосити себе імператором, тому в мої громадські й особисті справи ніхто не втручається. Повернуся додому й одразу ж видам наказ про оновлення нікелювання — дивіться, скільки на мені вм'ятин і подряпин. А тоді — ласкаво просимо до мене на гостину.

— Дякую, — подякувала Озма, — обов'язково приїду. Але що робитиме Страшило?

— Я поїду разом зі своїм другом Лісорубом, — дуже серйозно відповів той. — Так буде для мене найкраще.

— Я призначив Страшила головним скарбником, — пояснив Залізний Лісоруб. — Я подумав, що непогано мати державного скарбника, який під зав'язку напханий грошима. Що ти на це скажеш?

— Скажу, — посміхнулася юна Озма, — що багатшої людини, ніж наш друг, на світі немає.

— Це правда, — погодився Страшило, — а ще правда те, що гроші тут ні до чого. Мозок, я вважаю, значно важливіший, ніж гроші, — як не

крути. Ви, певно, й самі вже помічали: від грошей без мозку жодної користі, а коли мозок є, можна й без грошей жити пречудово!

— Але треба зазначити, — додав Залізний Лісоруб, — що добре серце ніяким мозком не заміниш і за жодні гроші не купиш. Так що найбагатша людина в світі — це все ж таки я.

— Ви обидва багатії, друзі мої, — лагідно відповіла Озма. — Ваше багатство заховане у вас самих — і з ним не зрівняються всі скарби світу.